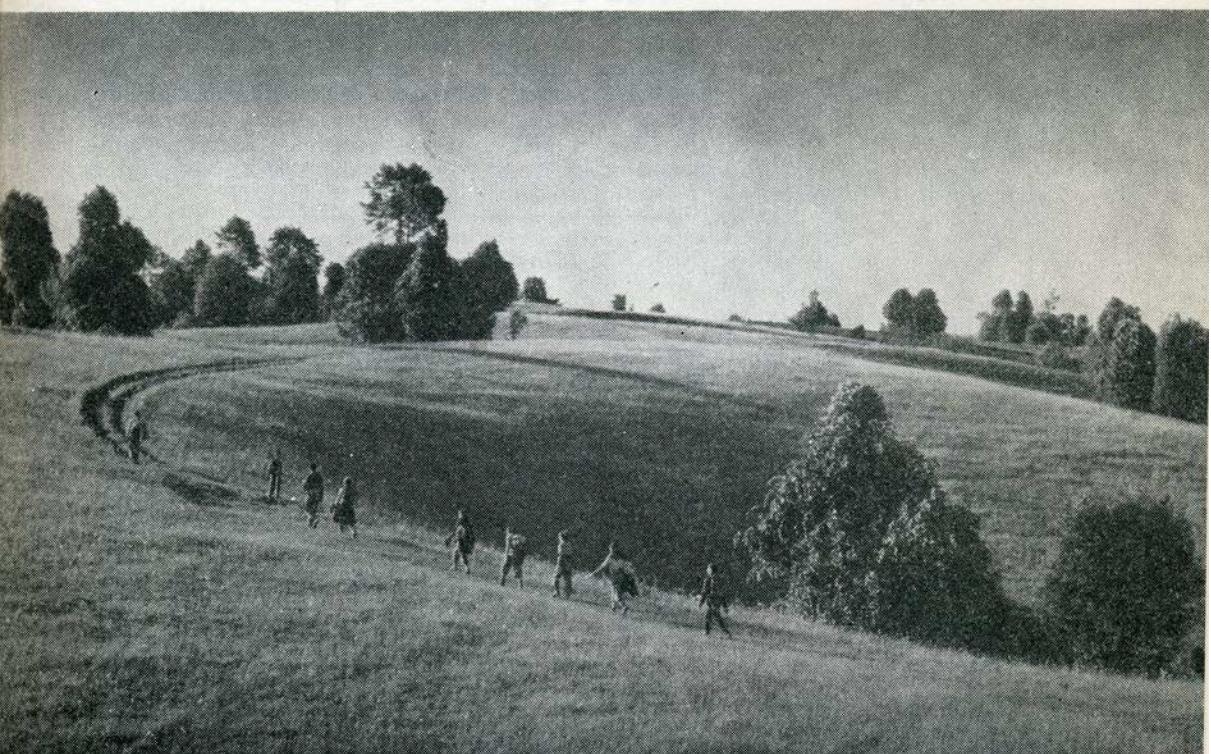

naše planine

11-12
1968

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor i Verić Ljerka, profesor.

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5/II

Preplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojedinom dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a u Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

GOD. XX NOVEMBAR-DECEMBAR 1968. BR. 11-12

S A D R Ž A J

Čaušević H.: Razočaranja koja to možda i nisu	241
Beširović U.: Suze neba	244
Kovačević prof. dr ing. J.: Planinski biljni pojas	249
Ott I.: Badgasteinske šetnje	253
Ott I.: Badgasteinska transverzala	256
Božinović ing. M.: Kolate na Bjeliču u Prokletijama	257
Pražić prof. dr M.: Kriza našeg planinarstva	261
Oštrić V.: Planinarske marginalije	263
Žalica S.: Jutro u planini	266
Milan Henč (1907—1968)	267
Mićunović V.: Čovjek kao planina	268
Poljak dr Ž.: Zaštita prirode i planinarstvo	269
Hebar V.: Zagrebački alpinist na Grenlandu	273
Hofer V.: Sitne stvari	275
Šćedrov A.: Pohod brdu Kraljevića Marka	276
Za alpiniste	277
Registracija prvenstvenih uspona	280
Vijesti	281

Ruše planine

GODINA XX NOVEMBAR-DECEMBAR 1968 BROJ 11-12

H. ČAUŠEVIĆ, Sarajevo

Razočaranja koja to možda i nisu

Odnos čovjek-planina, projiciran na papir u obliku pisane riječi, pretrpan je redovito pohvalama i epitetima najvišeg ranga. U našoj planinarskoj publicistici, pa negdje i u naučnoj literaturi, planine su gotovo isključivo »najlepše«, vrhovi »njajveličanstveniji«, urlanje vjetra je »simfonija« itd. Zbog toga nije čudo što se ponekad u nedoumici pitamo: ima li uopće ružnih ili bar manje lijepih planina?

Uzroke ovog »idealiziranja« planine, ovog romantičarskog odnosa jednog dobrog dijela ljudi, koji na ovaj ili onaj način pisanom riječu tretiraju planinu, čini nam se da treba tražiti u prvim periodima našeg planinarskog razvitka. U to vrijeme mladi planinarski pokret, koji je zanosno propovjedao ideje povratka planini i prirodi, iz razumljivih razloga prikazivao je planinu i planinarski život samo u jarkim bojama. Ovakav tretman planine ostao je i kasnije, jer ni nove generacije prilično neodređenom i polivalentnom pojmu planinarstva nisu uspjеле dati neki precizniji sadržaj. Zbog toga je ljepota planine i draž planinarskog života i nadalje posebno akcentirana kao gotovo jedini objektivni element planinarstva i zajednički nazivnik svih planinarskih nastojanja.

Tek u novije doba planinarske deskripcije pokazuju, iako još dosta stidljivo, jedan realniji osjećaj mjere. Čine se ozbiljni napori da se planine prikažu izvan ustaljenih klišaja i šablona. Pri tome naravno u ovakvim prilikama dominira osobna nota samog autora, tako da nerijetko ista planina u očima različitih spisatelja ipak nije ista.

Ova pojava nije nimalo čudna. Ona je čak i logična ako imamo na umu okolnost da mi ni danas nemamo objektivnih parametara za vrednovanje planina, a veliko je pitanje da li ih je i moguće uopće imati. Jer značaj i estetska vrijednost jedne planine ne zavisi samo od objektivnih činioča, od njenog položaja u prostoru, boje ili arhitekture, nego isto tako i od subjektivnih i često vrlo promjenjivih faktora, koji formiraju naše »planinarsko ja«, ili još konkretnije rečeno: naš pogled na svijet planina. Među ovim faktorima primarnu ulogu imaju naše individualne sklonosti, odgoj, obrazovanje, estetska istančanost, ali i momentana raspoloženja i fizička i psihička kondicija (svakako neiskusni putnik, koji proklinje svaku jaču strminu, drugačije doživljava planinu od lakonogog izvježbanog penjača!).

Svi ovi faktori tokom vremena stvaraju naš planinarski ukus, naša vlastita mjerila i estetske kalupe, u koje pokušavamo smjestiti svaku planinu na koju nađemo i tako joj odrediti mjesto u našoj skali vrednota. Zato nije nimalo neobično što iste planine dobivaju različite ocjene od raznih pojedinaca.

Naravno teoretski je moguće da pojedine planine većina tretira na isti način. To su tzv. planine isključivih vrijednosti, koje su imale snage da se nametnu najvećom broju svojih promatrača, bilo svojom heterogenom slikom, bilo pak svojom kompaktnom i snažnom masom, koja ne dozvoljava i ne trpi oponiranja. Na primjer raznorodni ansambl Durmitora ili Zelengore je prihvativ za ljude najdivergentnijih i najprofijenijih ukusa.

Za nas su, međutim, ovdje mnogo zanimljivije planine, koje doživljavamo drugačije od drugih, koje nas oduševljavaju, dok drugi istovremeno vide u njima samo običan hir prirode, ili koje nas čine ravnodušnim, pa i razočaranim, dok ih drugi uzdižu do pijedestala veličanstvenosti.

Tako, eto, postoje planine bez lica i izraza, koje vrlo lako potiskujemo u stranu i zaboravljamo. Pored njih prolazimo indiferentno, tek toliko da registriramo njihovo postojanje. Jedna od takvih bezličnih planina jeste, po našem mišljenju, Ljubaša i Majevica u Bosni i Vojnik planina u Crnoj Gori. Ovo su planine na koje rijetko poezlimo ponovno doći. Za njima ne tugujemo, ali se na njih i ne žalimo, jer od njih i nismo ništa očekivali.

Teško je, međutim, podnijeti razočaranje u trenucima kada nastupi potpuna divergencija između želja i stvarnosti, kad umjesto planine koju smo danima očekivali i dočaravali u mašti, o kojoj smo čitali i slušali ustreptale priče, naidemo samo na nedoraslu ili nedovršenu sliku tražene ljepote i veličine.

Razočaranje — to je posebni osjećaj gorčine, možda i tuge zbog nenastupanja očekivanog. To je bol idealiste u času grube realizacije njegovih idea. Sociolozi i socijalni psiholozi naime, kažu da su možda najtužniji trenuci spoznaja da ostvareni ideali najčešće nisu ideali koji su nas nosili prije ostvarenja.

Sličan osjećaj, izgleda nam, imamo i u časovima dodira sa planinama koje nose rezignaciju i razočaranja. Upravo zbog toga što su iznevjerile naše nade i očekivanja, ove planine doživljavamo veoma burno. Prema njima ne možemo ostati hladni i zakopčani. One nas prinuđavaju da razmišljamo, da gledamo, da istražujemo, da kompariramo i zaključujemo.

Ove planine kondenziraju svu našu pažnju, izvlače iz nas posljedne rezerve snage, prisiljavaju nas da zavirujemo u mnoge pa i najskrovitije njihove kuteve, nošeni jalovom nadom da su naša razočaranja samo efemerni utisak koji će proći, da tražeće boje i oblike možda još nismo otkrili i da stoga treba ići sve dalje i dublje. Zbog toga — provjeravajući sebe — na ove planine znamo doći često po nekoliko puta prije nego se konačno uvjerimo da opori ukus razočaranja koji osjetimo u prvom doticaju, ni ponovni dolasci nisu uspjeli otkloniti.

Nekada je opet prvi utisak toliko snažan i kompletan da tužna planinska slika, koja je polomila naše nade i očekivanja, postaje odmah nepokolebivo jasna. Tako doznajemo da postoji jedna velika skala razočaranja i da ni u jednom planinskom ambijentu razočaranje nije isto, pa čak ni slično.

* * *

Pod vrhom Raduše čitao sam da postoji Idovačko jezero. Zamišljao sam ga kao kap rastaljenog kristala na zelenom pašnjaku, a nakon nekoliko sati pješačenja susreх se sa običnom ovećom lokvom.

Mnogo gorče razočaranje doživjeh na Rikavačkom jezeru, a nešto kasnije i na Mahnitom jezeru. U mislima sam očekivao da će ova jezera prilikom prvog susreta bljesnuti irealnim bljeskom veselih slika sa kolor-dijapositiva, koji poput ekspresionističkih slikara jarko podvlače, pa čak i korigiraju inače harmonične boje prirode.

Ali umjesto veselog i razdraganog krajobraza u kojem se prelijeva modro kolorirana vodena površina, našao sam samo dva prosta i jednostavna stjecišta zaboravljene vode koja meni, razočaranom i tužnom, nikada nije izgledala dostojava zvučnih imena, što ih ovim jezerima darova rasplamsala fantazija gorštaka.

Još manje je jedna planina u zapadnoj Bosni imala pravo da nosi ime Vitorozzi i da njime obmanjuje rijetke putnike, koji su se satima probijali kroz pomrčinu šume i gусте čestare Janjske Vitoroge, naivno vjerujući da će vidjeti vitke bijele vrhove, da napokon na svoj užas ugledaju samo zelene bucmaste obline razvučenog grebena planine.

Međutim, dok sam na Vitorozima samo duboko rezigniran, na Veležu imam osjećaj da sam prevaren. Skladna kamena draperija sjeverne stijene ove planine ostavlja snažan dojam gotovo majestetične grandioznosti sve dok se — šiban suhim fenskim vjetrom — ne primaknem Veležu i ne utvrđim da je ovo jedna tužna planina bez treće dimenzije, bez širine, planina stvorena bez imalo kreativne fantazije, nedovršena i ujedno jednolična poput stare vojničke kasarne.

Velež i Velebit se sigurno ne mogu usporediti. Velež — gotovo nepoznat i jednostavan, Velebit — golem, filigranski luksuzan i u isto vrijeme bogato opisan i opjevan. Malo je planina, koje su u našoj naučnoj i planinarskoj literaturi dobile toliko mesta kao što je Velebit. Zbog toga sam sa mnogo obzira pa i strahopoštovanja prilazio prvi put Velebitu i ostao — neoduševljen. Kasnije sam pokušao da budem još kritičniji, pripravan da svoje prve dojmove drastično korigiram, ali opet uzalud. Velebit mi je i nadalje mnogo više imponirao iz daljine. Onako ogroman i razvučen djelovao je snažno i neukrotivo. Iz njegovih golih pepeljastih stijena zracila je neka moćna, mirna tišina, koja upozorava i prijeti. Dolaskom na planinu moji dojmovi dobijali su međutim sasvim drugi kvalitet. Velebit je odjedanput izgubio svoju snagu i veličinu. Doduše i nadalje duboko imponira jedinstvena krška morfologija ove planine, njene škape, padeži, dulibe, vrtače, ponikve i sl., ali ipak nešto nedostaje. Nema ili gotovo nema visokih stravičnih stijena, dugih elegantnih vrhova, namrgodenih vertikalnih grebena i kukova, što sve arhitekturi jedne planine daje vrhunsku ljepotu.

Vrhovi i stijene Velebita, modelirani sa mnogo mašte i smisla za euritmiju, gotovo redovito su i previše niski da bi mogli impresionirati ili zaprepastiti. Najljepše aglomeracije na Velebitu (na pr. Rožanski kukovi, Rujičin kuk, Tulove grede itd.) djeluju nekako minijaturno i ostavljaju dojam planinskog carstva nekih veoma civiliziranih Liliputanaca. Vrhovi Velebita iz ogromne krške visoravni ove planine nisu imali ni snage niti smjelosti da se snažno vinu u visine. Stoga su ostali većinom obli i bez monumentalnosti, te do skrajnosti pristupačni. Pa čak i tamo gdje je priroda sa najviše kakofonične snage zaurlala na Velebitu, u Velikoj Paklenici, imam dojam da joj je vrlo brzo ponestalo stvaralačkog daha. Stoga je i ovaj veličanstveni prodor sa svojim zaista impozantnim stijenama ostao prekratak da bi bio stravičan i nedostizno lijep. Teško je imati hrabrosti pa reći da je Velika Paklenica samo uzorak na velikoj izložbi prirodnog stvaralaštva, ali to ipak moram reći.

I tako Velebit za me postade planina posebnog razočaranja, razočaranja zbog nedorecene ljepote. Jer ovdje sve kao da se tek počinje stvarati iz krških embriona najčudovišnjih oblika, da se polako podiže u visine i tako najavljuje dolazak neslućene ljepote jednoj dalekoj, budućoj generaciji. Ovo je, može biti, razlog što od svih mojih razočaranja najviše volim ova, velebitska, iako su sva razočaranja — a to sam već podvukao — isključivo moja, ona ne pripadaju drugima. Jer možda će netko drugi iz sretnijeg kuta gledati iste planine, koje sam ja doživio, s gorčinom i tugom, i naći u njima vrednote koje ja nisam ni mogao, niti umio otkriti.

Suze neba

Škrčka dolina. Okolo visoke kamene i zelene tvrdave: Bobotov kuk. Šareni pasovi, Gruda, Planinica i Prutaš. Dolje okomite stijene Skakala i uski kanjon divlje Sušice.

Boje samo dvije: olovno-sive i zelene, isprepliću se po cijeloj kotlini.

U zelenom prstenu zakržljale bukovine i klekovine skrilo se živopisno »gorsko oko« — Veliko Škrčko jezero (1762 metra). Par stotina metara, podno istočne strane Prutaša, čući osamljeno, kao prognano, ili ukleto — Malo Škrčko jezero (1732 m). Boja vode, modrozelena.

Tišina sunčanog popodneva. Osjeća se jak i prodoran miris klekovine i smole. Zelena trava sočna i nabujala, puna sokova, kao majčinske grudi. Brljci klikéu iznad kamenja i vode i neprestano nadljeću. Mali izvor hitro »ključa« i u jednom kratkom ropcu umire u jezerskoj vodi. Životni tok mu je veoma kratak, poput leptirovog.

U hladovini prorjeđene šumice, pored Škrčkog jezera, planduje stado ovaca. Sitni janjci, još nesigurni na nogama, gurkaju se tražeći vime majke. Neki pohleplno sišu majčino mlijeko i neprestano vrte nemirnim repičima.

Omara je natjerala konje i volove u hladovinu, gdje miruju. Njišu glavama i mašu repovima, jedini način obrane od napasnih muha i komaraca.

Inače, sve je utonulo, kao i sama dolina, u neku tajanstvenu tišinu.

Ova prostrana kotlina, nenadmašne ljepote, ne zna za nesreću, nered ili zbrku, osim u časovima kada njome luduju vjetrovi, teku snježne lavine i vlada okrutno nevrijeme.

Ovdje su igre sjenja i boja skladne i ljepše od onih koje izmisliše maštë darovitih umjetnika. One su djelo nedostiznog umjetnika-prirode: sunca, mjeseca, kamena i vode.

Dan je na izmaku. Smiraj je zaklikao najprije u dolinama, a potom na kamenim vertikalama. Svakog trenutka mijenjaju se slike i boje, kao na nekom ogromnom koloritnom ekranu.

Voda bliješti pod zracima zalazećeg sunca, kao neko džinovsko ogledalo.

Večernji lahor nagoni rojeve sitnih mušica i komaraca nad vodenu plohu. Mnoštvo sitnih riba neprestano iskače na površinu hvatajući te insekte. Jezero je užburkano. Cijela površ je nemirna, zatalasana. Rojevi komaraca i mušica žrtve su u obliku zalogaja tih proždrljivih riba, čija dužina ne prelazi više od 10—15 centimetara. Pripustujemo pravoj ribljoj gozbi, koju do tada ne vidjesmo ni na jednom drugom planinskem jezeru.

Sunce je utonulo tamo daleko iza Bioča i Volujaka. Mrak naglo ispunji dolinu. Nesta rojeva, ribe se smiriše, a sa njima i voda, pa dobi neku mrku boju, poput boje zrelih borovnica.

Iz tamnih gudura i stijena osjetimo svježinu. Sa visokih stijena dopiru talasi hladnih vjetrova. Od njih se jezero uzinemiri, namrgodi i užburka. Vodenii talasi, kao talambasi, udaraju u priobalno kamenje.

Divokoze, iako oprezne, otiskuju kamenje gore po siparima ispod Bobotovog kuka, koje odzvanja u noći kao komadi razbijenih krčaga.

Zvijezde išaraše nebo. Visoke durmitorske stijene dočaravaju neku čudnovatu igru sa zvijezdama. Čini se da treptave zvijezde plešu na vrhovima hraptavih stijena.

Mjeseceva svjetlost probija se iznad tvrdave Bobota. I u jednom trenutku naglo proli srebrnu boju po cijeloj kotlini. Mliječna svjetlost unese sjaj i veselost u Škrke. Zvijezde prosuše svoje slike po jezeru, i zapališe vatru u gorskim očima.

Vjetrovi naglo izdahnuše, kao da ih neko ukroti, i vodena ploha se smiri.

Lagano i tiho odmiče noć. Ponoć je prošla. Mjesec nesti iza pleći gorostasa Prutaša. Od Todorova dola i Pišča muklo dopire lavez stočarskih pasa.

Sve ostalo se smirilo, zaspalo. Naša vatrica dogori. Žar potamni i pougljeni. Napokon je noć utonula u svoj nestvarni san.

MAHNITO JEZERO

Zelene šume pune mraka, hladovine, mirisa i svježeg zraka, dolje su daleko od Mahnitog jezera. Čudno ime nosi to osamljeno, neveliko jezero podno Stošca, iza Brnjika.

Koliko tišine, blagosti, mistike i straha ima to prognano jezero, teško je opisati. Već samo ime uzbudjuje i asocira da se čovjek nalazi pored ukletog gorskog oka, kakvo do tada nije sreo ni vidio ni na jednoj drugoj planini. Tu uz plavozelenu vodu ništa se ne može čuti, osim tišine koja djeluje zastrašujuće.

Ništa nema živoga u jezerskoj kotlini. Samo mrko-žuti tritoni gmižu u priobalnoj vodi. Ti ljigavi četveronošci su jedina živa bića na visini od 1773 metra.

Površina vode miruje kao ulje u posudi, nema nemirnih valova. Ova voda ne zna za njih, a upravo čezne za njima, kao i za dalekosežnim vidicima.

Mahnito jezero

Foto: U. Beširović

U toj kamenoj tjeskobi nismo vidjeli ni ptica, niti smo čuli njihov cvrkut, ni osjetili dah vjetra.

Trava je oskudna i spaljena suncem. Ovce i goveda rijetko dolaze u posjetu jezeru, ljudi još manje.

Kažu, da su se nekada u tome osamljenom jezeru naizmjениčno kupale vile i utvare. Ostala je tajna, koje su bile brojnije. Sudeći po imenu, pretpostavlja se da su aveti bile znatno više zastupljene.

Ukleto jezero, kako ga neki gorštaci nazivaju, ima samo jedan stalan pogled — u nebo! Ostali vidici su svi zatvoreni i nepoznati. Stoga, čovjeku se doima da je jezero s u z a n e b a, koja je tu nekada pala ili iskapana.

Svaki prilaz ovom jezeru je dalek i naporan, s koje god strane mu se podje u pohode.

Ipak, Mahnito jezero, svojom divljinom, zastrašujućom osamljenosti i jedinstvenim čudnovatim, imenom privlači mnoge planinare i turiste.

Crno jezero na Durmitoru
Foto: U. Beširović

PLANINSKO JEZERO BEZ TIŠINE

Oblaci, bijeli kao ovčija runa, plovili su nebeskim plavim svodom put sjevera. Jurišali su poput jata galebova koji lete za brodom na moru. Vjetar je gonio oblake i razbijao ih praveći od njih bijele plahte, žbunove i čudne figure. Sto je ljetni dan više odmicao, oblaci su postajali tamniji.

Iznad Ločike i Stražice pojавio se neugledan crn oblak, koji je očito prijetio kišom. Zbog toga smo požurili da što prije stignemo do planinarske kuće na Prokoškom jezeru. Kišu su u tim sparnim ljetnim danima žarko željeli stočari Vranice, njihova stada i sasušena trava. Međutim, ovog puta, kao i ranijih dana, želja im nije ispunjena, jer dugo očekivana kiša ipak nije pala.

Sunce je klonulo iza Krstaca i Vakufskih vrata. Istočni horizonti počeli su da se gube i nestaju u nekoj ljubičastoj izmaglici. Večernji povjetarac razbio je onaj mrki oblak, čiji su tragovi kao krpe magle nestali u daljinu prvog sumraka.

Posljednji zraci zalazećeg sunca, poput užarene vatre, obasjavali su klekovinu što je čučala gore u stranama najviših vrhova. U tim momentima ljudskom oku se činilo da je to krik crvenih alpskih ruža, koje tu kao poškrpana krv, nađoše svoje stalno stanište. Naime, to je jedino mjesto u Bosni gdje uspijeva ova rijetka alpska biljka.

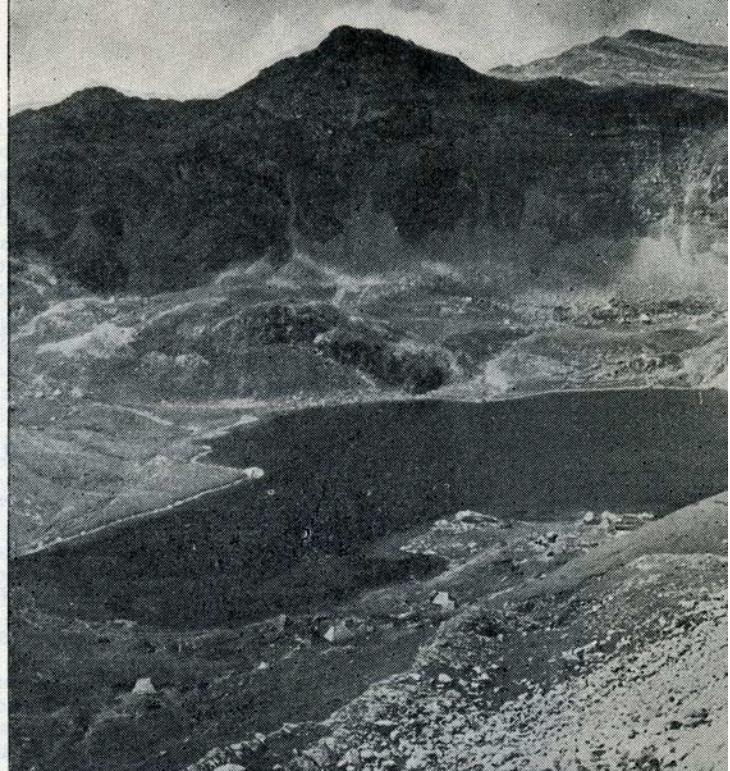
Suton je ovladao jezerskom dolinom. Vjetar je nosio površinsku vodu jezera, pa su sitni valovi izgledali kao gorštačke vjeđe.

Sa ogoljelih vrhova i zelenih kosa spuštala su se stada ovaca. Živa rijeka stoke, praćena povicima čobana, lavežom pasa i klepetom zvona, slijevala se u dolinu, gdje ima preko trideset koliba i dva puta više torova.

Planule su i prve večernje vatre u kolibama i oko njih. Dim je obavio dolinu, koju ispluni miris lučevine i klekovine.

Puni mjesec svojom srebrnom bojom obasjavao je dolinu i jezersku plohu pretvorio u veliko ogledalo.

Brojna stada ovaca sa svih strana ogledala su se u toj bistroj vodi. Teško je bilo razlikovati, da li su ovce u vodi ili oko nje. U tim trenucima jezero je imalo ogrlicu od bijelog niza perli.

Kapetanovo jezero
Foto: U. Beširović

Ovce su pratile na mjesto noćenja, a za njima i janaci. Tada je nastalo obostrano blejanje, koje unese novi nemir i zaglušnu huku u cijelu kotlinu.

Tugaljivo blejanje, ispunjeno majčinskom čežnjom, postajalo je sve prodornije; morali smo ga slušati sve dok nije završena muža ovaca. Tek tada, kada su spretne ruke planinčki izmuzle i posljednju kap mlijeka iz ovčijih vimena, janjci su pušteni ovcama. Blejanje se smirilo usprkos tome što su janjci uzaludno sisali izmuzena vime-na svojih majki.

Noć odmische. Jezero se ne smiruje. Iz pravca koliba do nas dopiru melodične čabanske pjesme. Pred planinarskim domom, koji se nalazi na desnoj obali jezera, pjevaju planinari i oni koji tu provode ugodne dane godišnjeg odmora.

Kako noć dalje odmiče, tako vatre jenjavu. Zablji koncert se sve jače čuje. Pjesma se gubi sa dogorjelim vatrama i s njima zajedno gasi. Nastaje potpuna tišina. Samo žabe i cvrčci ne prestaju sa svojim koncertima. Njega može utišati jedino zora ivlažna jutarnja rosa. I tako se ponavljaju svakog dana i noći.

Eto, postoji i živi jedno planinsko jezero bez mira i tišine, koje ljudi nazvaše Prokošnim jezerom, ili biserom Vranice.

JEZERO KOJE SE NE ZABORAVLJA

Nesnosna julska vrućina nagnala nas je na brzi povratak sa vrha Maglića u dolinu. Neodoljivo nas je privlačila tamnozelena, modra boja vode Trnovačkog jezera.

Za nešto više od jednog sata obronjavanja, ne hoda, po travi i kamenju Urden dola i Šarene lastve, spustili smo se na obale jezera, uhvaćenog u kameni procjep Bioča, Maglića i Volujala. Kao ukleta ljepotica prognana u planinsku pustoš.

Kod prvog susreta sa nemirnim valovima jezerske vode zaboravili smo na umor. Iscrpljena tijela postala su svježa i odmorna.

Kamené kule Bioča, Maglića i Volujaka gube se u oblacima, pa imamo dojam da im nema kraja.

Nastaje predvečerje. Iza obrisa Volujaka probijaju se purpurni zraci zalazećeg sunca. Razrijedene zrake svojom posljednjom snagom rasipale su se po kamenju. Ubrzo je kamenje »gorilo« zapaljeno sunce, a iza toga je avet noći počela zauzimati

jezersku dolinu. Tako je to trajalo, mrko, gluho i nijemo, dok zvijezde nisu išarale nebo, a mjeseceva se svjetlost prosula po vodenoj plohi i kamenju. Tada je nastupio ponovo svijetli život na obalama ovog dalekog i osamljenog jezera.

U čudnom miru na obalama Trnovačkog jezera te noći nismo bili sami. U krhkim stijenama čuo se zvižduk nemirnih divokoza. Te elegantne i hitre životinje, eto ne mogu naći zasluzeni mir, pa čak ni noću. Za to im je donekle, kriv njihov do u tančine izoštreni sluh, koji poput preciznog mehanizma reagira na svaki šum i prisustvo strane osobe. Tamo od Volujaka dopirao je lavež pasa i blejanje ovaca. Odmicala je lagano tiba noć, a s njom smo i mi tonuli u san.

Tko jednom vidi Trnovačko jezero, taj ga nikada neće zaboraviti. Ono osvaja dušu svakog planinara, ispunjava prvi i posljednji pogled, i uvijek uz dobrodošlicu upućuje poziv za nov posjet ...

KAPETANOVO JEZERO I GOSTOLJUBLJE MORAČANA

Ljetno jutro. Prohладan jak vjetar puše i raznosi svježe kratke otkose, kao rasuto perje. Prijatan miris planinskih sjenokosa širi se na sve strane. Samo jednom u godini mirišu tako opojno i ugodno.

Oblaci, bijeli kao jata ždralova, plove plavim nebeskim svodom prema zapadu. Njih slijede niski i sivi oblaci, koji nezadrživo kuljaju iz dolina. Iznad doline Ivanbegovi katuni tamnosivi oblaci su zaposjeli sve vrhove. Veliki i Mali Žurim, Božurni vrh, Trebićeš, Brnik i Stožac drijemali su u magli u času kada smo prilazili Kapetanovu jezeru.

U jednom labirintskom i vrtoglavom zeleno-kamenom prostranstvu, na visini od 1678 metara, smješteno je Kapetanovo jezero. Kako upućeni kažu, ime je dobilo po nekom turskom kapetanu koji bijaše vojni komandant nikšićke nahije.

Ovo daleko planinsko jezero, bez šume, sa oskudnom vegetacijom, ostalo bi bez ljepote i čara — da mu nije modroplavе vode, poput zrelih trnjina, koja ga čini privlačnim i lijepim na poseban način. Okolne stočarske kolibe, buljuci sitne i krupne stoke, lavež pasa, čobanske pjesme i dozivanja, ispunjavaju prazninu, nadoknađuju samoču, oduzimaju mistiku i kompenziraju vječnu čežnju za dalekim i prostranim vidicima. Sunce na dugom ljetnom danu svojim zracima kratko daruje svjetlo Kapetanovom jezeru, jer kasno izade iza visokog Stošca, a rano zade iza Ilina vrha put Bare Bojovića. Upravo zbog toga samo kratko i rijetko lome se slike okolnih vrhova i kupaju bijel runa u jezeru. Ali, nestasniji povjetarac skoro stalno bora, talasa i muti to bistro planinsko oko. Mjesec na vedroj ljetnoj noći stvara čudnovate figure pomoću igre sjena. Tada u noćnoj tišini, kada sve spava, jezero je nesumnjivo najljepše.

Kršljive stijene zakleti su neprijatelji jezera. Stalno ga zasipaju sa istočne i sjeverne strane i tako mu nanose smrtonosne udarce.

Međutim, Kapetanovo jezero putniku i namjerniku pruža, pored specifičnog ambijenta i ljepote, poseban i ugodan doživljaj, koji se duboko urezuje u sjećanje. Naime, gostoljubivi stočari Moračani, Roveci i Piperi, opsjedaju svakog stranca pozivima da posjeti njihov katun, da ga počaste mlječnim proizvodima i onim što im je pri ruci. Uporni su u tim svojim pozivima i ponudama toliko, da čovjek, jednostavno rečeno nije u mogućnosti udovoljiti svim željama i ponudama. Ta njihova tradicionalna gostoljubivost nadaleko je poznata i čuvena. Lijep običaj, kojim se s pravom ponose stočari Moračkih planina.

U vremenskoj oskudici nismo bili u mogućnosti prihvatići ni jednu ponudu, pa smo zbog toga od jednog starijeg gorštaka dobili riječi prijekora, da smo se otudili, da smo strani, divlji i sami svoji, kao glavice kupusa u vrtu ...

Narod ovog kraja poštuje ličnost čovjeka do te mjere da nitko, bilo da se radi o djeci, djevojkama, ženama ili starcima, ne prima niti daje pozdrav sjedeći, svatko ustaje na noge prilikom susreta i pozdrava.

Još jedan primjer nenadmašne gostoljubivosti, brige i poštovanja ljudske ličnosti! Jedne olujne noći, kada je vjetar bjesnio na Kapetanovom jezeru, uraganskom snagom, a kiša lijevala kao iz kabla, u ponoć pred naš šator došao je mladić — pozivajući nas i moleći da predemo u katun, koji je za nas naročito bio ispražnjen. Rekao je da ga je poslao otac, jer se boji da ne bi nastradali od nevremena. Srećom, ipak, nismo stradali. Ništa nam se neprijatno nije dogodilo. Ali, žao nam je da nismo posjetili, pa čak ni ime doznali brižnog domaćina. Za njegovu ljudsku i očinsku brigu, ovom prilikom, upućujemo mu riječi hvale, i nadamo se da ćemo prilikom slijedećeg posjeta Kapetanovu jezeru imati više vremena i upoznati tog dragog čovjeka.

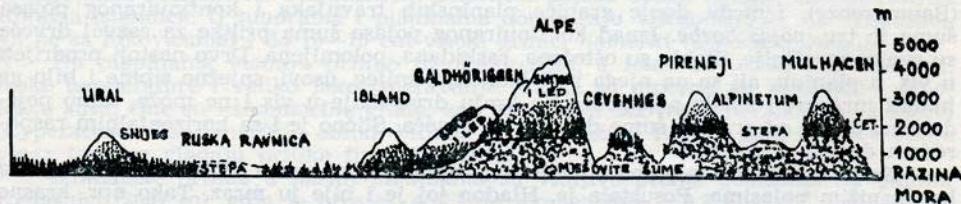
Planinski biljni pojas

Planine ili planinske rudine

Što spada u tzv. *planinski pojas* interesantno je sa čisto naučnog, stručnog i gospodarskog gledišta. Interesira to prirodoslovce, a naročito poljoprivrednika i šumara. Prirodoslovca, naročito botaničara, zanima tzv. gornja granica šuma, a iznad nje pojas zeljaste vegetacije *planinskih travnjaka* ili kako se kraće često kaže *planina*, ili *planinska rudina* što odgovara alpskom nazivu na njemačkom *die Matte*.

Kod nas planinski sa preplanetinskim travnjacima zapremaju cca 900.000 ha. Šumarski stručnjaci i šumarska statistika pod planinskim pašnjacima i livadama drže se ekološke definicije. Kod poljoprivrednika i u dnevnoj stampi nemamo o tome tačne definicije. Zapravo vlasta prava pomenjiva, što je i razlogom da sam se odlučio za čitaocu našeg časopisa napisati ovaj članak.

Broj biljnih vrsta u pravilu je veći u onima područjima, gdje su povoljne prirodne prilike, naročito klime. Presudna je uloga klime. Tako npr. u Braziliji je cca 40.000 biljnih vrsta, gdje su uz povoljne klimatske prilike i ostali uvjeti raznoliki (planinski reljef Anda, suha klima savana). Filipinski arhipelag ima 10.000, otok Borneo 11.000, a Kuba 7.000 vrsta. Jednolika Madarska 2.200, Rumunija s Karpatima

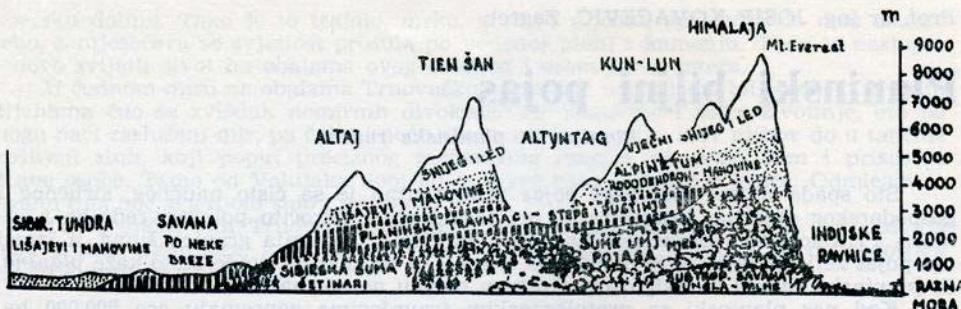
Vertikalni raspored vegetacije u Evropi

2.450, a na krajnjem evropskom sjeveru položena Nova Zemlja samo 200! U Jugoslaviji, zahvaljujući vrlo velikoj razvijenosti reljefa, geološke i pedološke podloge i klime je broj biljnih vrsti cca 7.500. Hrvatska ima cca 3.495, a mala Crna Gora 6.681 biljnu vrstu!

Sa rasporedom flore i vegetacije u vertikalnom smjeru je slično kao i u horizontalnom. Općenito je pravilo da sa povećanjem nadmorske visine opada broj biljnih vrsta. Raspored biljnih vrsta i biljnih zajednica uglavnom se podudara s promjenom klimatskih prilika. U tzv. planinskom pojusu ili planinama, naročito u prostranim visokim planinskim masivima, razlikuje se čitav niz planinskih zona vegetacije, raspoređenih jedna iznad druge, koje se između sebe razlikuju strukturno, floristički, ekološki, fiziognomski itd. Smjena živog biljnog svijeta na planinama od podnožja do vrha istovetna je kao u smjeru jug-sjever (za sjevernu polukuglu). Vegetacija na najvišim planinskim visinama, gdje su prilike nepovoljne, vrlo je srodnna vegetaciji krajnjeg sjevera, a to su tundre.

Geograf Hann za hladna i umjerena područja Zemlje tvrdi, da sa svakim povećanjem nadmorske visine za 100 m opada prosjek godišnje temperature za $0,55^{\circ}\text{C}$. Ovo je jedan od glavnih razloga za skraćenje vegetacionog perioda; sa svakih 100 m veće nadmorske visine skraćuje se vegetacioni period za 11,5 dana. Evo kako to izgleda u švicarskim Alpama (prva brojka je nadmorska visina u metrima, a druga trajanje vegetacije u mjesecima): 600 m — 9 mj; 800 m — 8,5 mj; 1000 m — 7,9 mj; 1200 m — 6,9 mj; 1600 m — 5,5 mj; 1800 m — 5 mj; 2000 m — 4,5 mj; 2200 m — 3,5 mj; 2400 m — 2,5 mj; 2600 m — 1,5 mj; 2800 m — 1 mj i na 3000 m je vječna granica snijega i leda (ledena pustinja). Na južnoj ekspoziciji na istom lokalitetu ljeto na 3.300 m traje samo 10 dana!

U pravilu u našim prilikama već iznad 2000—2200 m (rjeđe iznad 1800 m, a vrlo rijetko iznad 1600 m) je široki pojas klimatogene vegetacije planinskih travnjaka (livada i pašnjaka). To su, kako bi se trebalo u poljoprivredi, šumarstvu i planinar-

Vertikalni raspored vegetacije u Aziji

stvu kraće zvati *planine* (die Matte). Njihov postanak i razvoj je vezan uglavnom s nepovoljnim klimatskim prilikama. Prosjeci srednjih godišnjih temperatura su niski i nepovoljni za razvoj kontinuiranih šumskih kompleksa. Planinska vegetacija travnjaka je klimatogena tj. ona predstavlja klimaks vegetacije, krajnji razvoj vegetacije u skladu s klimom (ekološka definicija planinskog pojasa).

U horizontalnom i vertikalnom rasporedu flore, odnosno vegetacije trebamo razlikovati dva pojma: *gornja granica šuma* (Waldgrenze) i *gornja granica drveća* (Baumgrenze). Između donje granice planinskih travnjaka i kontinuiranog pojasa šuma je tzv. *pojas borbe*. Iznad kontinuiranog pojasa šuma prilike za razvoj drveća su sve nepovoljnije. Stabla su oštećena, raskidana, polomljena. Drvo nastoji prodrijeti u vis, u planinu, ali se na njega ruši kamenje, snijeg, usovi, snježne sipine i biju ga hladni mrazovi i ostale nepogode. Na kraju drvo dalje u vis i ne može, samo pojedinačno doper od granice šume do granice drveća. Slično je i sa horizontalnim rasporedom drveća u Arktiku.

No ni kontinuirana šuma u svojem gornjem pojasu nema veličanstvenog izgleda kao u nižim pojasima. Posustala je. Hladno joj je i bije ju mraz. Tako npr. krasne šume bukve i jele u gornjem pojasu prelaze u tzv. *klekovinu bukve*. Općenito fenomen *klekovine* nastaje kada vitalitet drveća malakše. Drvo postaje niže, neugledno, polleglo, pa i puzi. Već prema edifikatoru (glavnoj vrsti drveća koje pretežno izgrađuje šumu) imamo razne klekovine, kao npr. klekovinu bukve, smrče, bora i dr.

Klasik za poznavanje švicarskih Alpa Schröter (1926) prema nadmorskoj visini razlikuje za švicarske Alpe slijedeće pojase (zone):

1. Najniži pojas kultura (ratarstva);
2. Pojas listopadnih šuma u zoni 550—1210 m (šume pitomog kestena, hrasta, bukve i jele, smrče i borova);
3. Subalpski pojas u zoni 800—2330 m sa dva podpojasa: šume četinara (smrča, jela, bor, ariš) i podpojas borbe, gdje se javlja pojedino drveće, što je u stvari već gornja granica drveća;
4. Alpski pojas sa četiri podpojasa. Najniži alpski podpojas je izgrađen s *žbunastim borom* (*Pinus montana*). U stvari klekovina. Iznad ovoga podpojasa je podpojas *planinskih vriština* (*Rododendron*, *Vaccinium*, *Loiseleuria*, *Empetrum*, *Arctostaphylos uva ursi* i dr.). Zatim slijedi podpojas *planinskih travnjaka*, a iznad njega zadnje pionirske vrste, tzv. subnivalni podpojas;

5. Nivalna zona iznad 2450 m nadmorske visine. Ovdje je vječiti snijeg. No i ovdje ima izrazitih alpskih krasnica: *Ranunculus glacialis*, *Saxifraga muscoides*, *S. biflora*, *Gentiana brachyphylla*, *Androsace alpina*, *Phyteuma pedemontanum*, *Saxifraga brioides*, *S. moschata*, *Achillea atrata*. To je tundra — carstvo mahovina, lišjeva, gljiva i algi.

Zonalni raspored vegetacije u vertikalnom smjeru u Evropi i u Aziji je vidljiv na sl. 1. i 2. Osnovni je faktor klima u odnosu sa povećanjem nadmorske visine, iako ne jedini. Sa povećanjem nadmorske visine opadaju, kako smo naveli, prosjeci godišnjih temperatura, ali se pojačava duvanje vjetrova, nastupaju fenomeni fiziološke suše. Često se pogrešno poistovjećuju naše planine sa tundramama dalekoga sjevera. Ima i sličnosti i različnosti. U planinama je više oborina nego u tundramama. U Arktiku u tundramama su niže zimske temperature nego kod nas u planinama. Tlo u tundramama faktično je uvijek smrznuto, pod vječnim ledom. Kod planina toga nema.

Velike su razlike između planina i tundra obzirom na svjetlosni režim. Trajanje sunčane insolacije je na planinama kraće, ali je intenzitet veći. U Arktiku (tundrama) je obratno, ali je suma svjetlosti približno kao u planinama. Fotoperidizam uvjetovan dužinom trajanja insolacije je diferentan u planinama i tundramu Arktika. U planinama su biljke kratkog dana, a u tundramu dugog. Oslabljena radijacija u tundri je u vezi s niskim položajem sunca, te se znatan dio svjetlosti apsorbira u zraku (atmosferi). Naprotiv, u planinama svjetlost prolazi kroz tanji sloj atmosfere, koja je razrjeđena. Planinsko svjetlo obiluje više plavim i ultravioletnim zrakama. *Kao pravilo vrijedi, da s porastom visine raste intenzitet i količina svjetlosne energije.* Ovo utječe na morfološke i fiziološke osobine planinskog biljnog svijeta.

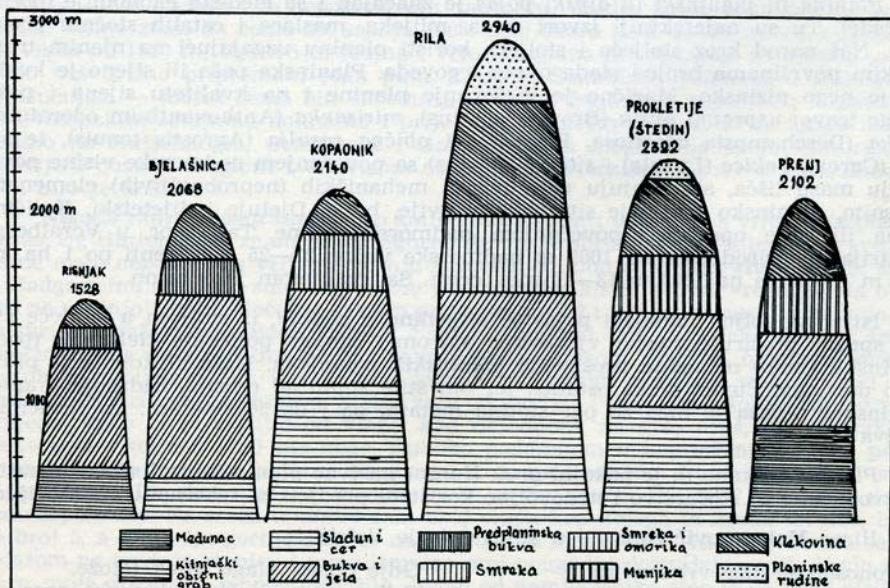
Već smo napomenuli neke sličnosti i razlike između planinskog biljnog svijeta i biljaka hladnih tundra. U pogledu razlika ustanovljeno je da biljke Arktika imaju deblje listove, deblje palisadno staničje u zelenim listovima i vrlo rastresite provodne snopove. No kratki vegetacioni period uvjetuje niz ekoloških sličnosti. Općenito uzevši u planini i tundramu je malo anuelnih (jednogodišnjih) biljaka.

Prema Bonnieru i Flahaultu evo kako opada broj jednogodišnjica s povećanjem nadmorske visine u Alpama: u pojasu 200—600 m je 60% jednogodišnjača; u pojasu 600—1800 m je 33% jednogodišnjica, a u pojasu preko 1800 m samo 6% jednogodišnjica. U Bernina Alpama (3250 m) je jedina jednogodišnjica mala očanica (*Euphrasia minima*).

U visokoplaninskom pojasu je česta *viviparija biljaka*, tj. pojava, naročita kod trava, da mlada pšeno-trava ili sjeme biljaka uopće već na materi biljci iznikne i razvije male korijenčice. U sjevernom polarnom pojasu dolazi rijetka jednogodišnjica *Königia islandica*. U tundramu i planinama dominiraju višegodišnjice (sa vrijezama, ali ne sa lukovicama) i do 10—15 cm visoki grmići *hamefiti* (jastučasti oblici).

Na planinama vladaju prilike fiziološke suše, a tome su uzrok jaki vjetrovi, niske temperature i veliko jako isparavanje. Biljke su otporne na hladnoću i fiziološku sušu. One su kseromorfne građe, kao npr. cijeli niz *trava* (Gramineae) i šaševi (Cyperaceae). Kseromorfnih oblika biljaka je i u vlažnoj tundri, gdje uza sve obilje vlage također vladaju prilike fiziološke suše.

Klimatske prilike u našim planinama su vidljive prema podacima na planini Bjelašnici (2067 m), gdje je prosjek godišnje temperature $+0,3^{\circ}\text{C}$ i oborina 1867 m. Na toj planini u pojasu klekovine (*Pinus mughus*) je godišnji hod temperature po mjesecima (rimsko brojke mjeseci, arapske mjesecni prosjeci temperatura u $^{\circ}\text{C}$):

Visinska raščlanjenost šumske vegetacije u vezi sa geografskim položajem i visinom planine

I = -8,6 II = -8,2 III = -5,7, IV = +2,5 V = +2,6, VI = +6,7, VII = +9,1,
X = +2,7, XI = -2,6, i XII = -5,4°C.

Veliki je botaničar Francuz Bonnier kroz 30 godina proučavao magiku utjecaja planine na vegetaciju. On je presadićao nizinske biljke u alpski pojaz i one su tu mijenjale svoje ruho, izgled. Pretvarale su se u nove forme, kao npr. nizinska *smiljkita* (*Lotus corniculatus*) u planinsku *L. alpinus*. Slične je pokuse Austrijanac Kerner pravio s *poljskom ljubicom* (*Viola arvensis*), *ivicom* (*Ajuga chamaepitys*), *režuhom* (*Cardamine pratensis*) i *dragušcem* (*Senecio vulgaris*).

Visokoplaninske biljke napravljene njihovim srodnicima u nizini su poznate krasnice s velikim cvjetovima. Nepovoljne klimatske prilike čine da visokoplaninske biljke imaju duboko i snažno korijenje, kao npr. alpska krasna djetelina (*Trifolium alpinum*) ili naša u Makedoniji (*Trifolium pilezii*). Na planini Pelisteru dominira vlasulja (*Festuca varia*) i *ljubičasta vlasnjača* (*Poa violacea*). Korijenje im ide u tlo do 1 m, a nad zemljom su im vlati visoke tek 20–30 cm. Vrlo razvijenu ima također podzemnu stabljiku, a kratke nadzemne izdanke *zeljasta vrba* (*Salix herbacea*).

Jedan vrlo važni i složeni fenomen je tzv. *uspon planinskih masa*. Planinska masa u cijelosti, odnosno tzv. *srednji uspon površine zemlje nekog kraja* utječe na temperaturne prilike. O tome svjedoče vegetacijski pojasi (sl. 3 iz knjige »Nauka o biljnim zajednicama« od prof. Horvata). Što je veći uspon planinskih masa, to je veći utjecaj planine na kontinentalitet, a to se ističe, da je istovrsni planinski pojaz više lociran, ako je uspon planinskih masa viši. No taj moment se isprepliće s utjecajima geografske širine, te s utjecajima kontinentalne ili oceanske klime.

Na planinama vladaju klimatski ekstremi kako smo već naveli. Tako je na Ličkoj Plješevici zabilježen ljetni maksimum od +50°C i zimski minimum -40°C. Zato je znatan dio planinskih biljka *euriterme* prirode (prilagođene na velika temperaturna kolebanja). Sve ovo uvjetuje da je na planinama posebni i životinjski svijet. Tako npr. planinski životinja dobivaju u toku zime bijelo ruho, a ljeti bijelo-mrko. Općenito planinski životinjski svijet ima gušće perje ili dlake nego srodnici iz maglovitih nizina. Nadalje jedna od karakteristika za neke planinske životinje je ta da su im udovi skraćeni, oblik tijela poput lopte i općenito veća tjelesna masa toplokrvnih životinja.

Planina ili *planinski* ili *alpski pojaz* je značajan i sa gledišta ekonomije (poljoprivrede). Tu su najefektniji izvori mesa, mlijeka, maslaca i ostalih stočnih proizvoda. Naš narod kroz stoljeća i stoljeća koristi planinu uzgajajući na njenim travnjačkim površinama brojna stada ovaca i goveda. Planinska paša ili sijeno je kvalitetnije nego nizinsko. Magično je djelovanje planine i na kvalitetu sijena i paše. Mnoge trave: *uspravni ovsik* (*Bromus erectus*), *mirisavka* (*Anthoxanthum odoratum*), *busika* (*Deschampsia caecitosa*, *Flexuosa*) i *obična rosulja* (*Agrostis tenuis*), te šaševi (*Carex*), *bekice* (*Luzula*) i *sitinci* (*Juncus*) sa povećanjem nadmorske visine povećavaju masu lišća, a smanjuju udio raznih mehaničkih (neprobavljivih) elemenata. Općenito, planinsko sijeno je sitnije, hranjivije, bolje. Djeluje i dijetetski. Količina sijena ili paše opadaju s povećanjem nadmorske visine. Tako npr. u Vorarlbergu (Austrija) je prirodna paša na 1000 m nadmorske visine 23–25 met. centi po 1 ha, na 1300 m 18–20, a na 1600 m 13–15 met. centi. Sa kvalitetom je obratno.

Istini za volju, planinski pojaz se iz godine u godinu, iz stoljeća u stoljeće sve više spušta, proširuje. Stočar vjekovima vatrom i ognjem potiskuje *klekovinu* (pretplaninsku šumu) na račun proširenja *planinskih travnjaka*. Naša klekovina je praktično uništena. Čuvati treba ostatke, jer oni štite šumu od erozije. Sadašnja granica planinskog pojasa je niža za par stotina metara, pa i do 500 metara. To je učinila bradva i vatra.

Planine ili kako ih je pokojni prof. Horvat nazivao *planinske rudine*, nepresušivi su izvor krme za stočarstvo i nedovoljno korišteni predjeli za rekreaciju radnih ljudi.

Ilirac Vukotinović zanosno u stihu opisuje Velebit:

Ponosno se diže vrhu mora
U tišinu velebitskih gora;
Samo smion putnik tamu može,

Gdje oblaci vlagu vijek talože,
Gdje vrhunci snijeg od vijeka nose,
Ko djed prastar svoje sijede kose.

Badgasteinske šetnje

Za njih smo saznali odmah nakon što ih je ustanovila mjesna planinarska organizacija za dokone goste ovog svjetski poznatog lječilišta, kao i za ostale planinare željne lijepih šetnji bezbrojnim dolinama i prijevojima badgasteinske okolice, i ne teških uspona na šiljate vrhove istočnih Visokih Tura.

Društvo lanjskog sastava iz Dolomita, nešto malo je prošireno i ostalim prijateljima transverzala iz Bosne (Šehić, Miličević, Cico, Mešanović i Mugdim), a iz Austrije naši stari znanci i prijatelji (dr Hans, Heidi i Harald Sattek). Od Zagreba smo putovali zajedno do Mallnitza gdje su nas sačekali Sattekovi. Tu smo i noćili prvu noć u kući »Prijatelja prirode« uz osjetljivi popust — 12 šilinga ubacujemo za svakog pojedinca u zaključanu kasicu — jer opskrbinika i luksuza tu nema; sve je praktično i udobno, ali ničeg ni suvišnog. Jedini ukras je drveni reljefni amblem »Prijatelja prirode« — dvije ruke u pozdravu, iznad njih cvijet i sve to uokvireno lozinkom »Hand im Hand durch Berg und Land« a s tim simboličnim amblemom sretat ćemo se na našoj turi još nekoliko puta. Većerali smo svi zajedno kao Sattekovi gosti u »Sonnenhofu« i time svečano obilježili početak naše ovogodišnje zajedničke ture. U prvom trenutku osjećali smo se i nekako nelagodno na ulaštenim parketima elegantnog restorana, ali je te nelagodnosti ubrzo nestalo. Pred odlazak u inozemstvo vodili smo računa i o našoj vanjštini, pa ipak, u našim šarenim košuljama i hlačama od rebrastog sameta kao da nismo impresionirali u smoking utješnjenog konobara »Sonnenhofa«. Naplaćujući račun sagnuo se do Sattekovog uha i veoma ga diskretno upitao: »Herr Direktor, jesu li to sve vaši radnici?«

Naši putni planovi bili su već ranije, kod kuće, detaljno razrađeni, o našem putu znali smo skoro sve. Znali smo kada su i na kome mjestu već ljudi iz kamenog doba prelazili Tauern, znali smo kada su i koji salcburški biskupi u srednjem vijeku otvorili rudnike i eksplotirati zlato u planinama Goldberg, planinama koje su odigrale značajnu ulogu u gospodarskom životu pokrajine Salzburg, znali smo gdje ćemo naći ostatke i ruševna rudarska postrojenja, znali smo gdje ćemo naći rijetkog planinskog cvijeća, znali smo čak i članove austrijske carske kuće koji su nekada planinarili ovim planinama. Međo je znao napamet koliko nam koji vrh, prijevoj ili prijelaz iz doline u dolinu nosi bodova i to nepogrešivom tačnošću, dakle, znali smo gotovo sve — jedino nismo znali da ćemo 20. srpnja 1968. naći skoro pola metra novog snijega već na visini od 1500 m. Upravo ta jedina i vrlo neugodna nepoznanica izmijenila je potpuno naš brižno pripremani plan puta. Zbogom Sonnblick, Schareck i Ankogel, vitritisućnaci — morat ćemo biti skromniji u našim željama i htijenjima i zadovoljiti se livadarskim šetnjama dolinama i prijevojima s nešto više od dvije tisuće metara. Jedino na Hüttenkoglu, Graukoglu i Gamskarkoglu mogli smo promrzlim rukama, obavijeni gustom maglom i vijavicom otisnuti transverzalne žigove u naše dnevниke — i bilo je to sve.

Nikada ranije nisam razmišljao koliko može stajati jedan žig s vrha neke planine, no za žig Hüttenkogla znam posve sigurno da me je stajao oko 70 šilinga i to sve zbog jedne male nepažnje za vrijeme vožnje žičarom. Na donjoj stanicu Hüttenkogel žičare u Badgasteinu uskakali smo u sjedalice po najgušćoj kišici, pravoj »rosulji«, da bi nas već na srednjoj stanicu dočekao sasvim pristojan snijeg i neugodna susnježica koja nam je skrutila naše nepraktične kišne kabane. Umotani tako u ledeni oklop s teškim naprtnjačama na koljenima penjali smo se sada gornjom žičarom, obavijeni maglom i gluhoćom bijele tišine isprekidane jedino neugodnim trzajima stolice svaki puta kada bi prolazili pored stupova. Stalno sam popravljao i povlačio kišnu kabanicu preko koljena, kako bi se zaštitio od vlage, kad najednom, na svoj užas, osjetih kako mi nešto preko koljena klizi niz noge. Duboko podamnom u neprozirnost magle padala je moja kožna torbica s putnom ispravom, kartama i ostalom transverzalskom »administracijom«. Usprkos hladnoći postalo mi je za čas vruće. Šta sad? — bila je prva i jedina pomisao. Na sreću upamtio sam broj stupa kod kojega je ispala torbica, bio je to broj 5, a do kraja gornje stанице nabrojao sam ih još oko dvadeset. Vratio sam se žičarom na srednju stanicu i тамо ispričao moj neugodni doživljaj, a njih, ljude sa žičare, moja priča nije mnogo uzbudila. Jedan od namještenika sjeo je na prvu sjedalicu i krenuo do petog stupa. Tu je žičara bila zaustavljena, a on je iz sjedalice prešao na

stup i preko njega spustio se na zemlju, pronašao torbicu i na isti način došao do sjedalice i produžio na gornju stanicu. Za njim, s velikim olakšanjem, uskočio sam i sam da bi na gornjoj stanicu bio dočekan burom smijeha mojih drugova koji su zbog mene više od pola sata tapkali po snijegu puste i u maglu zavite gornje stanice Hüttenkogla. Zahvalio sam se svom »spasiocu«, dao mu za svoje prilike ne baš mali džeparac i sad smo tek krenuli, prteći duboki mokri snijeg na vrh Hüttenkogla. U normalnim uvjetima, bar tako u vodiču piše, uspon na ovaj vrh je ugodna šetnja s vidicima na Hofgastein i čitavu Gasteinsku dolinu, no ovaj puta je sve samo ne ugodna šetnja.

*

Preko Grünner Bauma spustili smo se u dolinu potoka Kötschach i cestom krenuli do kraja ove doline, do Prossau Alpenhausa, stješnjeni sve više granitnim stijenama i bučnim slapovima otopljenog snijega s obližnjih vrhova. Na kraju doline susret s Prossau Alpenhausom, ogromnom drvenom zgradom i njenom ugrijanom dnevnom prostorijom bio je ugodan trenutak za promrzle i mokre putnike. Posjeta ovoj kući davala nam je i po neki sitni bod, no najveću smo nadu polagali u niži režim cijena. Daleko od Badgasteina, a u neposrednoj blizini »Felskessela« kojega puni glečer s tri tisuće visok Tischlerkara ogromnim količinama vode u bezbroj slapova, izgrađena je ova drvena kuća u tirolsko-salcburškom stilu možda još u vrijeme dok su ovim strmim obroncima šetal, planinarili i lovili divokoze članovi carske kuće. Noćimo jeftino i udobno. Tu nema električnog svjetla ni tekuće vode, ali sve je zavidno čisto i uredno.

Idući dan proveli smo ovdje na odmoru nas četvorica, Sattek, Mišo, Mešan i ja, dok su ostali krenuli gore do Reedseea i dalje do Palfnerscharte ne bi li otuda, s više sreće, osvojili vrh Graukogela, a vratiti će se tek predvečer. Kišica rosi, magla svuda naokolo, živa u toplojemjeru nikako da se popne iznad 5°C i uz veliku naloženu peć osjećamo se veoma ugodno. Mešan je svojom šljivovicom, i podukom iz kuhanja »prave turske« potpuno osvojio Frau Wirt, tako da smo ovdje kao kod kuće. Oko podne počelo se razvedravati i prvi gosti iz Badgasteina stali su pristizati. Dolaze pješice ili malim autobusom, koji svaki sat, dva dovozi nove goste iz Badgasteina ili Grünner Bauma. Nijemci obavezno poručuju »blauforelle« s maslacom i krumpirom (specijalitet Prossau alpenhausa), no ta kuhanja plava pastrva s izbuljenim bijelim očima kao staklenim glavicama oveće pribadače liči nekako na staru ribu i nije ni izdaleka nalik na onu prženu pastvu s vrela Bosne, koja nam već iz daleka kupi vodu u ustima. Mnogi se od izletnika zadrži ovdje tek toliko koliko je potrebno da otisne transverzalni žig u svoj dnevnik i da krene odmah natrag, kao i one dvije evangeličke časne sestre što hodaju s dnevnikom u ruci po ovoj transverzali. Iznenadio me veliki broj ljudi svih dobi i uzrasta, koji posjeduju dnevničke i otiskuju u njih žigove, što znači da »prave transverzalu«. Školska djeca iz Beča i Salzburga, ovdje negdje na odmoru, sva su imala dnevničke, a njihovi učitelji neumorno su im u njih udarali transverzalni žig.

Sunce je istjeralo goste na terasu i sve je nekako oživjelo, voda se slapovima slijevala s mokrih stijena, a oči nenašvijete na raskošni sjaj sunca, jedva se privikoše na bogatstvo boja i igru svjetla koje se prelamalo u odsjaju sunčevih zraka na razbijenim kapima vde. Stolovi na terasi za čas oživješe uz žarke boje šarenih suncobrana, a jedna postarija gospoda sjedne na preostalu slobodnu stolicu do nas. Živahna i razgovorljiva upita nas odakle smo, a kad joj Mešan odgovori onako kao iz topa »aus Sarajevo« — ona zašuti i nekako više kao za sebe izusti:

— Tamo su ubili naše carsko visočanstvo!

Nestalo je razgovorljivosti i uz jedan učtivi »entschuldigen Sie bitte« napusti naše društvo. Tko bi znao pravi razlog zbog kojega je tako iznenada i odlučno napustila naše društvo ta inače razgovorljiva gospoda, no za svaki slučaj podsjetismo Mešana: »Mešane, Mešane, a mi ti rekosmo već ranije, ne spominji ovdje da si iz Sarajeva!«

*

Od Grunnen Bauma do Poserhöhe-a ima svega nešto oko sat strmog uspona stazom koja otkriva nezaboravne poglede na glečere Tischler grupe kao i obližnje snijegom pokrite vrhove Hüttenkogla i Graukogla. Predvečerje je rijetko sunčanog dana i svako malo zastajkujemo da se naužijemo krasnih vidika u odsjaju zalazećeg sunca, koje je u nama počelo buditi nadu, da će se vrijeme konačno popraviti i da će time prestati sve naše nevolje s mokrom obućom i odjećom, a posebno s pravljenjem uvijek

novih planova za turu slijedećeg dana, koja se obično, opet zbog lošeg vremena tog drugog dana, nije mogla ostvariti.

Kristina, kćer opskrbnice planinske kuće na Poserhöhe-u, bila je divna u svakom pogledu i za svaki slučaj željeli smo saznati nešto više o njoj. Oduševljenje je naglo splasnulo kad smo saznali da je udata i da je ovdje s malim djetetom na promjeni zraka, a pogotovo kada nam je učtivo i s osmijehom na ustima saopćila cijenu noćenja. (Mišo uvijek naziva takav način ophodenja »bečka škola.«)

— A kolika je cijena noćenja na madrac lageru? (skupno ležište)

— Pet šilinga, odgovori Kristina još učtivije. Tako jeftino nismo već odavno noćili, čak niti u našim planinama, pa je stoga i razumljivo da smo se odmah odlučili za skupno ležište. Zbog tako niske cijene noćenja ostali smo potpuno ravnodušni što smo u prohladnoj noći kroz pukotine dasaka mogli s naših ležaja promatrati raskošno bogatu rasvjetu u noć utonulog Badgasteina.

Od Poserhöhe do Gamskarkogela i nije više tako daleko i put kroz crnogoričnu šumu je lijep i lagan, jedina neugodnost jest opet snijeg koji se pojavljuje već ispod Tofererscharte. Ovdje se ostavljuju naprtnjače prije uspona na vrh, vrh na koga se već početkom 19. stoljeća uspinjao veliki prijatelj planina i lovac nadvojvoda Johann, štajerski princ oko čijeg imena je bilo protkano mnogo romantičnih priča zbog ustrajne ljubavi prema Ani Plochl, sve tako dugo dok mu njegov carski brat nije dao privolu da smije oženiti tu lijepu poštarevu kćer, kasniju groficu od Merana. Uspinjao se ova mo već 1828. godine, da bi svega godinu dana kasnije sagradio na tom vrhu prvo planinarsko sklonište u Austriji. U današnjoj kući, podignutoj 1933. godine, ovo sklonište je ostalo kao kuhinjski prostor te dobro opskrbljene kuće bez opskrbnika, u kojoj se planinari sami poslužuju.

Spust do Hüttschлага u dolini Grossarl bio je poseban učitak, najviše zbog lijepog i sunčanog vremena. Od svih dana provedenih u ovim planinama bio je to jedini cijeli sunčani dan i jedina prilika da ugledamo bijele vrhove Grossglocknera, Sonnblicka, Scharecka i ostalih velikana, spuštači se sa Tofererscharte.

Noć smo proveli u privatnoj gostionici kod Prommeggera u Ebenu kraj Grossarla u krevetima s pravom perinom uz oduševljenje svih nas — osim Mehe koji je ravnođušan kasnije tvrdio da je to za njega bila najlošije provedena noć. Za vrijeme večere Mešan je čitavo vrijeme ubacivao šilinge u »juke-box« da bi iz njega izmamio vesele zvuke valcera u planinarskih polki, a kada bi se Mešan umorio ili bi mu ponestalo sitniša, tada bi svaki puta simpatični Prommegger ubacio odmah za tri slijedeće pjesme, od kojih je prva uvijek bila »kaiserlicher jäger marsch« namijenjen Mehiju u čast. Ne znam da li se itko sjeća koliko smo puta te večeri slušali veselu koračnicu carskih lovaca, a kada smo, protivno običaju, te večeri kasno utonuli u tople perine, u ušima su još uvijek odzvanjali veseli zvuci koračnice popraćeni prvim i još stidljivijim hrkanjem, koje je stalo dopirati iz kraja sobe.

*

Vrijeme se ponovno kvarilo, a prema našim računima imali smo tek nešto više od polovice potrebnih bodova za sticanje zlatne značke. Pravimo nove planove i prijedloge i sutra ponovno na put. Ostaje nam Nassfeld, Pochkarseehütte, Pochkarseescharte, Colm Saigurn Hagener Hütte i eventualno prijelaz preko Tauerna na Mallnitz. Preostalo je područje koje nas je na svakom koraku živo podsjećalo na rudnike zlata i rudare koji su stoljećima nosili zlatnosnu rudu u dolinu — sve do Drugog svjetskog rata, kad su utvrđili da se više ne isplati rovati brda za nekoliko zlatnih zrnaca. Rudarske zgrade pretvorene su danas u planinarske kuće »Prijatelja prirode«, ili su ostale kao ruševni spomenici vremena u kome se zarađivao kruh svagdašnji nakvašen potocima slanog znoja sve do prerane smrti goldberških rudara.

Usprkos svih teškoća, kiše, snijega, magle, studeni, pa i mokre trave — jer kad nije kišilo ni sniježilo, močila nam je noge visoka mokra trava — završili smo transverzalu i u Badgasteinu primili naše transverzalske zlatne značke. Nisu baš sasvim zlatne, pozlaćene su i ukusno izradene, više nalik na neku ukrasnu iglu, nego na planinarsku značku.

Završili smo još jednu transverzalu obogaćeni novim saznanjem i dojmovima, upoznali smo nove krajeve, zemlju i običaje, učvrstili naše prijateljstvo mnogim teškoćama, ali i radosnim, veselim trenucima i krenuli u raznim pravcima svojim kućama ne rekavši jedan drugome zbogom — već doviđenja dogodine na nekom novom putu, na nekoj drugoj transverzali.

Badgasteinska transverzala

Austrijsko planinarsko društvo (ÖAV), podružnica Badgastein, ustanovila je 1966. godine četiri značke (Die Badgasteiner Wandernadel) za one planinare i turiste koji obidu određene vrhove, ili prošetaju bilo kojom od brojnih dolina, ili jednostavno predu preko nekog prijevoja u drugu dolinu u Goldberg i Ankogel grupi istočnih Visokih Tura (Hohe Tauern). Svaki uspon, šetnja ili prijelaz prijevoja donosi određeni broj punktova, ovisno o težini ili napornosti ture. Prisutnost žičara umanjuje u znatnoj mjeri vrednovanje nekog vrha u punktovima. Sve je u tančine razrađeno: postoje 27 mjesta na kojima se može dobiti specijalni žig ove interesantne transverzale, a to su pojedini vrhovi istočnih Visokih Tura, prijevoji i konačno planinarske i izletničke kuće na tim planinama ili u njihovim dolinama. Osim ovih 27 ciljeva postoje i pet prijelaza iz doline u dolinu, a svaki od njih donosi najveći broj bodova. Uspon na Hüttenkogel (2231 m) donosi samo 8 bodova, a nešto udaljeniji Graukogel (2492 m) daje 13 bodova i to, samo zbog toga što do tih vrhova od gornje stанице žičare nema više od 45 minuta, odnosno 2 sata hoda. Međutim uspon na Kreuzkogel (2686 m) u Goldberg grupi daje 25 bodova, jer na toj planini nema žičare. Šetnja iz Nassfeld doline u Rauriser dolinu (iz Böcksteina u Colm Saigurn preko Bockartscharte) u trajanju od šest i pol sati daje 40 bodova. Šetnje iz Badgasteina do obližnjih gospodarskih objekata — vidikovaca ili do obližnjih almova daje svega 1 do 3 boda. Da se dobije brončana značka (bronze Wandernadel) treba na opisani način skupiti 50 bodova ili punktova, dok je za srebrenu potrebno osvojiti 100, a za zlatnu 150 bodova. Oni ustrajni planinari koji u svom dnevniku žigovima dokažu da su osvojili 300 bodova, stiču pravo na veliku zlatnu značku (Grosse goldene Wandernadel), no pri tome je neophodno nužno izvršiti najmanje jedan prijelaz iz doline u dolinu.

Brojne posjete na ovoj transverzali ponukale su organizatore da podu još i dalje, pa je tako 1968. god. ustanovljena i alpinistička značka i specijalna značka od 1000 bodova (1000 Punkte-Nadel) kao vrhunac planinarsko-sportske aktivnosti. Za alpinističku značku potrebno je sakupiti 20 bodova usponima na vrhove šireg područja kao npr. na Ankogel, Dachstein, Grossglockner, Grosswenediger, Säuleck, Schareck, Sonnblick itd.

Mnogi alpinisti nisu baš oduševljeni propozicijama za sticanje ove značke, jer one predviđaju obavezno uzimanje određenih vodiča na svim penjačkim turama, a to je skopčano sigurno s ne malim novčanim izdacima. Obilazak transverzale nije vremenski ograničen i po završetku ture značka se može podići u informacionom kiosku na Mozartplatzu, ili u Kurverwaltungu u Badgasteinu. No u tom trenutku nailazimo na jednu specifičnost ove transverzale: značke se ne primaju besplatno, već uz naplatu od 30 šilinga za brončanu i srebrenu, zlatna stoji 40 šilinga, velika zlatna 50 šilinga, a »1000 Punkte-Nadel« stoji 70 šilinga. Značke su doduše i veoma ukusne: u ovalnom krugu utisnut je napis: »Badgasteiner — Wandernadel«, u unutrašnjosti ovalske nalazi se poznati badgasteinski vrč (der Krug) u kojega je utaknut cvijet runolista. Ista takova je i alpinistička značka s razlikom što iz vrča umjesto runolista izlazi cepin obavijen užetom.

Planinarsko društvo u Badgasteinu izdalо je i prigodan vodič za ovu transverzalu: »Wanderbuch des Österreichischen Alpenvereines, Zweig Badgastein«. U vodiču nailazimo sve informacije: opise pojedinih tura, vrijeme njihovog trajanja i konačno dati su podaci o svim interesantnim pojedinostima s kojima se susrećemo na određenom putu. Vodič je džepnog formata na 64 stranice mekanih korica u plastičnom ovitku i s brojnim ilustracijama u boji i crno bijeloj tehniци. Posljednjih sedam stranica ovog vodiča rezervirano je za utiskivanje transverzalnih žigova, pa je tako vodič ujedno i dnevnik transverzale. Za lakše snalaženje na ovoj transverzali mogu korisno poslužiti Freytag - Berndt turistička karta 1 : 100.000 list br. 19 »Goldberg - Ankogel, Radstädter Tauern«, kao i »Gasteiner Ausflugskarte« 1 : 50.000 (Verlag Karl Krauth Badgastein) okolice Gasteina u kojoj su crvenom kružnicom označeni svi ciljevi transverzale. Zbog velikog interesa za ove planinarske šetnje okolicom Badgasteina vodič je doživio već treće prošireno izdanje, a može se dobiti uz sve ostale informacije kod Österreichischen Alpenverein, Zweig Badgastein.

Ivo Ott

Kolate na Bjeliču u Prokletijama

U ovom napisu govorit ćemo o jednom usponu na najjužniji dio naših Prokletija, koji se između teško dostupnih dolina Ropojane i Zarunice, diže poput ogromnog kamenog mora. Masiv Bjeliča, sa karstom koji podsjeća na dinarski, čini planinski greben na granici Albanije, južno od Plava i Gusinja, sa najvišim vrhom Crne Gore Maja Rosit 2525 m. Pristup je moguć iz Peći, Titograda ili Ivangrada, putevima koji prolaze kroz malo mjesto na Limu — Murino, a odavde asfaltnim putem do Plava i dalje uz Plavsko jezero do Gusinja. Tu se obično redovnim autobuskim vezama stiže popodne. Skroman hotel pruža ugodan odmor po relativno niskoj cijeni, a već slijedeći dan preko sela Vusanja može se izaći na najviše vrhove Bjeliča. Pogledi sa njih na najljepši dio Prokletija i alpska razvedenost masiva predstavljaju rijetko zadovoljstvo ljubiteljima planina.

Kada je poslije tmurnog dana punog teških oblaka poleglih na drvene krovove Gusinja osvanulo čisto sunčano jutro, prvi put smo ugledali Bjelič. Ogromna kamenica masa bijelih snježnih vrhova izdizala se iz doline Vruje kao džinovske kulise, zatvarajući pogled prema istoku. Pošli smo mu ususret.

Svaki uspon proteklih godina donosi nam je nešto novo. Kao općinjeni, kad god smo ponovo kretali u njegovo carstvo, pitali smo se: dokle ćemo u divlju Ropojanu, na kamene kule Kolate, u male dimljive kolibe Romana, dokle ćemo preko Čaf Bora, preko Maja Rosit, preko Zastana...? Odgovor smo uvijek unaprijed znali: iduće godine kad snijeg počne da se topi, kad se prva stada prospu po kamenim liticama Bjeliča...

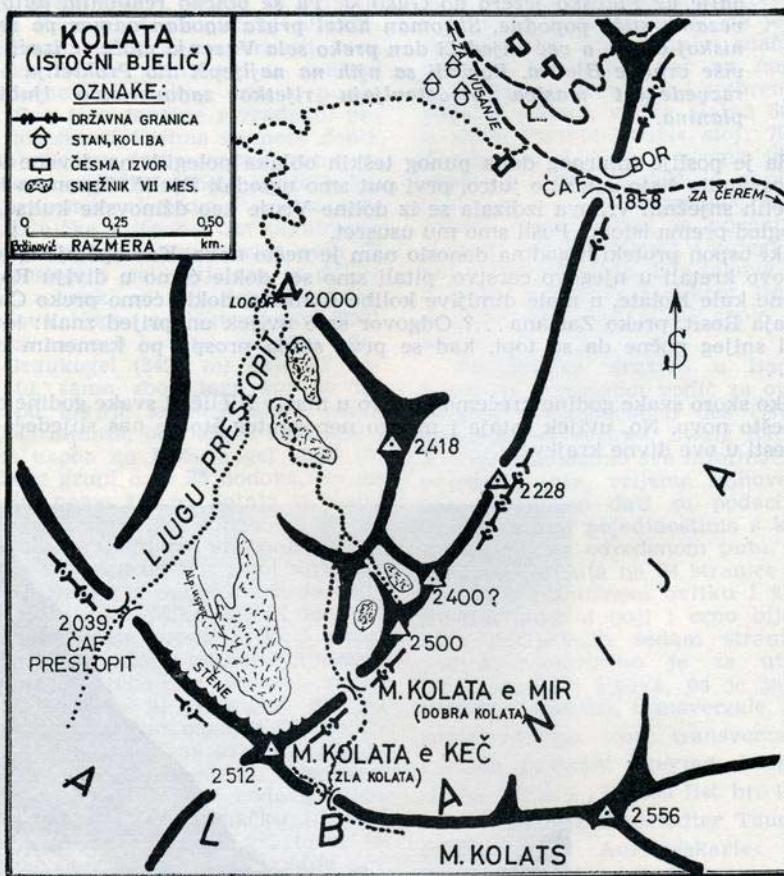
I tako skoro svake godine krećemo ponovo u masiv Bjeliča i svake godine otkrivamo po nešto novo. No, uvijek ostaje i mnogo nepoznatog što će nas slijedeće godine opet dovesti u ove divne krajeve.

Logor ispod kote 2418 m
Foto: Ing. M. Božinović

Rano julsko sunce pozdravilo nas je na cvjetnim livadama iznad sela Kolenovića. Izabrali smo najljepši put od Gusinja do Čaf Bora, put sa kojeg gledamo ogromni Bjelič i njegove snježne vrhove. Iako u početku strmo, već poslije nepuna dva sata hoda ova prekrasna staza izvodi na pašnjake iznad Ropojane i Vusanja odakle se otvara pogled na beskrajna prostranstva Bjeliča. Njegovi vrhovi od Romana na zapadu, preko Maja Rosit (2525 m) i Maja Djesles (2403 m) do Kolate (2512 i 2500 m) na istoku, od Ropojane do Čaf Bora, privlače poglede i izazivaju divljenje i želju da što prije budemo na njima.

Put više nije naporan. Vodi preko livada i kroz rijetku borovu šumu ispod Maja Borit, bez velikih uspona i silaženja. Kod stana Bor otvara se lijevo pogled na Veliku Šćapicu (Maja Sapit) i na samo sedlo Čaf Bor ispod nje, odakle će početi naš glavni uspon na vrhove istočnog Bjeliča.

Zadimljeni krovovi, lavež pasa i puno djece dočekuje nas na stanu Bor. Tu, ispod tih ubogih koliba i snježnih vrhova preko Zuruničke rijeke, uz zvuke klepetuša i jakih vrela, pričini nam se na malo kao da smo u jednom drugom svijetu, dalekom i nepoznatom. To divlje i nepoznato mogu da pruže samo Prokletije, novi planinski svijet pun iznenadjenja, surov i beskrajno lijep.

Uskoro smo i na Čaf Boru. Nekada važan prijelaz između Gusinja i Valbone preko sela Čerema, sada je miran i tih. Staro groblje sa povaljenim kamenim spomenicima govori da se ovdje nekada živjelo punim životom. Trava je bujna, puno izvora na strani Šćapice, a puno kamena i snijega na Bjeliču. Granica starih trošnih stijena i

Grupa Kolate u Bjeliču s planine Bor

Foto: Ing. M. Božinović

bijelih jedrih vapnenaca nigdje nije tako izrazita kao ovdje, na ovom prijevoju, na 1858 metara.

Imali smo duži odmor kod stanova na Čaf Boru, ispod prijevoja. Istoga dana želimo da izademo na najviše vrhove istočnog Bjeliča, na Kolate, i zato postavljamo svoj logor iznad stanova na visini oko 2000 metara, na posljednjoj blagoj padini u uvali Ljugu Preslopit. Sa ovog mjeseta je i najbolje izvesti uspon na vrhove Kolate. Sa visinom naglo se pojačao vjetar koji je puhalo još na prijevoju, tako da teško dižemo šatore. Tu je i mala lokva vode iz obližnjeg snježnika koja će nam dobro doći pri povratku sa vrhova.

Vrhovi Kolate su u stvari dva vrha, oba na graničnoj liniji prema Albaniji. Jedan, sa divnom stjenom prema našem teritoriju, valjda zato i nazvan Maja Kolata e Keč (u prijevodu »Zla Kolata«), kotiran na našim vojnim kartama sa 2512 m, i, drugi Maja Kolata e Mir (»Dobra Kolata«), sa visinom prema općoj ocjeni oko 2500 m. Na starim kartama su visine ovih vrhova različite; najčešća je 2530 m sa nazivom Maja Koladz. Raspitivali smo se kod naših stočara iz Vusanja, ali ovaj naziv nismo mogli naći. Nova premjera i posljednje karte ove oblasti dali su kotu ovoj grupi 2512 m, dok je najviši vrh u Albaniji, u nastavku grebena, oko 1 km istočno, visine 2556 m, pod imenom Maja Kolats.

I pored jakog vjetra, odlučili smo da pokušamo uspon na vrh M. Kolata e Mir koji je pod normalnim uvjetima relativno lak i moguć kroz naš teritorij. Za uspon na

M. Kolatu e Keč mora se ići granicom, tj. graničnim grebenom sa dva stjenovita skoka koji spajaju ova dva vrha Kolate, ili znatno lakše preko sedla na grebenu između M. Kolate e Keč i M. Kolats, ali preko albanskog teritorija, što je za sada neizvodivo. Moguć je i alpinistički uspon kroz stijenu Zle Kolate; on predstavlja pristup ovom vrhu isključivo sa našeg teritorija. Uspon se vrši kroz Ljugu Preslopit, a dalje prije sedla Čaf Preslopit (2039 m), lijevo preko velikog snježnika do ispod stijene koju smo procijenili oko 200 metara visine.

Prošlo je podne kada smo, bez tereta na ledima, krenuli iz našeg logora u pravcu do tada nepoznatih vrhova Kolate. Preko tri veća snježanika izbili smo na strme ploče, a zatim na travnati greben kote 2418 m, koja kao kakav toranj dominira iznad Čaf Bora i našeg logora. Uspon je mjestimično vrlo strm, a ponekad i opasan. Nagib kamenih ploča nije bio malen, no pojačanom pažnjom prešli smo i ovaj najteži dio. S grebena na kote 2418 m ugledali smo profil gromade Bjeliča, njegova besputna prostranstva i vrhove, ugledali smo oštре visovе albanskiх Prokletija, greben Krasničkih planina, skupine Jezerca, Čokišteса i Karanfila.

Dalji naš cilj bio je sam vrh Kolata e Mir. Pored ivice završnog snježnika, prešli smo na strme kamene blokove. Kao da je netko poredao horizontalne slojeve kamena, pa ih poslije razbio. Vapnenačke stepenice visine 1—2 metra mogli smo proći samo pukotinama između blokova koje je za nas načinio vjetar. Umorni, izbili smo na vrh u suncu. Ustuknuli smo pri pogledu na zidove, i stijene susjednog Maja Kolats i dalje Maja Mijuš. To su najstravičniji pogledi u našim Prokletijama. Tu je zatim izazovna M. Kolata e Keč i albanski vrhovi. Maja Jezerce sa 2694 m, najviši vrh u Prokletijama, odavde je sasvim drugačiji: izdužen, kao da je niži. Maja Kolate e Mir je građena tačka na 2500 m, no nema nikakvog obilježja. Okolo samo kameno more, provaliće k Čeremu i beskraj snježno blistavih vrhova u Albaniji.

Front oblaka sa zapada goni nas brzo dolje. Na kamenim »stepernicama« dočekuje nas uraganski vjetar. Bježimo sve niže put snježanika i naših sićušnih šatora Noć bez sna prošla je u držanju šatorskih platna i konopaca, urlanju vjetra, u bespuću Bjeliča, na oko 2000 m visine.

Ujutru smo bili mokri i umorni. Savili smo šatore i krenuli u dolinu dok su se magle vukle niz vrhove. Topli stanovi stočara Čelića iz Vusanja pružili su nam oporavak i još jedan doživljaj života davno nestalog u »civiliziranim« planinama.

Maja Kolate e Keč
(2512 m)
Foto: Ing. M. Božinović

Kriza našeg planinarstva

U broju 1—2 ovogodišnjih »Naših planina« povodom jubileja planinarstva u nas (1948—1968), objavio je prof. dr V. Blašković članak »Romantika i realizam u planinarstvu«. Autor u članku pledira za to, da bi trebalo otvoriti načelnu diskusiju o »brojnim složenim društveno značajnim pitanjima suvremenog hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva«.

Za potkrijepu da se naše planinarstvo nalazi u dubokoj krizi, autor navodi

»da je u radnoj godini 1966/67. broj organiziranih planinara u S. R. Hrvatskoj bio otrprilike za dvije tisuće manji negoli je osamnaest godina ranije iznosio broj članova samo jednog (i tada jedinog) društva u Zagrebu. Još se poraznijim ukazuje maleni broj organiziranih mlađih planinara. A da omladina nije nesklona prirodi i da rado posjećuje planinu, lako je moguće svakodnevno uvjeriti se ne samo na Medvednici već širom naše domovine. I nameće se pitanje: gdje su uzroci negativnoj pojavi malog broja i stalnog opadanja broja članova?«

Autor dalje, odgovarajući na postavljeno pitanje među ostalim kaže:

»Uzroke našim nedostacima i jadima treba dobrim dijelom tražiti u sadržaju i načinu (metodama) rada pa možda i u organizacionim oblicima suvremene planinarske organizacije.«

Autor konstatira da se rad u planinarskim društвima u zadnjih 20 godina nije ništa promjenio, da su sastanci u društвima suhoparni i prazni, pa nije čudo da takav planinarski rad ne može zadovoljiti ni mnoge starije, a pogotovo mlađe planinare. Autor završava svoj članak sa konstatacijom:

»Na koji i na kakav način usmjeriti suvremenu planinarsku djelatnost s tradicionalnog kolosjeka preživjele romantike na suvremene poglede i zasade zdravog realizma, pitanje je i zadatak, kome bi rukovodeći faktori i forumi suvremenih hrvatskih i jugoslavenskih planinarskih organizacija trebali posvetiti prvenstvenu pažnju.«

Ovim činjenicama ja bih dodao još jednu, a to su »Naše planine« taj jedini planinarski časopis za cijelu zemљu osim Slovenije. Bojam se, da »Naše planine« još uvijek nisu dosegle tiražu predratnog »Hrvatskog planinara«. Međutim po svom sadržaju one se malo razlikuju od predratnih godišta »Hrvatskog planinara«, osim što su po svom opsegu znatno manje.

Prema tome, očito je, da se naše današnje planinarstvo našlo u raskoraku sa suvremenim životom i da ga suvremeni, osobito mlađi svijet ne prima, što se očituje činjenicom, da članstvo naših planinarskih društava u prosjeku ostaruje, te se pretvara u društva starijih i starih planinara. Iz činjenice, da konstantno opada broj članova u planinarskim društвima ne smije se izvesti zaključak, da možda suvremeni urbanizirani čovjek više nema smisla za prirodu općenito, pa prema tome ni za planine. Da bi to bilo pogrešno, najbolji je dokaz, na što uostalom upozorava i prof. Blašković, činjenica, da npr. svake nedjelje odlaze na Medvednicu mnoge hiljade građana, a da oni u pravilu nemaju veze ni sa planinarstvom i sa planinarskim društвima. Očito je prema tome, da je naše planinarstvo izgubilo kontakt sa narodnim masama, te da planinarska društva praktički gotovo ništa ne rade da taj kontakt uspostave, a masa našega naroda nema potrebu da svoje izletništvo zamjeni sa planinarstvom, jer mu i ne zna ni pravi sadržaj, ni pravu svrhu. Prema tome sadašnja situacija našega planinarstva je od prilike ovakova: Desetine hiljada naših urbaniziranih građana svakog slobodnog dana odlaze na izlete na bliže gore i planine u stilu i na način izletništva. U planinarskim društвima diferenciraju se među mlađima potpuno izdvojene grupe alpinista i speleologa, koje, svaka u svojoj grupi, imaju sasvim specijalizirano, i u planinarskom smislu jako suženo polje rada i djelovanja. Pored ovih zasebnih, relativno malobrojnih grupa u poređenju sa globalom članstvom planinarskih društava, nalazi se sve ostalo, pretežno po dobi zrelije članstvo, koje u biti na potpuno identičan način sa izletničkim, odlazi kolektivno na izlete, dolazi povremeno na društvene sastanke i sluša bolja ili lošija predavanja.

Nastavi li naše planinarstvo ovako dalje tavoriti, broj planinara će i dalje opadati, a projekti dobi planinara će i dalje starići. Postavlja se zato pitanje: Što raditi, da se ovo, u svakom pogledu nezdravo stanje popravi?

Prije nego pokušam odgovoriti na to pitanje, postavit ću još jedno: Da li u opće postoji neka dubla i značajnija razlika između običnog izletništva i ovog našeg današnjeg, zastarjelog planinarstva, kakovoga mahom susrećemo po našim planinarskim društvima?

Izuzimajući čiste alpiniste i speleolge, te malu grupu ljudi, koji po svojoj profesiji ili amaterskom zanimanju (botaničari, geolozi, mineralazi itd.) odlaze u planine, najveći dio naših organiziranih planinara su zapravo izletnici, organizirani u planinarska društva. Planinarstvo međutim nije samo i jedino izletništvo, nego je to oblik čovjekove intelektualne i osjećajne djelatnosti, vezane na prirodu, u kojoj je izletništvo samo potrebni iako glavni faktor, preko kojega dolazi do realizacije svih ostalih komponenata, uključenih u širok pojam planinarstva, o čemu je uostalom na stranicama »Naših planina« bilo nekoliko puta pisano.

Naša planinarska društva morala bi pružati svojim članovima daleko više stručnih materijala o planinama, na koje oni polaze, kako bi članovi sa daleko većim i širim interesom odlazili na izlete, kako bi na njima znali i mogli vidjeti i doživjeti sve lijepo i zanimljivo, što planinar obično ne zna i ne može znati, a što mu treba ipak na prikidan način unaprijed pružiti.

Cinjenica je, da desetine hiljada građana grada Zagreba svake nedjelje odlaze na Medvednicu, no daleko u najvećem broju odlaze stereotipnim putevima na Sljeme, odnosno na centralni dio Medvednice. Što su naša zagrebačka planinarska društva učinila, da kako planinarima, tako i izletnicima omoguće detaljno i raznolikou upoznavanje npr. istočnog dijela Medvednice, tj. područje Lipe i Gorščice?

Neshvatljivo je, da o Medvednici, toj našoj najposjećenijoj i Zagrepčanima najbližoj planini, ne postoji nikakova planinarska knjiga, koja bi svakom građaninu izletniku, a ne samo planinaru mogla pružiti sve one stručne i čisto planinarske podatke, koji su i planinaru i izletniku potrebni, da bi mogao Medvednicu doživjeti cijelovito i zaokruženo sa svih aspekata. Takva knjiga bila bi glavni mamac i posrednik, preko kojeg bi običan neopredijeljen izletnik mogao naučiti kako se cijelovito i temeljito doživljava planina i priroda na njoj i kako se postaje pravi planinar.

Planinarska društva u Zagrebu bi trebala ponovno markirati i sa preglednim tablama označiti sve one danas napuštene puteve, kojima su planinari i izletnici prije 3—4 decenija odlazili na Medvednicu. Ja ću ovaj put spomenuti samo neke iz centralnoga dijela Medvednice. Potpuno je napušten i zanemaren čitav predio Pustoga dola, Lukovica, stari i lijepi Kulmerov put uz potok do Kraljičina zdenca. Ne postoji markacija i orientaciona tabla za Strme Peči, ni za Bažulovku, taj najljepši put za silazak sa Sljemena, a to je nekada, prije 30—40 godina, bila prva službena staza za skijaški spust. Danas za Bažulovku nitko i ne zna.

Prema tome, naša zagrebačka planinarska društva trebala bi usmjeriti svoj rad u pravcu temeljitor označavanja svih planinarskih puteva na čitavoj Medvednici, a u isto vrijeme morala bi poraditi na tome, da se što prije započnu pripreme za izradu jedne opširne, temeljite i svestrano obrađene knjige o Medvednici. Tek nakon toga moglo bi planinarstvo kao društveni pokret u Zagrebu dobiti na važnosti, aktualnosti i masovnosti. Naše planinarstvo nema omladine, pa je prema tome osuđeno na postepeno zamiranje, a omladine nema za to, jer joj planinarske organizacije ne mogu pružiti ono, što bi za nju bilo atraktivno. Doduše, jedan mali dio omladine otiči će u alpiniste ili u speleologe, no to je još uvijek tek malen dio. Najveći dio omladine ostaje nezainteresiran. Zagrebačka planinarska društva moraju shvatiti, da Tomislavov dom i nekoliko drugih planinarskih domova, koji su puni nedjeljom kroz par sati, nisu dovoljni, da bi se mladi ljudi odmah nakon posjeta tim domovima učlanili u planinarsko društvo. Za nove mlade članove treba na svakom koraku, i u društvima, a pogotovo na planini, pokazati sve prednosti i koristi pravoga planinarstva.

Zaseban problem predstavlja naša planinarska štampa. »Naše planine« nemaju svoje široke čitalačke publike, dapače ni među organiziranim planinarama. Njihova malena tiraža najbolji je dokaz da ne ispunjavaju onu ulogu, koju bi kao jedino planinarsko štivo trebale vršiti. Nedavno održana anketa u »Našim planinama«, ma da provedena uz učešće relativno malenog broja čitalaca, ipak je dala rezultate, nad kojima bi se morali duboko zamisliti rukovodeći forumi našega planinarstva.

Da, postoji kriza planinarstva. Ta je kriza duboka i u nju su planinarska društva sama upala svojom inertnošću i nebrigom za mlade naraštaje, na kojima treba da počiva planinarstvo. Mlade naraštaje planinarstvo će uklopiti u svoje redove tek onda, kada omladini bude moglo na vidan način pokazati i dokumentirati prednost planinarstva pred običnim izletništvom.

Planinarske marginalije

XVI. KILIMANDŽARO — SIMBOL NEZAVISNOSTI TANGANJIKE

Dekolonizacija Azije i Afrike zanimljiv je proces i sa planinarskog gledišta. U vezi je s njom razvijanje domaćeg planinarstva i alpinizma u pojedinim zemljama nakon sticanja nezavisnosti. Poznato je da postoji takav razvitak u Kini, iako u punoj izolaciji od ostalih planinara svijeta. Nešto više znamo o uspješnim nastojanjima u tom smjeru u Indiji. No vrijedno je spomenuti i slične pojave u gorovitim istočnoafričkim zemljama Keniji i Tanganjiki (Tanzaniji).

Kilimandžaro, krov Afrike, ušao je već odavno u legende domorodaca. U doba sticanja nezavisnosti postao je za Tanganjiku simbol tog događaja, te je imao markantnu ulogu u svečanom proglašenju samostalnosti zemlje. Vrijedno je podsjetiti se na te događaje, koji nisu previše udaljeni, a svi su procesi potaknuti nastankom desetina novih država i nacija još otvoreni.

Legenda o tigru smrznutom pod vrhom Kibo, koju je Hemingway učinio svjetski poznatom (»Snjegovi Kilimandžara«), tumači se kao slika neutažive čežnje čovjeka za novim dostignućima, a i kao simbol konačne sudbine dominacije bijelog čovjeka u crnoj Africi. Julius Njerere dao je u doba borbe za nezavisnost još jedno simbolično značenje tom bijelom vrhu iznad afričkih prostranstava: »Mi, narod Tanganjike, željeli bismo da upalimo buktinju i postavimo je na vrh Kilimandžara, da svijetli van naših granica: da ponese vodu tamo gdje je nije bilo, ljubav gdje je postojala samo mržnja, i dostojanstvo gdje se znalo samo za poniženje.« Stoga nije neobično da je upravo Kilimandžaro imao centralno mjesto u proslavi proglašenja nezavisnosti, 9. prosinca 1961.

Mjesec dana prije toga, poručnik Tanganjikanskih strijelaca (kasnije, zbog pothvata o kojemu je riječ, prvi Tanganjikanac sa činom kapetana) Aleksandar Njirenda Gvebe krenuo je sa jedinicom od 30 ljudi na Kilimandžaro. U logoru na 3000 m ostali su dva tjedna zbog aklimatizacije, a na 4.000 i 5.000 m po po tjedan dana. Četvrtog tjedna popeli su se zbog vježbe dva puta do ruba kratera. 8. prosinca u 14 sati krenuli su na izvršenje svog zadatka: razviti na vrhu, u času proglašenja nezavisnosti, zastavu Tanganjike.

Navečer tog dana okupilo se u Mošiju na podnožju Kilimandžara oko 10.000 ljudi, pogleda uprtih prema vrhu. Na stadionu u Dar es Salamu čekalo je oko 80.000 ljudi. Radio je prenosio etape uspona odabrane petorice vojnika. Oni su već za mraka stigli na rub kratera i produžili rubom prema vrhu. Stigli su sat prije ponoći i pripremili se za svečani trenutak. U ponoć između 8. i 9. XII Njirenda je razvio na vrhu zeleno-crno-žutu zastavu Tanganjike. Njegovi su drugovi ispalili rakete, što se moglo vidjeti na stotine kilometara uokolo. Postavili su i simboličnu brončanu baklju koju je Njirenda ranije primio iz ruku Njerere, prvog predsjednika vlade Tanganjike. Istovremeno, mnoštvo okupljeno na stadionu u glavnom gradu slušalo je Njirendinu poruku: »Tek što smo se uspeli na vrh. Pratila nas je sreća na putu, a specijalna odjela štitila su nas od hladnoće i vjetra. Ispunjeni smo ogromnim uzbudjenjem... Ovdje će se odsad lepršati tanganjikanska zastava i svjetliti buktinja na kojoj je urezano: Uhuru no umoda! (op.: Sloboda i jedinstvo!). Neka bude blagoslovljena naša zemlja!«

Mladi poručnik (25 godina) postao je nacionalni junak. Snimak razvijanja zastave na vrhu poslužio je za izradu marke kojom je godinu dana kasnije obilježeno proglašenje Tanganjike republikom.

Te je godine (1962) Tanganjiku posjetio Žika Bogdanović, te je u svojoj knjižici »Kilimandžaro: zemlja drhti. Sto dana u Tanganjiki, Keniji, Ugandi i Zanzibaru« (»Sedma sila«, Beograd 1962) opisao i proglašenje nezavisnosti (str. 5—7). Do Tanganjike je stigla te godine i »Karavana prijateljstva« Tibora Sekelja. On je u istoimenoj knjizi (izd. »Epoha«, Zagreb 1965) opisao susret i razgovor sa Njirendom (»Prijatelj sa poštanske marke«, str. 243—244). Oba su teksta dopunjavala jedan drugog, kao podloga za ovaj prikaz.

XVII. USPON »KARAVANE PRIJATELJSTVA« NA KILIMANDŽARO

Publicist, svjetski putnik i istraživač Tibor Sekelj stari je znanac čitalaca planinarske literature po knjizi o dva uspona na Aconcagu (»Oluja na Aconcagu«, »I godinu dana kasnije«), koja je i danas zanimljiv prilog skromnoj literaturi na hrvatskom jeziku o ekspedicijama u velika gorja svijeta. Ta se literatura sastoji od svega četiri knjige: Huntovo o Mt Everestu, izvrsne Herzogove o Annapurni, spomenute Sekeljeve i vrijedne knjige Förstera i Grasslera »Juriš na vrhove svijeta«. Osim toga, Sekeljeva je knjiga »Nepal otvara vrata« i danas jedino oveće djelo općeg značenja o toj himalajskoj zemlji na hrvatskom jeziku.

Jedan od putničko-istraživačkih pothvata Tibora Sekelja bila je ekspedicija, nazvana »Karavana prijateljstva«, koja je 1962. godine prošla pod njegovim vodstvom kroz sjeveroistočnu i istočnu Afriku od Egipta do Tanganjike, a imala je turističko-istraživačka i reporterska obilježja. Jedan je od rezultata ekspedicije knjiga T. Sekelja »Karavana prijateljstva« (»Epoha«, Zagreb 1965; objavljena je i na slovenskom: »Đambo rafiki. Pot karavane prijateljstva po Afriki«, »Mladinska knjiga«, Ljubljana 1965). Planinara će nesumnjivo zainteresirati poglavlje »Kilimandžaro nas je prijateljski primio«. Uspješnim usponom na »krov Afrike« povećan je broj Jugoslavena koji su osvojili vrh te markantne planine, te ujedno i opisali uspon i svoje dojmova (Rade Kušić u posebnoj knjižici, u izdanju Kolarčevog narodnog univerziteta u Beogradu, a Edvin Rakoš i Miroslav Rotšild u »Našim planinama«).

U ekspediciji su sudjelovali, uz dva Poljaka, jednu Engleskinju i jednog Švicarca, Jugoslaveni Jovan Aleksić, Dragiša Stevanović i Branko Marjanović, svi iz Beograda, a i sam vođa ekspedicije rođen je u našoj zemlji (u predgovoru spomenute knjige o Aconcagu pisao je, sa mnogo topline, o svom životu i planinarskim doživljajima u našoj zemlji između dva rata).

Opći opis uspona i silaza sličan je drugim takvim opisima, ali ima razlika u pojedinostima. Lijepo je opisan ugodaj ranog jutra na gori: »Ujutro, u samu zoru, osluškavao sam tišinu vrha Kilimandžara. Ta tišina nije bila kao one druge koje sam prije upoznao. Nije to ona zamrznutna vjekovna tišina ledene Himalaje niti je nalik na metalnu, gotovo zvučnu, rječitu tišinu vrhova Anda. Ovdje, na krovu Afrike, tišina je trenutačna odsutnost žagora prašume, krikova ptica i rike slonova. Trenutačni zastoj odjeka bubenjeva i pjesme generacija. Tišina zasićena nepostojanjem zvukova, to je tišina kratera Kilimadžara«.

Skupina nije krenula iz Mošija ili Aruše, nego iz mjesta Managu i uspjela je stići vozilima do kuće »Bismarck«. Nisu imali vodiča ni nosače. Sastav grupe nije bio homogen. Nekim članovima bila je to prva planinarska tura. U prvoj dnevnoj etapi stigli su do kuće »Peter«. Imali su stalno lijepo vrijeme, što na Kilimandžaru nije čest slučaj. Drugog su dana ručali na sedlu između Kiboa i Mawensia, dugog šest kilometara, a bivakirali uz priličnu hladnoću u jednoj spilji sat hoda od kuće »Kibo«, jer je to sklonište bilo popunjeno. Slijedećeg dana ostali su u tom području, da bi se lakše aklimatizirali. Bio je to opravданo prezan Sekeljev postupak, koji znamo i sa Aconcague. Tamo je njegova grupa prešla prilaznu etapu do podnožja samog vrha za tri dana hoda, umjesto za dan jahanja na mazgama, i tako lakše započela sa penjanjem prema vrhu. Skupina se na vrijeme preselila u sklonište, jer su navečer opet bila zauzeta sva mjesta. Došli su pitomci tretjedne planinarske škole iz mjesta Loitakitak u Keniji.

Odlučna etapa imala je uobičajena vanjska obilježja. Nesonica, polazak prije svitanja, spori hod sa sve češćim zastancima, jedan član odustaje zbog visinske bolesti (jedina žena u grupi nije ni krenula iz skloništa), hladnoća, svitanje.

»Ljubičasti sloj neba postajao je sve širi, mijenjao je boju u purpurnu, zatim su se u njega uvlačili plameni jezici, crveni i narančasti. Najzad se iza samoga Mavenzija pojavi izvor intenzivne žute svjetlosti, koji je tek malo-pomalo dobivao oblik užarenoga koluta. Bilo je tačno šest sati. Taj je prizor jedan od razloga zbog kojih se penjemo noću. I isplati se.« Slijedi dolazak na vrh (Gilman's Point) sa razmacima od ukupno dva sata (jedan član je stigao uz pomoć injekcije novokaina), vidici, zastavice, među njima i jugoslavenska. »Prizor je bio veličanstven. Ali, kako sam to već jednom bio rekao u knjizi o drugoj planini, nagrada za trud nije ono što se vidi s vrha planine, već osjećaj koji čovjeka obuzima u trenucima velikih dostignuća, u borbi između sičušnog čovjeka i svemoćne prirode.«

Silaz je bio izvršen u jednom danu i bio vrlo naporan. Pogled na prizor iz bajke što ga pruža Kilimandžaro gledan iz ravnice podsjetio je autora na lijepu legendu domorodaca o kralju koji se htio domoći »srebra« sa planine, ali mu njegovi ljudi, uza sve napore, nisu mogli ispuniti želju.

Tako je zaključena jedna epizoda na putu od 23.000 km koju autor ipak, pri kraju knjige, spominje kao jedan od nezaboravnih doživljaja.

XVIII. NOVI PRILOG POVIJESTI RTD »PRIJATELJ PRIRODE«

Krajem 1967. izšla je iz štampe treća knjiga opsežnog djela Josipa Cazija »Nezavisni sindikati (1921–1929)«, kao izdanje Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske. Ovdje je spominjem zbog poglavlja o RTD »Prijatelj prirode« u njenom drugom svesku (str. 755–760). U njemu je, prema radničkoj štampi i sačuvanim spisima društva koji se nalaze u arhivu spomenutog instituta, prikazan razvitet i djelatnost »Prijatelja prirode«, uglavnom u Zagrebu.

Središte društva bilo je u Sarajevu, gdje je osnovano već 1905. godine (ne 1909.), te je u BiH imalo 1924. godine 700 članova »i velikih zasluga za širenje planinarstva u Bosni i Hercegovini«.

Zagrebačka podružnica osnovana je 26. IX 1924., te je odmah poduzela akciju za pridobivanje članova preko radničkih organizacija i štampe. U agitaciji se naglašava kulturno i rekreativno značenje planinarstva za radnike. Planinarstvo se uklapa u širok pojam »turističkog športa«. Naglašava se da je to zdrav, kulturni i svakome pristupačan sport. Karakteristična je crta te agitacije i odbojan stav prema gradanskim planinarskim društvima. Smatra se da su ta društva radnicima klasno strana, a i zbog nacionalizma neprikladna. To je, dodajem, produženje starih socijalističkih gledišta da radnici ne treba da prihvate gradansku društvenost i građanski oblik nacionalne svijesti, nego da se moraju na osnovi svojih vlastitih pogleda samostalno društveno organizirati. Naglašavana je i internacionalnost »Prijatelja prirode« (u to doba oko 400.000 članova u svijetu).

Društvo je organiziralo redovite izlete u planine ili u turistička mjesta. Tako je 15. III 1925. priređeno izlet Jastrebarsko—Japetić—Samobor, 22. III u Brežice i Stojdragu, pa dalje u Crikvenicu, na Plitvička jezera, Bohinjsko jezero, u Postojnu, Mairibor, Delnice, na Papuk i drugdje. I slijedećih godina priređuju se izleti u Samoborsko gorje, Gorski kotar, Zagorje, na Kamniške Alpe, na Triglav itd.

Razvijaju se i drugi oblici djelatnosti: sastanci, dogovori, skupštine, predavanja sa projekcijama, zabave, čajanke, izleti sa umjetničkim programima. Srijedom i subotom održavaju se »prijateljski sastanci«. Godine 1926. bilo je oko 200 članova, pa se nastoji pojačati djelatnost i propagandu za društva. Godine 1927. i 1928. djeluju i sekcijske. Foto-sekcija ima 35 članova, glazbena sekcija okuplja gitariste i mandoliniste, osnovana je skijaška sekcija.

Godine 1927. priređeno je 86 izleta sa oko 1200 sudionika, od toga 67 u okolicu Zagreba, 11 u Sloveniju, 6 u Gorski kotar, 1 u Dalmaciju i 1 u Bosnu.

Zanimljivo je da su izleti u Gorski kotar bili povezani sa silazom na more, što i danas pruža lijepo, ali prilično zaboravljene mogućnosti kretanja od pošumljenog krša sredogorja (sa Obruča, Snježnika, Risnjaka, Bitoraja, Viševice, Samarskih i Bijelih stijena, preko Grobinštine, Platka i Jelenja, Tuhočića, Jelenčića, Zvirjaka, Kobiljaka, Medvedjaka, Zagradskog vrha, Lukova, Stalka i Mošuna na Rječinu i susaćku okolicu, Plase i Hreljin, Križiće i Vinodol) do primorskikh plaža u jednom danu. Mislim kod toga, sjećajući se nekadašnjeg dvogodišnjeg boravka u Fužinama, na hodačke ture uz izbjegavanje cesta koliko je god moguće, i traganje za osamljenim kolincima, stazama lugara, lovaca i drvara ili naprsto za imaginarnim putanjama kroz šume i stijene, kamenjar i zaboravljene proplanke. Često se zaboravlja da su visinske razlike od vrhova do mora 1300, 1400 i 1500 metara, dakle kao od Staničeve koče, »Planike« ili Kredarice do Vrata, Krme ili Bohinja, a kontrasti su, od veranja po bijelim vapnenačkim tornjevima i ronjenja kroz dubine goranskog šumskog mora do zaranjanja u vode Jadrana, još i veći.

Ipak, da se vratim od ovih subjektivnih asocijacija na povijest »Prijatelja prirode« u Zagrebu.

Društvo se u to doba nije ideološki i politički angažiralo u radničkom pokretu, te okuplja radnike različitih sindikalnih i političkih orientacija. Unutar društva vode se ipak diskusije o načinu i sadržaju rada. Komunisti su skloniji kulturno-obrazovnom radu sa većim grupama, socijalisti zabavno-rekreativnoj aktivnosti manjih grupa.

Poglavlje u Cazijevoj knjizi nije monografski iscrpno, jer je samo mali dio veće cjeline. Ipak pruža uvid u niz izvornih podataka. Dopunjuje se sa radnjom Nusreta Šehića o »Prijatelju prirode« u Sarajevu koja je već prikazana u »Našim planinama« (1968, br. 5–6). Oba prikazana priloga historiografiji radničkog pokreta ujedno su i novi poticaji za pisanje o povijesti planinarstva. H. Čaušević je dao pregled povijesti planinarstva u BiH u »Našim planinama« 1967. Sličan je prilog povijesti planinarstva u Hrvatskoj napisao V. Blašković u povodu 80-godišnjice HPD-a (izdano kao brošura 1954. godine). Ovamo ide i serija članaka Ž. Poljaka o pojedinim temama iz povijesti planinarstva (»Naše planine« i »Planinski vestnik« zadnjih nekoliko godina), više članaka M. Markovića (u vezi sa povijesku kartografije, te zemljopisnih i prirodoslovnih istraživanja), te niz drugih priloga u »Našim planinama«. Dobrih i zanimljivih primjera planinarskohistorijskog rada pružaju i slovenski planinarski pisci: istraživanja F. Avčina o porijeklu J. Kugya — objavljeno i u njegovoj knjizi »Kjer tišina šepeta«, traganja za podacima o planinarskom interesu i djelatnosti Zoisova kruga, posebno u vezi sa prvim usponima na Triglav, o čemu su izvješteni čitaoci »Planinskog vestnika«; osim toga niz ranijih rezultata, koje nije nužno ovako usput spominjati, nego samo podsjetiti na preglede sadržaja »Planinskog vestnika« — dosada tri sveska, za razdoblja do 1940., do 1950. i do 1960., te na »Slovensku planinsku bibliografiju« J. Munde, vodećeg slovenskog bibliografa, u knjizi »Gore v besedi, podobi in glazbi«, Ljubljana 1965. Posebno je zanimljivo da se Dušan Kermauner, jedan od najpoznatijih slovenskih historičara, prije nekoliko godina angažirao na poučavanju početaka planinarskog organiziranja u Sloveniji, te objavio u »Planinskem vestniku« radnju o toj temi, priredenu uglavnom na osnovi arhivske građe.

Završavajući ovaj prikaz i dodajući mu ovo nekoliko asocijativnih napomena, da podsjetim, pomalo sebe, a pomalo i druge čitaoce, na priloge planinarskoj historiografiji kao dio planinarske lektire, prisjećam se još i 100-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji (1974). Nije li to dobar poticaj za daljnje upoznavanje planinarske povijesti?

SLOBODAN ŽALICA, Sarajevo

Jutro u planini

Proljetno jutro je posebno lijepo. Možda zato što je sunce nakon debelog snježnog pokrivača radosnije ili zbog onog cvijeća po proplancima i uvalama.

I tog proljetnog jutra, kad je sunce započinjalo svoj dnevni put po plavom prostranstvu, krenuli smo g o r e ! Uzduh je bio kristalno proziran, čist kao suza. I kameňe kao da je bilo posebno lijepo, puno neke mekoće i svježine. Šuma je disala, osjećalo se. Neki prohладni i nečujni dah izvlačio se iz carstva zelenih jela i borova i širio svuda naokolo. Išli smo kroz taj čudnovati svjet očarani i uzbudeni igrom i harmonijom prirode.

Što se više penjemo, snijega je sve više. Prelazimo već preko zaledenih padina, gdje sunce prosipa mnoštvo bijelih dragulja. Zaštićujemo se tamnim naočarima. Kroz njih viđen svijet je duduše drugačiji, ali i opet lijep na svoj način. Nije li planina lijepa i u oluji, ne samo kad je okupana suncem?

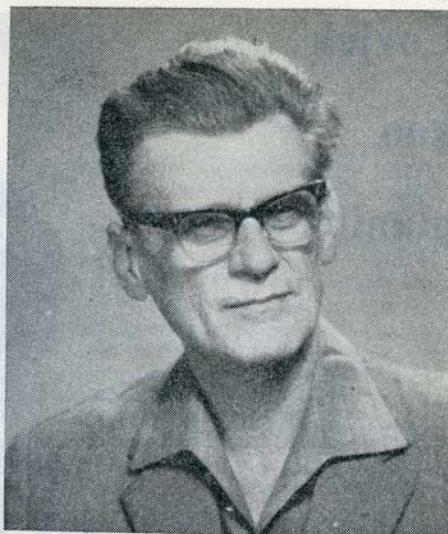
Kružimo pogledom gore, po onom plavom prostranstvu, koje se na horizontu sjedinjuje s bijelim, netaknutim snijegom.

Opet smo u šumi, u carstvu jela i borova. Napredujemo korak po korak, jer je strmina velika, a naprtnjače teške. Prolazimo pored ruba opasne zasnežene stijene. Mokri snijeg prijeti da se svaki čas zajedno s nama surva u dubinu.

Ipak, lijepe su šume, lijepe su livade, lijep je vrh na koji ćemo uskoro stići ...

Milan Henč

1907-1968

Dana 25. aprila nenadano nas je zauvijek ostavio istaknuti zagrebački planinarski i društveni radnik, član Sekretarijata Planinarskog saveza Hrvatske i predsjednik PD »Zanatlja«, dugogodišnji poznati stolarski radnik i majstor zanata Milan Henč (rođen 16. X 1907. u Osijeku). Uz svoje dnevne brige u radionicama i oko svoje velike obitelji, uvek je našao vremena za društveni, sportski i kulturno-prosvjetni rad. Kao vrstan planinar bio je poznat daleko izvan svoga društva i surađivao u Planinarskom odboru grada Zagreba, zanatskom kulturno-umjetničkom društvu »Sloga«, Koordinacionom odboru zanatskih klubova i društava i drugih zanatskih društava koja djeluju u okviru Privredne komore grada Zagreba. Prostorije PD »Zanatlja« na Mažuranićevu trgu bile su njegov drugi dom: dvanaest godina bio je tajnik društva, a od 1964. do 1968. predsjednik. Za svoj neumorni i nesebični amaterski rad dobio je u više navrata javna priznanja, da spomenemo samo zlatnu značku PSH (1964) i zlatnu značku PSJ (1968).

Na sam dan smrti, iako je tek nedavno došao do zasluzene mirovine, kao brižni otac svog društva posjetio je planinarsko sklonište na Hunjki iznad Zagreba da vidi potrebe, da izmjeri sve što je potrebno za dobrovoljne radove marljivih planinara. Vrativši se u toku popodneva u društvo svojih najbližih suradnika, potpredsjednika i tajnika PD »Zanatlja«, još je istu večer prisustvovao godišnjoj skupštini »Sloga«, jer ga je veselio rad i uspjeh svakog društva. Bilo je već oko 11 sati navečer, kada je još zdrav, pomalo umoran, krenuo kući i na samom pragu naglo preminuo.

Mi koji smo ga poznavali ne možemo se još posve snaći i sigurno je da ćemo njegovu prisutnost još dugo osjećati. Žalosni smo svi i ne možemo ništa drugo, nego tužnim srcem kazati u svojim mislima:

»Hvala ti, dragi Milane, za sve što si učinio za nas planinare, za zanatstvo grada Zagreba, za svoju obitelj i za sve nas planinare, svoje pratioce po planinama naše domovine. Mi, tvoji društveni suradnici i prijatelji, izgubili smo u tebi ne samo svog vrijednog predsjednika nego i nezaboravnog druga«

Neka je slava našem Milantu Henču!

Upravni odbor PD »Zanatlja«

Čovjek

kao

planina

Ratko Lučić — Gaga (u sredini) na Grossglockneru

»Bio je jak kao planina, ponosan kao šuma, brz kao vjetar, onaj zdravi planinski vjetar. Vjetar, koji ga je bezbroj puta milovao po licu dok se, kao kurjak peo uz litice, poput orla nadnosio nad vrhove, da se rukuje sa suncem.«

(Iz albuma koji su planinari Nikšića posvetili Danici Lučić, majci svog poginulog druga)

Navršilo se godinu dana od iznenadne tragične smrti Ratka-Gage Lučića, jednog od najboljih crnogorskih alpinista i gorskih spasavalaca. Ovaj divni i omiljeni mladi čovjek, nad čijim je grobom plakao čitav Nikšić, godinama je nesebično stavljaо život na kocku da bi u nevolji pomogao drugima.

Nikad mu nije bilo teško, pa ni u jezivim i hladnim zimskim noćima, da sa spašavalačkom ekipom PD »Javorak« krene u neizvjesnost preko surovih snježnih prostranstava da bi negdje ispod Durmitora ili Vojnika prihvatio teškog bolesnika ili roditelju, kojima je bila neophodna pomoć u nikšićkoj ili titogradskoj bolnici. Koliko li su mu samo puta razni ljudi ponudili kumstvo u znak zahvalnosti!

Opijken visinama, Gaga se kretao vještinskom artistom koji hoda po žici iznad provala, po najstravičnijim planinskim vrhovima. Neustrašivo se penjao po okomitim stijenama Grossglocknera, Durmitora, Triglava i drugih vrhova, u zemljii i inozemstvu. Kad smo osvajajući Nevidio, posljednji neistraženi kanjon Evrope, zapali noću u smrtnu opasnost, Gaga je uspio da se na nevjerojatno smioni način izvuče iz kanjona i ostalima omogući izlazak i spas.

Prkosio je on tako opasnostima i smrti. Jednog dana ga je ipak, kad se tome nitko nije nadao, podmukla smrt prevarila i dograbila u svoj hladni zagrljaj. Izdahnuo je u valovima Morače dok je pokušavao da izvuče leš jedne utopljenice.

U znak sjećanja na svog odvažnog druga održano je na brdu Trebjesi kod Nikšića veliko memorijalno natjecanje planinara, posvećeno ovom vrsnom sportašu i čovjeku. Među osam ekipa najbolja je bila ekipa Zdravka Vujičića, koji je prolazeći kroz cilj mislio na Gagu — i plakao. Odlučeno je da se s ovakvim natjecanjem nastavi i idućih godina u isto vrijeme i da ono tako postane tradicija.

... Još u petak su nikšićki planinari otišli na vrhove Vojnika po planinsko cvijeće, da bi u nedjelju njime na nikšićkom groblju prekrili grob svoga druga...

VLADO MIĆUNOVIĆ, Nikšić

Zaštita prirode i planinarstvo

Na incijativu Planinarskog saveza Jugoslavije održano je 26. marta ove godine u Beogradu Jugoslavensko savjetovanje o zaštiti prirode uz učešće Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije, Savezne podružnice za zaštitu prirode Društva konzervatora Jugoslavije, Centralnog odbora Jugoslovenskog Crvenog križa i Izvršnog odbora Saveza izviđača Jugoslavije. U savjetovanju je učestvovalo oko stotinu stručnjaka i amatera iz čitave Jugoslavije.

Na Savjetovanju je iznesen niz stručnih referata. Tako je general-pukovnik dr Gojko Nikolić održao referat »Odgoj korisnika prirode za racionalan odnos prema njoj«, dr Dušan Čolić, direktor Zavoda za zaštitu prirode SR Srbije, »Stanje prirode naše zemlje«, Slobodan Stajić, predsjednik Savezne podružnice za zaštitu prirode Društva konzervatora Jugoslavije, »Razvoj i stanje zakonodavstva u oblasti zaštite prirode«, Vladimir Đorđević, savjetnik Zavoda za osnovno obrazovanje nastavnika SR Srbije, »Današnje stanje i problemi odgoja i obrazovanja na zaštiti prirode« i dr Miha Potočnik, predsjednik Planinarskog saveza Slovenije, »Uloga i zadaci društvenih organizacija na zaštiti prirode«.

Predstavnik Planinarskog saveza Jugoslavije, dr Željko Poljak, održao je referat pod naslovom »Planinarstvo i zaštita prirode«, koji ovdje prenosiemo u cijelosti.

O referatima se vodila zanimljiva diskusija i na kraju je, među ostalim, donesen zaključak, da bi organizacije koje su zainteresirane za zaštitu prirode i nadalje trebale suradivati organiziranjem sastanaka ili formiranjem jednog zajedničkog foruma.

Urednik

1. ULOGA PLANINARSKIH ORGANIZACIJA U RAZVITKU POKRETA ZA ZAŠTITU PRIRODE KOD NAS I U SVIJETU

Cinjenica da pokret za zaštitu prirode i planinarstvo imaju u svojoj biti posve iste težnje i zajedničko područje rada, nije slučajno. Ideja o zaštiti prirode je u okrilju planinarske organizacije našla vrlo plodno tlo za razvitak. Zaštita planinarske prirode je naročito u Evropi stekla pravo gradanstva upravo zaslugom dugogodišnjeg djelovanja planinarskih organizacija u zapadno-evropskim zemljama (Alpinistički klub Švicarske, Francuske, Italije itd.). Značajno je da se uloga tih organizacija u toku svog razvijanja znatno izmjenila. Dok je u početku jedan od glavnih zadataka bio propaganda posjećivanja alpske prirode, danas je postao primarni problem, kako da se zaštiti alpska priroda od prodora civilizacije. Svjedoči smo gigantske borbe, defanzivnog karaktera, protiv prave poplave žičara u planinama, koje se bezobzirno podižu i tamo gdje se ne bi smjeli. One ipak neprestano osvajaju nove terene i vrhove, i samo je pitanje, kad će žičara dospjeti na vrh Evrope, na Mont Blanc.

Svjedoci smo previranja koja se odigravaju i u našoj zemlji u vezi s žičarama. Planinarska organizacija u Sloveniji ima da riješi teške probleme u vezi s pitanjem izgradnje žičare na vrh Triglava. Ako posegnemo u prošlost našeg planinarstva, uočit ćemo istaknuti primjer Hrvatskog planinarskog društva (osnovano 1874), koje je već koncem prošlog stoljeća započelo akciju za očuvanje prirode na planini Medvednici i svojim ugledom uspješno spriječiti mnogo devastaciju. Treba otvoreno istaknuti, da je ta borba, koju je danas naslijedio Planinarski savez Hrvatske, u našim

prilikama mnogo teža, iako planinari nisu osamljeni u tim nastojanjima.

Danas je ideja o zaštiti prirode daleko pre rasla amaterske okvire i postala svojinom svih kulturnih sredina, ušla u zakonodavstvo i dobila nove okvire i dimenzije. Pa ipak, planinarska misija u zaštiti prirode ne samo da nije postala suvišna — ona upravo u današnjim uvjetima postaje sve važnija. Društvene snage, amaterskog karaktera, danas su često onaj faktor koji pruža bezuvjetnu podršku akcijama organa za zaštitu prirode.

2. KOJI FAKTORI SU BITNI U NARUŠAVANJU PRIRODE NAŠE ZEMLJE I NASSTAV PREMA NJIMA?

Otvoreno i neuvjeno treba reći, da su dvije glavne opasnosti koje prijete uništenjem našoj prirodi — primitivizam i privreda. Prva zbog ignorancije, a druga zbog konkurenčne trke za opstankom i dobitkom. Kombinacija ovih dvaju faktora daje najkatastrofalnije rezultate: bezobzirnu i totalnu eksploraciju prirodnih bogatstava. Pozitivne društvene snage koje bi se mogle suprotstaviti novovjekom vandalizmu još uvek su preslabе, pa mnogi teški incidenti svršavaju protestiranjem nakon završenog čina ili bespomoćnim promatranjem devastacija koje se mnogoput pravduju tzv. višim interesima. Svi oni kojima je na srcu zaštita prirode trebaju neprestano budno motriti na spomenute faktore i stalno držati prst nad alarmnim zvoncem, spremni da se suprotstave isprobanoj politici tzv. svršenog čina. Ovdje svakako treba istaknuti jednu važnu okolnost. Pokret za zaštitu prirode i njegovi predstavnici moraju biti svjesni toga, da će u svom nastojanju često dobiti etiketu konzervativizma, zaostalosti, kočnice u gospodarskom

razvitu itd. Zbog toga je u svakom pojedinačnom slučaju potrebno temeljito prostudirati potrebu zaštite, odvagnuti da li će žrtvovanje neke prirodne regije dati odgovarajuću protuvrijednost, imajući na umu činjenicu da priroda ipak treba da služi čovjeku, a ne čovjek prirodi.

3. DANAŠNJA SITUACIJA PLANINARSKE ORGANIZACIJE I ODNOS SNAGA U BORBI ZA ZASTITU PRIRODE

a. Uprapaštavanje biljnog pokrivača naše zemlje

Planinarska organizacija ima izrazito terensku djelatnost i zato se često sukobljava sa slučajevima uprapaštavanja prirode. Najčešće se radi o biljnom pokrivaču, a planinskim šumskim predjelima. Iznijet ćemo nekoliko primjera iz dosadašnjeg iskustva planinarskih organizacija, koji će ilustrirati na koliko frontova istovremeno treba nastupati i s kako se raznolikim faktorima susreću u svakodnevnoj praksi. Kod toga dakako neće biti moguće izbjegći direktno apostrofiranje, ali jer se radi o općem interesu, smatramo da nije potrebno postupati odviše u rukavicama.

Cesto nas iznenadju nedostatki razumijevanja baš na onim mjestima, gdje bismo to najmanje očekivali. Evo primjera sa šumama Medvednice iznad Zagreba, za čije se spasavanje planinarska organizacija zalaže već čitav niz decenija. Medvednica ima danas status park-šume, a oko 1000 ha je izdvojeno kao rezervat. Zagrebačka šumarija, koja njome upravlja, umjesto da se brine za pošumljavanje ogoljelih površina, iskrči svake godine, moglo bi se reći na prepad, veliku količinu stabala. Pod parolom, da šuma nije sama sebi svrha, krče se čitavi dijelovi šume tzv. oplođnom sjecom, do posljednjeg stabla. Da bi ironija bila veća, u vrijeme kad su se planinari susretali s kamionima natovarenim s posjećenim stablima, Sumarija je štampala i dijelila izletničku letak s natpisom »Cuvajmo planinski bilje!« Planinarska organizacija oštro je reagirala putem štampe tvrdeći da su vuku dane ovce na čuvanje — dakako, bezuspješno.

Praksa u većini šumskeg gospodarstava pokazuje, da je sva pažnja koncentrirana na eksploataciju šumske prirode, dok je briga za uzgoj ostala samo u planovima, koji trebaju da služe kako bi se maskiralo pravo stanje stvari. No dok to još i možemo razumjeti kod šumarije, teško se može pomiriti s činjenicom da za njima ne zaostaju mnogi ni uprave nekih nacionalnih parkova. Tako je npr. predstavnici Nacionalnog parka Risnjak, koji je ostvaren među ostalim i na inicijativu planinara, zatražio na sjednici Savjeta za zaštitu prirode SR Hrvatske žrtvovanje jednog dijela parka sjeći, s motivacijom, »da će se nakon toga moći ostatak parka bolje čuvati«. Pravi motiv prijedloga bio je da se namaknu sredstva za osobne dohotke personala u upravi parka. Na sličan način je nekoliko godina ranije postupila uprava NP Mljet, koja je na velikoj uprapaštavala borove šume na otoku smolarenjem, tvrdeći da to šumi ne štetí. Čak i takva vrednota kao što su Plitvička jezera, bila je u prošlosti niz godina izvrgnuta intenzivnoj eksploataciji sjećom šume.

Na taj način došlo je do apsurdne situacije, da neke nacionalne parkove najviše ugrožavaju njihove vlastite uprave, pa je predstavnik Planinarskog saveza Hrvatske u Savjetu za zaštitu prirode SR Hrvatske postavio pitanje opravdanosti nekih nacionalnih parkova, konstatirajući da bi bilo daleko svršishodnije s obzirom na zaštitu, ukinuti parkove i dati im status rezervata. Srž problema je u finansiranju nacionalnih parkova. Polazeći sa stanovašta da se parkovi moraju sami financirati

i sticati sredstva za osobne dohotke, možemo konstatirati da npr. u SR Hrvatskoj, izuzev Plitvice, to nije u stanju ni jedan nacionalni park ukoliko ne posije za šumskim fondom, što se obično vrši pod nazivom tzv. »sanitarne sjeće«. Izgleda da u našim prilikama rezervati predstavljaju bolju zaštitu, jer nisu opterećeni administrativnim aparatom, kojem treba osigurati osobne dohotke i ostale troškove.

Dok u nacionalnim parkovima postoji opasnost, možemo zamisliti kakva je tek situacija u nezaštićenim šumama. Evo nekoliko primjera! Narodni običaj s novogodišnjim jelkama uzrokuje svake godine pravu poharu u šumama oko većini gradova. Kod toga stradava upravo šumski podmladak, koji je najviše u cijeni kod kupaca. U novogodišnjoj sjeći upravo se natječu šumarije s drvokradicama i bez pretjeravanja se može reći da broj uništenih mlađih stabala treba izraziti u stotinama hiljada. Sjetimo se usput i tragikomičnog primjera sjeće drvoreda topola uz cestu Beograd — Novi Sad, koju je izvršilo jedno drvno-industrijsko poduzeće. Kad motiv za sjeću iskoristena jedna saobraćajna nesreća u kojoj je radi sudara sa stablom smrtno postradal nekoliko ljudi. Po istoj logici trebalo bi odstraniti i sve kolobrane u našoj zemlji.

Primjer visinskog pojasa planine Vranice u Bosni, gdje je jedno poduzeće iz Fojnice organiziralo sjeću klekovine pod perfidnim nazivom »melioracija pašnjaka«, također je drastičan primjer uprapaštavanja jednog pejzaža i stvaranja uvjeta za pojавu bujica i erozije zemljišta. Značajna je kolaboracija planinarskog časopisa »Naše planine« i pripadnika stručne službe za zaštitu prirode BiH, koji su taj slučaj iznijeli pred javnost i upozorili na opasnost privrede čitavog kraja u budućnosti. Svrha sjeće klekovine bila je doći do eteričnog ulja, u koju svrhu je u planini čak bila podignuta i jedna primitivna destilacija.

b. Nagrdjivanje krajolika značajnih zbog osobite prirodne ljepote

Ekstremne primjere uprapaštavanja ljepote prirodnih pejzaža u našoj zemlji nalazimo upravo u onim predjelima, koji su po svojim prirodnim ljepotama klasificirani kao vrednote u evropskim razmjerama i koji čine osnovni kapital za našu turističku privredu. Akademik B. Gušić ispravno upozorava: »Takvi pothvati teško okrivljaju našu generaciju, stvarajući mlađim pokolenjima koja dolaze poslijе nas ogromne štete, a često i nenadoknadiće gubitke — i zločin nad vlastitim narodom« (Priroda, 1966, str. 163, br. 6-7).

Danas je opće poznata činjenica da je Jadranska magistrala nepopravljivo upropastila ljepotu prirode našeg primorja na mnogim mjestima, i da ju je trebalo drugačije trasiратi. Također cesta koja je probijena na vrh planine Učke bez prethodnog konzultiranja s organizma za zaštitu prirode, nepopravljivo je unakazila izgled ove planine. Ružni ožiljak koji se vidi čak iz Rijeke trajni je dokument ignorancije.

Stručne službe za zaštitu prirode čestoput dolaze u vrlo delikatne situacije, kad je teško odlučiti, dokle treba ići u kompromisu. Nije na odmet podsetiti na slučaj koji se odigrao prije desetak godina, kada je čitava ekipa Odjela za zaštitu prirodnih rijetkosti Konzervatorskog zavoda Hrvatske smijenjena, jer je zauzela beskompromisni stav u zaštiti slapova Krke kod Šibenika prilikom izgradnje hidrocentrala.

Hotelski sistem »Marijan«, koji je na sreću te u pripremnoj fazi, trebao bi Split lišiti Marijana. Stvar još nije riješena, a glavni adut za žrtvovanje Marijana su velika sredstva koja su do sada uložena u projektiranje. Pa

čak i u tako dobro organiziranom radu kao što je projekt »Južni Jadran« pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, tek vrlo kasno se opazilo da je zaboravljena konzultacija sa stručnom službom za zaštitu prirode.

Zanimljiv je i primjer Lovćena u Crnoj Gori. Prema jednom projektu koji se već i počeo ostvarivati na terenu, trebalo je na vrhu Lovćena srušiti stari legendarni Njegošev mauzolej, koji se savršeno uklopio u prirodu, i na njegovom mjestu podignuti mauzolej monstruoznih razmjera. Projekt srećom nije oštven zbog nedostatka sredstava.

U novije vrijeme na mnogim planinskim vrhovima Jugoslavije niču redom televizijski i radarski objekti, koji često narušavaju prirodu i pejzaž, ali tu moramo biti spremni na žrtve jer se uistinu radi o općim interesima. Ipak treba naglasiti, da je time planinarima oduzeta mogućnost pohoda nekoč vrlo popularnih tačaka, što možda i nije neophodno, kao što to pokazuje primjer vojne kozmičke stanice na Musali u Bugarskoj, gdje se kod dežurnog oficira može čak kupiti spomen-značka i dobiti pečat na legitimaciju.

c) Odnos planinarske organizacije prema drugim društvenim organizacijama i službama u pitanju zaštite prirode.

Postoji čitav niz pozitivnih primjera društvene saradnje u zaštiti prirode i mogli bismo nanzati mnoga takvih primjera iz rada planinarske organizacije. Ovdje ćemo iznijeti nekoliko negativnih primjera, koji su srećom rijetki, ali ih treba spomenuti kako bismo objasnili, zašto je potrebna stalna budnost u našim nastojanjima.

Prije nekoliko godina organizacija Crvenog križa pozvala je planinarsku organizaciju na suradnju u skupljanju ljekovitog bilja. Planinari su prema toj suradnji trebali skupljati ljekovito bilje na svojim izletima. Među tim biljkama nalazile su se i neke zakonom zaštićene, i baš kod njih trebalo je iskapatiti čak i njihovo korijenje, koje je predstavljalo vrlo konjunkturnu robu za jedno izvozno poduzeće. Planinari su upozorili Crveni križ da je to pokušaj da se ova organizacija s plemenitim i humanim ciljem uplete u jednu protuzakonitu akciju.

U posljednje vrijeme česti su nasrtnji ugostiteljske privrede na planinarske objekte. Kod toga planinarska organizacija gubi te objekte, a privrednici često bezobzirno nagradjuju okolnu prirodu nezgrapnim adaptacijama i proširenjima zbog ekonomskih interesa.

Kao rijetki i ekstremni primjer navodimo slučaj jednog planinarskog društva u Hrvatskoj koje se uz opću podršku građanstva suprostavilo šumarijama u pokušaju sjeće jedne šume, najljepšeg rekreativnog centra čitave jedne pokrajine. Nadležni organ koji je bio pozvan da intervenira, nakon uvidaja je odobrio sječe.

Posebno je poglavje suradnja s organima vlasti, općinama i milicijom. Tu nažalost ima mnogo teških i neriješenih problema. Unatoč dobrim zakonima, naša priroda stradava, jer se zakon ne provodi u djelu. Lijep primjer bio je zakon o zabrani koza u primorskoj regiji Dalmacije, koji je proveden u djelu prije kojih dva decenija. Zahvaljujući njemu brojne gole padine nekadašnjeg kraškog kamenjara su se zazelenile. Tako je npr. planinarska staza na Velebitu do kuće na Bačić-kosi, koja se nekad probijala kroz goli krš, danas tako zarasla škarom i mladom šumom, da je nemoguće probiti se bez sjekire. Nažalost, danas je taj zakon pau u zaborav i po Velebitu se opet mogu susretati čitava krda koza koje sistematski uništavaju do razine zemlje sve što se zazeleni. Planinari uzalud nakon svojih izleta pokreću akciju, jer se nitko ne smatra nadležnim da zakonom osigura poštovanje. Ako

koji put prekršilac i stigne do suca za prekršaže, stvar obično za prekršioca svrši povoljno.

Vrlo je rijedak slučaj da milicija ili tržna inspekcija intervenira radi poštivanja zakona o zaštiti prirode, a tako će biti dotle dok kadar u tim službama ne stekne dovoljno stručnih kvalifikacija. Stoga se možemo samo pridružiti današnjim tendencijama, koje nastoje da se kao uvjet za primanje u službe javnog značaja uvede srednjoškolska naobražba. Tada se možda ne bi dogadalo da se na tržnicama po našoj zemlji slobodno prodaje bilje koje je zaštićeno zakonom.

d. Planinari i izletnici kao opasnost za prirodu i očuvanje ljepote pejzaža

Jedna od opasnosti po zaštitu prirode koju ne treba previdjeti jesu izletnici, turisti i članovi planinarskih društava, koji u sve većem broju odlaze u prirodu radi rekreacije i zabave. Od pravih, izgrađenih planinari i alpinista zapravo i ne prijeti osobita opasnost, jer su oni poznati kao pobornici za zaštitu prirode. Treba međutim naglasiti, da planinarska organizacija u našoj zemlji okuplja i velik broj izletnika, koji još nemaju razvijen osjećaj za čuvanje prirodnog bogatstva zbog čega je potrebno vršiti stalne napore na njihovom odgajanju i discipliniranju, naročito kod podmlatka. Dosadašnja iskustva su pokazala da razna popularna sredstva za upoznavanje javnosti o zaštićenom bilju u obliku tabli, panoa ili letaka ne samo da su neefektivna nego i dvostrukli mač. Table nigdje nisu preživjele godinu dana, a slikovni materijal postiže suprotni efekt, jer skreće pažnju na raritet (primjer runolista). Iskustvo je također pokazalo da su se prirodne rijetkosti najbolje sačuvale u anonimnosti (npr. Degenia velebitica i Sibirea croatica).

Posjetiocu naših planina imaju prilike vidjeti kako „planinari“ katkada nesmiljeno uništavaju prirodu. Cesto se nepažljivo pale logorske vatre koje lako završavaju šumskim požarima, beru se snopovi planinskog cvijeća koje se najčešće bacaju još za vrijeme boravka u planinama. Na nekim našim planinama posve je nestalo runolisti upravo krivnjem planinara. Grupe izletnika prolaze kroz šumu nekad uz vrlo bučno pjevanje, što remeti mir šumske divljači. Posjetiocu spilja lome sige, koje iza toga bacaju. Planinarskoj organizaciji nerijetko dolaze pritužbe šumarskih ili lovačkih organizacija na postupke planinara. Planinarske organizacije ne poduzimaju dovoljno efikasne mјere za suzbijanje negativnih pojava ove vrste i za očuvanje ugleda organizacija.

Ako se poneki izgrađeni planinar i angažira u tom pogledu među svojim društvom na nekom izletu, on riskira da bude ismijan i proglašen za čudaka. Pogledamo li statute i društvena pravila planinarskih organizacija, vidjet ćemo da o zaštiti prirode često nema ni spomena, a ako i ima, to je uglavnom deklarativnog karaktera. Čitav rad na zaštiti prirode i angažiranju organizacije u tom pravcu obično leži na ledima malobrojnih aktivnih pojedinaca, kako u osnovnim organizacijama, tako i u republičkim savezima. Ipak, zahvaljujući ugledu planinarske organizacije i upornosti nekih njenih članova možemo zabilježiti niz vrijednih uspjeha. Takvim dostignućima posvećen je slijedeći odломak.

4. DANAŠNJA AKTIVNOST PLANINARSKE ORGANIZACIJE U JUGOSLAVIJI NA PROBLEMIĆAMA ZAŠTITE PRIRODE

Planinarska organizacija u svijetu nesumnjivo je važan faktor u zaštiti prirode. O tome najbolje svjedoči podatak, da je Međunarodna planinarska unija (UIAA) jedina nes-

pecijalizirana međunarodna organizacija koja je formirala komisiju za zaštitu prirode. Planinarski savez Jugoslavije kao član UIAA-e aktivno učestvuje u radu te komisije, pa i ovo naše savjetovanje, kojemu je inicijator PSJ, samo je dio jednog planskog nastojanja.

Od republičkih saveza u našoj zemlji najveće uspjehe su zabilježili Slovenci, kod kojih je planinarska organizacija i brojčano i organizacijski najjača. Planinarski savez Slovenije ima dapače posebnu komisiju za zaštitu prirode, koja se vrlo aktivno uključila u aktivnosti republičkih razmjera i predstavlja danas glavni stup originalne međudruštvene organizacije poznate pod imenom Gorska straža.

Planinarski savez Hrvatske u svom glasilu »Naša planina« ima posebnu rubriku »Zaštita prirode«, pa je prema tome jedan od rijetkih u našoj zemlji koji na taj način vrši odgojnu funkciju i svojevršnu društvenu kontrolu. U Hrvatskoj postoji Savjet za zaštitu prirode, u kojem je po čl. 46. Zakona o zaštiti prirode član i jedan predstavnik Planinarskog saveza Hrvatske.

U Srbiji planinarska organizacija suraduje sa službom za zaštitu prirode. Ovu suradnju olakšava činjenica, da su neki videniji članovi te službe ujedno i članovi planinarske organizacije. Iz takve suradnje je potekla i knjiga »Zaštita prirode planinac D. Čolića, koju je izdao PSJ 1958. godine. Terensko djelovanje planinarskih organizacija često sadrži zajedničke elemente s djelovanjem organizacije Gorana, koji su aktivni na pošumljivanju goleti.

U Bosni i Hercegovini Planinarski savez suraduje sa Zavodom za zaštitu prirode, a u okviru svojih tečajeva za uzdizanje kadrova redovita je tema zaštita prirode, naročito u speleološkim objektima.

U Makedoniji postoji stručna institucija Uprava nacionalnih parkova u Skopju, a od društvenih organizacija treba spomenuti omladinsku organizaciju »Prijatelji šume«, koja ima ne samo odgojnu vrijednost, nego postiže i stvarne uspjehe na pošumljivanju goleti.

Ovdje su samo letimično nabaćene neke važnije akcije, što ne znači da nije bilo još mnogih akcija lokalnog ili prigodnog značenja, ali ih radi ograničenog prostora ne spominjemo.

5. PRIJEDLOZI ZA AKCIONI PROGRAM PLANINARSKE ORGANIZACIJE U AKCIJI ZA ZAŠTITU PRIRODE.

Iz svega što je do sada izneseno vidljivo je da planinarske organizacije vrše korisnu funkciju u zaštiti prirode, ali da ta nastojanja većinom nisu dugoročnije planirana nego su više kampanjskog karaktera. Zbog toga i ne daju onoliki efekt koliko bi se očekivalo s obzirom na ciljeve planinarstva i brojnu snagu planinara u Jugoslaviji (oko 150.000 članova). Da bi se taj nedostatak uklonio, potrebno bi bilo utvrditi jedan akcioni program, u kojem bi se precizirali zadaci planinarskih organizacija i saveza, a također i oblici suradnje sa srodnim organizacijama. Provodenjem takvog programa u djelu, mnoge osnovne organizacije obogatile bi sadržaj svog rada, dobile bi pokretačku ideju koja bi mogla ne samo angažirati neaktivno članstvo, nego i pribaviti afirmaciju društva u sredini u kojoj djeluje. Požeći s ovog stanovišta, program bi među ostalim trebao obuhvatiti sljedeće momente:

1. U statutima planinarskih saveza i u društvenim pravilima istaknuti kao jedan od bitnih ciljeva zaštitu prirode, pa čak predvidjeti i sankcije protiv onih članova koji se ograješte oovo načelo.

2. U planinarskim savezima i u osnovnim organizacijama osnovati komisije, sekcije ili

aktive za zaštitu prirode, koji će se u stručnom pogledu vezati uz stručne službe za zaštitu prirode.

3. U sve planinarske škole, stručne tečajeve i nastavne materijale uvrstiti kao posebnu temu zaštitu prirode.

4. Uz svaku člansku legitimaciju priložiti kratko štampano uputstvo o članskim dužnostima u vezi sa zaštitom prirode s naročitim naglaskom na šumske požare, branje rijetkog cvijeća, ostavljanje otpadaka, izazivanja buke itd.

5. U plan rada svakog društva unijeti kao zadatak patronat nad jednom planinom u području svog rada; osim u zaštiti prirode angažirati u pojedinim akcijama, kao što je npr. pošumljivanje, i nečlanove, naročito školsku omladinu.

6. Na najugroženijim područjima organizirati Gorske straže i izboriti im status javne službe.

7. Za vrijeme turističke sezone aktivnost gorskih straža proširiti na sva ugrožena područja u komuni i akciju koordinirati s milicijom i turističkim faktorima.

8. U najvišim dijelovima planina u svojoj regiji ishoditi zaštitu cijelokupne vegetacije bez obzira na zaštićene vrste i u tom smislu dati uputstva vodama puta i domarima u planinarskim kućama.

9. Upozoravati stručne službe za zaštitu prirode na pojedine probleme sa svog područja i staviti im na neograničeno raspolažanje svoje usluge.

10. Izboriti planinarskom društvu funkciju povjereništva za zaštitu prirode u svojoj komuni (u republicama gdje zakon predviđa takvu mogućnost), a u ostalim republicama ponuditi zavodima za zaštitu prirode suradnju takve vrste.

11. Pripremati materijale i obrazložene prijedloge za zakonske novele zakonodavnim tijelima u organizaciji zaštite prirode i o proglašenju zaštite pojedinih ugroženih objekata.

12. Organizirati prigodne kampanjske akcije u slučaju ugroženosti prirode većeg značaja, kod toga iskoristiti sva sredstva za angažiranje javnog mnenja, i tako stvoriti klimu za povoljno rješenje problema.

13. U republicama gdje još ne postoji, injicirati osnivanje republičkih savjeta za zaštitu prirode kao službenog organa, koji obuhvaća sve službe, ustanove i organizacije sa srodnim ciljevima, a do ostvarenja tog rješenja formirati ligu za zaštitu prirode na dobrovoljnoj bazi, koja će sve pozitivne društvene snage angažirati u koordinacionom smislu.

ZAKLJUČAK

Sve što smo do sada iznijeli pokazuje kako široko polje rada leži pred svakim tko se zanima za zaštitu prirode. Uzmemo li međutim u obzir dvije okolnosti, prvo, da su stručne profesionalne službe za zaštitu prirode brojem kadra preslabе da bi mogle pokriti sav teritorij koji im je povjeren, i drugo, da su društvene organizacije, iako brojčano snažne, nedovoljno stručne i samo amaterske, nameće nam se kao jedino rješenje: koncentracija snaga u jednoj organizaciji koja bi okupila sve istomišljenike, i stručnjake i amatere. Takva organizacija — nazovimo je Ligom za zaštitu prirode — koja bi pored stručnih službi okupila pod jednim okriljem planinare, ferijalce, gorane, izviđače, lovce, turističke forume itd, mogla bi snažno utjecati na javno mnenje i vršiti odgovarajuću ulogu u sredini u kojoj živimo. Zadaci takve lige mogli bi svestrano zahvatiti problematiku zaštite prirode u različitim oblicima, počevši od injiciranja zakonskih prijedloga, osnivanja republičkih foruma tamo gdje ih još nema, pa do obuzdavanja štetnih akcija, utjecanja na školstvo, sudstvo, komunalne faktore itd.

Zagrebački alpinist na Grenlandu

Osam članova »Dansk Bjergkluba« (Danski planinarski klub), među njima i poznati zagrebački alpinist Dolfi Rotovnik, oputovali su 17. 7. 1968. redovnim avionom iz Kopenhagena na zapadnu obalu Grenlanda, do Søndre Strømfjorda, odmah zatim lokalnim avionom na istočnu obalu, do Angmagssalika.

Odavde su krenuli brodom »Polarbjörn« (Polarni Medvjed) i došli 500 km sjevernije do meteorološke stанице Aputitek.

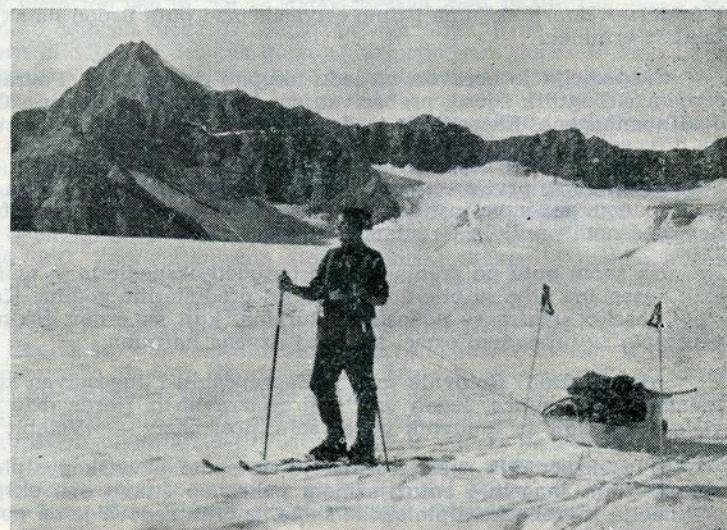
Brodom »Polarni medvjed«, koji jedini saobraća duž grenlandske istočne obale, dva se dana pokušavalo probiti kroz gустe ledene sante, i zbog opasnosti da led ne zatvori put brodu i onemogući povratak, ekspedicija se vraća južnije do Tugtilik Fjorda, udaljenog oko 150 km od Angmagssalika.

Ovdje je izvršeno iskrčavanje na obalu. Prenoseći teret tzv. Nansenovim saonicama ekspedicija se uspinje s obale na visoravan grenlandske ledene pustinje i cca 80 km od obale podiže bazni logor.

Ovo područje je dosad bilo neposjećeno, pa su iz baznog logora u manjim grupama poduzimani usponi na mnogobrojne okolne vrhove. Osam članova ekspedicije osvojilo je četrnaest vrhova.

Zagrebački alpinist Dolfi Rotovnik uspeo se na ukupno pet grenlandskih vrhova, na kojima su zavijorile zastavice PDS »Velebita«, Jugoslavije i Danske.

Svojim dugogodišnjim planinarskim iskustvom i umješnošću svladavanja ledne tehnike penjanja, alpinist Dolfi Rotovnik mnogo je pridonio općem uspjehu ovogodišnje danske ekspedicije na Grenland. Njegova aktivnost je bila značajna. S Johnom Andersenom, najboljim danskim alpinistom, poduzeo je desetodnevnu turu od baznog logora do otprilike 150 km udaljenog vrha (2000 m), koji su nazvali »Hajfine« (»Peraja morskog psa«). Na tom putu dvojici alpinista ispriječio se niz glečerskih pukotina, koje su mjestimično bile široke i više od petnaest metara, a često dugačke i po nekoliko kilometara. Takve prepreke oduzimale su prilično dragocjenog vremena. Da bi prešli preko jedne ogromne pukotine bilo je alpinističkoj dvojki potrebno čitavih pedeset kilometara zaobilaska, vukući tzv. Pulk (laponske saonice) s potrebnom opremom i hranom.

Transport opreme
na Grenlandu Nán-
senovim saonicama

Bazni logor pod Hajfinom

Prenošenje tereta vršilo se saonicama. Na leđima, u naprtnjači, alpinisti bi mogli ponijeti oko 30 kilograma opreme, dok su vukući saonice mogli prebacivati i do stotinu kilograma opreme. Saonice su vukli ljudi, i nije korištena pseća sprega.

Dnevna temperatura dostizala je i do $+40^{\circ}\text{C}$. Snijeg je bio premekan da bi se uspješno napredovalo. Zato je najveći dio tura vršen noću. Grenlandske noći su svijetle, u području iznad sjeverne polarnice sunce i ne zalazi tokom ljetnih mjeseci, dok se temperatura spušta i do -15°C .

Vrhovi, na koje su vršeni usponi, označeni su različitim imenima. Na jednom planinskom lancu tri markantna vrha dobili su nazive Irene Adler, Holmes i Watson. Ova imena uzeta su iz Conan Doyleovih kriminalnih priča o Sherlock Holmesu. Vrh, kojeg su osvojili Rotovnik, Andersen i 63-godišnji liječnik Jensen, nazvan je Else, prema majci dra Jensaena i žene poznatog danskog pjesnika, nobelovca Johanesa V. Jensaena. Uspon na vrh Else trajao je 18 sati i bio jedan od najtežih poduhvata na ovoj ekspediciji.

Interesantno je bilo osvajanje Skijaškog vrha (Ski Fjeld), na čiji vrh su Rotovnik i Andersen dopri skijama i time ostvarili prvi puta uspon na skijama na jedan grenlandski vrhunac.

Ekspedicija je boravila na ledu ukupno pet tjedana. Povratak je slijedio povlačenjem u Tugtilik Fjord, prebacivanjem brodom do Angmagssalika i dalje avionima do Kopenhagena. Ekspediciji je danska štampa i televizija posvetila znatnu pažnju.

Osim alpinističke aktivnosti, članovi ekspedicije prikupili su razne primjerke vegetacije. To su prvi primjerici raslinja s grenlandskog područja iznad 1000 m dostavljeni jednom naučnom institutu. Također su vršena razna geografska mjerena u dosad neposjećenom predjelu Grenlanda.

Na svom putu po grenlandskom bespuću ekspedicija je naišla na ostatke eskimskih naseobina koje su bile napuštene još pred stotinu godina. Kao razlog raspuštanja ovog naselja smatra se nedostatak tuljana, koji su osnov ekskimske egzistencije. Od predmeta su pronađeni ostaci kajaka i drvena harpuna.

Alpinist Dolfi Rotovnik prvi je Zagrepčanin i Jugoslaven koji se dosad uspeo na grenlandske vrhunce. Jedan vrh, koji se izravno iz fjorda diže na 750 m nadmorske visine i na koji se Rotovnik popeo sam, nosi naziv — »Velebit Fjeld« (Velebit vrh).

Ova ekspedicija znači afirmaciju ne samo hrvatskog alpiniste, koji je svojom pokretačkom snagom i entuzijazmom pokrenuo čitavu ovu ekspediciju, ona znači i afirmaciju zagrebačke alpinističke škole, iz čijih redova je on potekao.

Sitne stvari

Evo me u Lienzu, u Austriji. Odvezem se žičarom na visoravan Zettersfeld (1820 m), odakle je navodno divan vidik na Dolomite. No ja od te ljepote ne vidjeh ništa, jer je cijela krajina bila u gusto magli. Sjedim u planinarskom domu »Jugendheim« (1960 m) i strpljivo čekam da sunce probije maglu. Na polici mnogo planinarske literature. Uzimam časopis »Der Bergsteiger« i čitam. Uz zanimljivo štivo nije mi dosadno. Ubrzo dode i vrijeme ručka. Naručim jednu juhu. Upravo mi prija poslije mog suhog doručka iz torbe. Zapitam malo u neprilici: »Mogu li dobiti još jednu juhu?« (za pravi ručak nemam dosta šilinga). »O, kod nas možete dobiti koliko god juha hoćete!« odgovori ljubazno simpatična opskrbnica.

Vraćam se iz Austrije kući, u domovinu. Sjedim u odjeljku vagona na kojem piše: »Für Nichtraucher«. Na jednoj stanicu ulazi mladi čovjek i pali cigaretu. Nailazi konduktor i putnika pristojno upozori da je to odjeljak za nepušače i da se u njemu ne smije pušiti. Putnik se bez protesta diže i odlazi u drugi vagon. Ujutro pređem državnu granicu i brzo se nađem u Ljubljani. Prelazim u vlak za Rijeku i sjedem u odjeljak »za nekadilce«. U vagon uđe više putnika, a među njima i dva željezničara. Svi sjednu i odmah zapale cigaretu. Konduktor pregleda vozne karte i pođe bez riječi u drugi vagon. U sebi negodujem, ali šutim. Na slijedećoj stanicu iziđu svi putnici osim mene. Konduktoru, koji se opet vratio u moj vagon, ispričam, što sam video u vlaku na drugoj strani granice. »Ah, tko bi tu kod nas mogao napraviti reda!« odgovori on na moje izlaganje.

Iz Zadnjice u Trenti vodi većim dijelom kroz šumu lijepa staza do Pogačnikovog doma (2050 m). Rano ujutro pošli smo uzbrdo moj prijatelj i ja sa goničem, koji sa mazgom prenosi hranu i piće u planinarski dom. Zbog moje slabe kondicije stigao je gonič sa tovarom u dom mnogo ranije od nas. U domu nam je osobito prijaо ručak i čašica dobrog vina. I smještaj u dvokrevetnoj sobi bio je bez prigovora. Vrijeme krasno da ne može biti bolje, pa sam prošetao do uvale kod Sovatne, gdje mi se ukazao Triglav kao pravi suveren u svom kraljevstvu. U domu mi se veoma svidio kućni red: u prostorije za spavanje nitko ne smije ući u cipelama, već ih mora staviti u pretinac na polici kod ulaza u dom. Slijedeći dan vrijeme se naglo pogoršalo. Cijeli kraj pokrila gusta magla. Ne može se nikuda. Svi sjedimo u blagovaonici. Neki igraju šah, neki se kartaju, a mi uzeli sa police »Planinski vestnik« pa se zadubili u čitanje. Drago mi je, što ne zaostajemo za domom na Zettersfeldu.

Već odavna gajio sam želju da pobliže pogledam Martuljkovu skupinu tj. onaj poznati amfiteatar sjeverno od Triglava. Najljepši je vidik na skupinu Martuljek iz sela Srednji vrh, na visini od 960 m. Tu se nalazi krasan dom Počitniške zveze. Moj prijatelj i ja dodosmo u dom na ručak. U lijepim prostorijama doma sjednemo za stol. Kod susjednih stolova bilo je oko desetak gostiju. Najprije nam donesoše kruh, a zatim svakome pola tanjura rijetke grahove juhe sa malom kobasicom. Ja se začudih. Zar je to naručeni ručak? Bili smo gladni i ja sam htio »repetirati«, ali me prijatelj odvratio od toga, jer je ono par zrna graha bilo napola prijesno. Kada je trebalo platiti, bili smo upravo šokirani. Ovaj mizerni ručak stajao je preko hiljadu dinara. Bili smo ogorčeni i jedva smo mogli vjerovati, da je tako nešto moguće.

Osam dana kasnije eto me u Požeškoj dolini, u planinarskom domu »Lapjak« kod Velike. Krasno zdanje. U čistim hodnicima i blagovaonici mnoge slike iz naših planinskih krajeva. U blizini doma bazeni za kupanje sa topлом vodom. U najmanjem bazenu toplina vode 28°C. Zadovoljan sam što u središtu Slavonije imamo ovakav planinarski objekt i uz njega toplice. Slijedeći dan namjeravao sam otići na Jankovac, ali se vrijeme pokvarilo. Zbog kiše nisam išao nikuda. Od konobara zatražim časopis »Naše planine« da čitanjem prikratim vrijeme. »Nemamo Naše planine!« glasio je odgovor i ja sam se lecnuo, što sam uopće došao sa takvim zahtjevom. Zar je to planinarski dom, kada nema naše glasilo? Neraspoložen pošao sam poslije ručka do izvora Veličanke, jer je kiša bila prestala. Vrativši se sa izleta na večeru, bio sam oduševljen okrugljicama od šljiva kakvih još nikada nisam jeo. Čast kuhinji doma!

Na godišnju skupštinu planinarskog društva odvezli smo se na Platak u 4 autobusa. Skupština je prošla vrlo lijepo i prihvaćen je opširan plan rada za slijedeću godinu. Poslije ručka razišli smo se mnogi po bližoj i daljoj okolici, a u 19 sati, kada je prvi autobus trebao krenuti za Rijeku, skupilo se kod autobusa mnoštvo planinara.

Čim je stigao šofer i otvorio vrata autobusa, jurnuše oni najvitalniji u autobus i zazešće sva mjesta. Uskoro dođe i voda puta, skoči u autobus na svoje mjesto ne obazirući se na nas ostale i autobus odjuri... Nas oko 25 ljudi i žena, starije dobi, ostalo smo zapunjeni nad ovakvom organizacijom prijevoza kući. Trebalo je sada čekati na drugi autobus, koji je imao krenuti sat kasnije.

Drugom zgodom išao sam autobusom na jednodnevni izlet kroz Gorski kotar, sve do Čabra. Bilo nam je vrlo lijepo i na opće zadovoljstvo — sve do povratka kući. Kasno navečer blizu Rijeke poželješe neki od izletnika da stanemo pred jednom gostionicom da se »okrijepimo«. Većina je protestirala, ali se voda puta pridružio »mokroj braći« i autobus je stao...

Čudimo se, da nam zajednički izleti sve manje uspijevaju i da nam se smanjuje brojno stanje članstva. Zar nisu tome pridonijele i ovakve sitne stvari?

ANDREJ ŠCEDROV, Zagreb

Pohod brdu Kraljevića Marka

Danas, 2. svibnja 1968., prvi puta sam se susreo s Klekom. Tek sada vidim kako je lijep — usprkos onim livadama, ovčarskim psima i veranjima po »glavi Kraljevića Marka«. No, počinimo ispočetku!

Dok smo se vlakom približavali Ogulinu imao sam neki čudan osjećaj da je preda mnem veliki posao. U neku ruku to je bilo i istina, jer mi je nedostajala kondicija. Posljednji ozbiljniji planinarski izlet imao sam negdje u listopadu prošle godine. Ne bi se moglo reći da sam se uplašio Kleka, ali me pak impresionirala njegova stijena.

Odmah po silasku s vlaka pridružio nam se, hoću reći tati, Kolji i meni, jedan dobro opremljeni planinar. Mogao je imati oko trideset godina. I on je namjeravao na Klek, bilo mu je prvi put, kao i meni. Bio sam zadovoljan da smo dobili prijatno društvo.

Tako smo krenuli cestom prema Puškarić-selu, ogledavajući se na neko prijevozno sredstvo koje bi nas odvezlo do Bjelskog. Međutim, nismo bili te sreće i kao pravi planinari krenuli smo na prvi uspon.

Došlo je vrijeme prvog odmora — to je tražio moj devetogodišnji brat Kolja. Sjeli smo, najeli se i napili limunade i u nešto oštrijem tempu krenuli dalje po starom putu pokrivenom još ujesen otpalim lišćem.

Prvi put smo još na velikoj udaljenosti ugledali dom iznad naših glava u 11 sati, kada smo već isli oko dva sata. Tada se u meni opet javio onaj osjećaj. Naravno, ja sam bio odlučio da ne pokažem to nikome — učinio je to Kolja slađahnim uzdahom:

— Jooj, pa gdje je još taj dom?

Mi smo napredovali polako i sigurno, te smo za pola sata stigli u predio pašnjaka. Morao sam se povesti za Koljom i obući kapuljaču. Bilo je to dobro jer je s vrha puhao snažan vjetar. Pošli smo dalje i uskoro stigli do sedla. Vjetar je puhao u »komadima«, što reče Kolja, ali to nije omelo našeg suputnika, koji je potrcao da što bolje uhvati u fotos Klekov vrh. No desilo se da ipak nije mogao slikati jer je, jadnik, naletio na psa koji je čuvao stado krava. Odmah smo »zbili redove« i pripremili štapove, jer u planini ovčarski pas nije šala. Slijedio nas je podmuklo i tko zna šta bi bilo da ga vlasnica nije zvala. Sve u svemu — imali smo sreću.

Huh, tek sad je došlo najteže! Verali smo se i verali po strmim livadama, ali nikako da dođemo do doma. Najzad smo ušli u dom, a tu počinje zasebno poglavljje. Okrijepili smo se i improvizirali ručak — pa krenuli na vrh.

Opet je počela ona moja stara mana — nesigurnost.

Prepenjali smo po strmim stepenicama i našli se usred sigurnog kamina. I to smo prešli — i došli na greben. Išao sam prvi i tako imao pregled terena. Najzad, poslije muka, straha i dugog puta, stajao sam po prvi puta na vrhu Kleka!

Došao je čas povratka. Spremili smo stvari i oprostili se s Kraljevićem Markom i s našim suputnikom.

Opet smo se malo odmorili u domu. Zatim smo istim putem pošli natrag. Kako je sve ljepše izgledalo kada smo se spuštali. Nije više bilo kravica i njihovih pasa, a ni livade više nisu bile onako strme. Bila je neka snaga i zadovoljstvo u nama, bili smo radosni što smo stajali na vrhu Kleka. Spust nam je išao od ruke i za tri sata smo stigli u Ogulin. Izvanredni vlak je bio skoro prazan i mi smo bili sami u kupeu. Spavalj smo do kuće

Za alpiniste

ALPINISTIČKA ŠKOLA PD »MOSOR«

Zbog velikog broja zainteresiranih omladinaca koji se okupljaju u prostorijama PD »Mosor« u Splitu, Alpinistički odsjek je i ove godine organizirao početničku alpinističku školu, koja je započela radom 11. oktobra. Prijavljeno je 15 omladinaca, među kojima ima i djevojaka. Voda škole je splitski alpinista Nenad Culic.

Rad škole odvija se kroz teoretski i praktični dio obuke. U okviru teoretskog dijela škole je niz predavanja sa dijapoaktivima, dok se u stijenama Kozjaka i Mosora svake nedjelje održava praktični dio obuke.

Za vrijeme novembarских praznika kao završetak škole priredit će se penjački logor na Biokovu ili Velebitu.

F. Donadini

NOVI VELIKI USPJEH SLOVENSKIH ALPINISTA

Prvo jugoslavensko ponavljanje Walkero-vog stupa u Grandes Jorassesu jedan je od najvećih uspjeha našeg alpinizma, kojim su slovenski penjači dokazali da se nalaze u kategoriji svjetske klase. Zbog nesretnog slučaja bračnog para Štečinu i Piz Badile ovaj je uspjeh bio potisnut u pozadinu. Međutim vrijednost ovog podhvata je izvanredno velika, ako se uzme u obzir da je Walkerov stup bio jedan od posljednjih evropskih alpinističkih problema uz Matterhorn i Eiger.

Ove je godine u području centralnih i zapadnih Alpa otišlo nekoliko grupa slovenskih penjača, a među njima su se nalazili i članovi Alpinističkog odsjeka Mojstrane Klaudije Mlekuš, Janez Kofler, Janko Ažman i Janez Brojan ml. Iz Mojstrane su krenuli 11. srpnja da dva dana kasnije postave logor na Montanversu iznad Chamonixa. Vrijeme nije ništa obećavalo. Noću je padala kiša i nije prestajala sve do 20. srpnja. Snijeg je pak pao do visine od 2000 metara. Sa izletom PD »Ljubljana — Matica« u Chamonix su doputovali još Matija Maležić i Tine Čopić, dva preostala aktera u usponu. Toga su se dana svi pripremili za prve ture. Usprkos snijegu penjačima je uspjelo da 22. srpnja prođu na Aiguille d'LM, gdje su ispenjali Couzyjev i Menegauxov smjer. Slijedećeg dana krenuli su na Mont Blanc preko ledenjaka Bossons. Nakon spavanja u skloništu Vallot alpinisti su se po dubokom snijegu probili do vrha, a zatim se vratili ponovno gazići snijeg do koljena. Dan 25. srpanj bio je određen za odmor, a zatim su se sa svom opremom smjestili u sklonište Leschaux pod Jorassesom.

Nakon ove dobre aklimatizacije i treninga mogli su se odlučiti na svoj najteži uspon. Već u 2,30 sati 27. srpnja sva su tri naveza krenula prema stijeni da uđu u 6 sati u stijenu. Dan ranije u smjeru su ušli japanski alpinisti Nevjerojatno: Japanci su bili u jednom navodu — svih osam. Nakon tri sata penjanja naši su alpinisti stigli do prvog japanskog bivaka, a nedugo zatim su ih i sustigli, što je naše penjače prisiljavalo da tokom cijelog uspona penju iza njih. Zbog Japanaca prvi bivak bio je vrlo neugodan, pošto su japanski penjači zauzeli mjesto Rebuffatovog bivaka.

Okolo 7 sati slijedećeg dana napredovali su preko crnih ploča i do večeri su se našli na visini od nekih 4000 metara. Druga noć u stijeni bila je vrlo neugodna. Uzrok tome jednako je bila visina, kao i snažan hladni sjevero-

zapadni vjetar. No pred njima je bio samo još jedan dan uspona. Ponovno su krenuli u 7 sati i dva sata kasnije bili su već na vrhu 4.208 metara visokoga Grandes Jorassessa. Sva šistorica spustili su se zatim na 300 metara niži plato, gdje su se zadovoljni svojim uspjehom, u zavjetrini dobro okrijeplili.

Silaz su toga dana izveli po južnoj, talijanskoj strani i prespavali nedaleko sela Entrevs. Slijedećeg su se dana lagano vratili u svoj logor.

Kako se vrijeme opet pogoršalo nije bilo izgleda da bi uspjeli izvršiti još neki uspon, pa su se vratili 7. kolovoza u domovinu.

B. Spoljarić

PRVENSTVENI USPON SEDAMDESETOGODIŠNJAKA

Paul Beylier usprkos godinama neizrecivo je želio da ispije prvenstveni uspon. Dva vodiča iz Argentiera uslišali su molbu vitalnom francuskom sedamdesetogodišnjaku. Krenuli su preko južne stijene Minareta na vrh 3.450 metara u skupini A. Argentier i to tako da je smjer zaista bio prvenstven. Vjerojatno da je to do sada najstariji čovjek koji je sudjelovao u prvenstvenom usponu u Evropi.

B. Spoljarić

REKORD MONT BLANCA

Izgleda da ljudi ne mogu bez rekorda, da ih postavljaju gdje god je to moguće, pa su tako rekorderstvo unijeli i u planine, gdje ono postaje pravi absurd. To su nedavno dokazali dvojica francuskih žandara i gorski spasavaoci Rene Secreten i Jean Bourgeois.

Oni su prema pisanju francuskih novina krenuli tačno u pola noći iz Chamonixa (1.050 m), pet minuta prije šest sati bili su na vrhu Mont Blanc (4.807 m) i opet u 8 sati i 48 minuta (!) na ishodišnoj tački. Time su postigli nov rekord, četiri sata i 22 minute bolji od prijašnjega koji još datira iz 1910 godine. Potrebno je napomenuti da je Bourgeois jedan od najboljih francuskih skijaša-trkača na 50 km. Poznato je da prosječni planinar kod uspona ide oko 300 metara na sat, tako da je na pr. za put od kuće Grand Mulet (3.050 m) do vrha potrebno 6 do 8 sati hoda. Vodiči iz Chamonixa takoder priznaju da je za uspon do vrha potreban dan i pol, makar oni uspijevaju to skratiti, zbog zarade. Svakom planinaru koji se odluči da posjeti Mont Blanc treba preporučiti da sluša zdrav razum i da se kani apsurdnog rekorderstva.

B. Spoljarić

SOLO USPON U GRANDES JORASSESU

Kratka vijest iz Chamonixa govori da je 27-godišnji talijanski student Alessandro Conga izvršio solo uspon kroz jednu od najpoznatijih sjevernih stijena Grandes Jorasses. U pondjeljak 8. srpnja stigao je do bivaka »Dalles Grises«, a 11. srpnja izašao je na vrh.

PRVENSTVENI USPON U DOLOMITIMA

U skupini Tofan nad Cortinom d' Ampezzo izvršili su prvenstveni uspon na vrh Giovannina (2.936 m) Diego Zandanel i Ivano Dibona. Za uspon bila su im potrebna tri dana s dva bivaka; ocjena iznosi krajnju težinu VII+ stupnjeva. O težini uspona najrečitije govori podatak da su penjači upotrebili 240 klinova

od kojih je stotina bilo ekspanzivnih. Prema mišljenju alpinističkih stručnjaka do ovakvih »tehničkih penjanja« dolazi zbog pomanjkanja prirodnih prvenstvenih smjerova u planinama. I dalje traju žučne diskusije, kod čega se ističe pitanje, ne dokazuju li ti usponi pomanjkanje alpinističke etike? Upravo je ovaj uspon talijanskih penjača ponovno otvorio raspravu o tom problemu.

B. Špoljarić

TALIJANI NA HIMALAJI

Ekspedicija CAI iz Videma postigla je pun uspjeh u Himalajama. Pod vodstvom Marina Tremontija ekspedicija je prema planu uspjela osvojiti 6.633 metara visoki vrh Parbat Peak u zapadnom dijelu Himalaja. Ekspedicija je nakon 15 dana uspona 8. srpnja stigla na vrh, koji do sada nije bio osvojen. Treba spomenuti da je to već peti odlazak videmskih alpinista na ekspedicione pothvate, ali su s ovim najviše zadovoljni. Za prijenos materijala u ekspediciji je sudjelovalo 40 nosača i 16 mula, zatim 3 šerpasa. Uz Tremontija bili su tu poznati penjači, »cortinske vjeverice« Lorenzo Lorenzi i Claudio Zardini te vodići iz Valturancha Ferdi Gaspari i Emil Peron. Tokom uspona i boravka u ovom predjelu Himalaja najveće poteškoće predstavljale su nagle promjene temperature. Tako je noću živa u termometru znala pasti i na — 250 C, da se onda oko podneva digne i do 450C iznad nule.

B. Špoljarić

ALPINISTI U POLJSKOJ

Varšavска alpinistička skupina broji oko 500 penjača. Prilike za penjanje nisu im narоčito sklene. Do Visokih Tatra potrebno je prevladi put od 400 kilometara, a do prve stijene za vježbu 250 kilometara. Da nadomjesti daleku stijenu, pronašli su još prije Drugog svjetskog rata stare hrastove od 400 do 500 godina, koji dozvoljavaju uspone od 5 do 7 metara bez osiguranja, dok se u gornjem dijelu debla penjači osiguravaju pomoću grana. Ovo im drveće omogućuje gotovo sve penjačke fineze.

Ovu svojevrsnu penjačku školu po drveću vodio je od 1958. do 1962. g. privatno Czeslaw Momatiuk odgojivši niz poljskih penjača, koji su već davno prerasli Tatre i prave najteže uspone u Alpama.

I. L.

PAMIRSKO GORJE

Pamir je gorje u Centralnoj Aziji koje opkoljuju Afganistan i Kašmir s juga, Kina s istoka te Kirgiska stepa SSSR-a sa sjevera. Tu se povezuju gorski lanci Karakorum, Kvan-lun, Hindukuš i Tjenšan, a izvire tu i Amu-Darja. Dolinom te rijeke prolazio je u 13. vijeku prema istoku Marco Polo. Prije 40 godina bilo je utvrđeno da na tom gorju postoji najduži ledenjak poznat pod imenom Fedčenko, dugačak oko 70 kilometara. Tom prigodom bili su otkriveni i tamošnji sedamstiseci od kojih je jedan dobio ime Pik Lenjin (7.134 m), na koji je prvi put stupila ljudska noga 1928. godine. Do 1965. godine tu nije bilo stranih alpinista. Prigodom proslave 5.-godišnjice Oktobarske revolucije na Pamiru je održan zbor alpinista. Prošle godine posjetili su Pamir i slovenski alpinisti da pobliže upoznaju taj daleki skriveni svijet na našoj zemlji.

I. L.

ČOVJEK U ALPSKOM PODNEBLJU

Covjek u alpskom podneblju — Ex montibus salus — naslov je referata koji je iznesen na kongres klimatologa u Luganu i Lecarnu, a u vezi s proučavanjem visinske medicine na Kilimandžaru (5010 m) u Africi. Referat zapravo nije otkrio novih stvari. Poznato je da covjek živi 30 dana bez hrane, samo tri dana bez vode, a svega tri minute bez kisika. Budući je kisik na visinama daleko dragocijeni, to je duhan na visinama još više škodljiv. Jedna inhalirana cigareta sa svojim CO za 24 sata blokira 1 posto eritrocita. Do visine od 6.000 metara nije potreban umjetni kisik. Na većoj visini treba mnogo duševne snage da se zaveže cipela ili da se nešto zapise u dnevnik ili da se fotografira.

I. R.

GRUZINSKI ALPINISTIČKI KLUB

Gruzinski alpinistički klub ima svoje sjedište u Tbilisiju, a nosi ime svojeg osnivača Aloje Džapandze. Gruzinci s pravom tvrde da je kolijevka sovjetskog alpinizma u Gruziji. Tu se nalazi oko 3.000 alpinista od kojih je 9 zaslužnih majstora sporta, a među njima i jedan međunarodni majstor. U Gruziji se svake godine priređuje alpinijada i školuje oko 500 alpinista novajlja.

I. L.

ŽRTVE EIGERA

Broj žrtava Eigera svake se godine povećava. Dok je 1964. g. broj unesrećenih u ovoj vjerojatno najtežoj stijeni bio 27, ove se godine on povećao na 37 smrtna slučaja: Smrtno je stradal 15 Nijemaca, 7 Austrijanaca, 2 Švicarca, jedan Francuz, tri talijanska penjača, dva Engleza, jedan Japanac, dva Španjolaca i jedan Amerikanac. Ukupno je u toj žalosnoj kronici upisano devet zemalja čiji su penjači izgubili život u borbi sa stijenom. Međutim, kroz stijenu se probio 161 penjač iz 13 država. Najviše uspjeha imale su Njemačka, Austria i Švicarska. Uz Nijemce i Austrijance, kojih je bilo 44, slijedi Švicarska sa 43 alpinista, Francuska sa 12, Italija sa šest, Čehoslovačka, Poljska, Španija i Japan po dva, SAD, Alžir, i Rodezija po jedan penjač.

B. Špoljarić

USPONI U KAVKAZU

Naši alpinisti koji su ove godine boravili na Kavkazu nisu se mogli pohvaliti dobrim vremenskim prilikama. Pa usprkos tome oni su nakon zajedničkog uspona na Pik Nikolajev (4.100 m) i Kazbek (5.047 m) načinili još nekoliko penjačkih uspona. U zapadnoj stijeni Adal-Hoh (4.408 m) penjački navez Trobevšek, Bauman, Gros i Manfreda ušao je zbog krivih informacija previše desno u stijenu i zbog toga izveden prvenstveni uspon, koji nosi označku 4a. Po grebenu preko prevoja Skaas (3a) na isti vrh uspeo se navez Rožić, Salberger i Bernard. Penjači Gros i Manfreda penjali su SZ stijenu Pik Passionaria (3.850 m, 5b), dok su šesti uspon izveli Bauman, Bernard Rožić i Salberger preko SZ stijene Pik Vilsa (3.800 m, 5b). Kroz sjeverozapadnu stijenu Ulpata (4.646 m) smjerom 5a uspeo se penjački navez Bauman, Bernard, Rožić i Salberger, dok su osmi penjački uspon u Kavkazu izveli Trobevšek i Martinčić po južnom grebenu na isti vrh smjerom 2b. Naši su alpinisti boravili u logoru Cei.

B. Špoljarić

ALPINIZAM I DOPING

Da se postigne neki rekord, sportaš se može poslužiti nekim kemijskim i farmakološkim sredstvom, a ne samo treningom i solidnim životom. Takva sredstva nisu u skladu sa sportskom etikom i škodljiva su tjelesnom i duševnom zdravlju sportaša. Postavlja se, međutim, pitanje, dolazi li doping u obzir kod alpiniste u stijeni.

Kod svladavanja neke stijene ne radi se o pobjedi protivnika, jer stijena to nije. Uspeti se na vrh stijene, to je cilj. Odustati od daljeg uspinjanja i sici niz stijenu u slučajevima je nemoguće, i tu nalazimo razliku između sportaša i alpinista. Sportaš može po želji odustati od borbe, ukoliko mu ponestane snage, alpinist, naprotiv, ne može i ne smije, ako želi sačuvati život.

Kod sportaša postoji fizički i psihički doping. Kod prvog se uzimaju razna sredstva da se mobiliziraju fizičke sile i da se postigne optimalni učinak. Kod psihičnog dolazi u obzir i sugestivni upliv publike bučnim podstrekavanjem. Ovaj potonji je naravno i neškodljiv, ali on kod alpinizma ne postoji. Iz etičkih i zdravstvenih razloga fizički doping moramo osuditi kod sportaša, ali ga dozvoljavamo kod alpinista kad je za vrijeme uspona došao do krajnjih sila i kad se radi ne samo o njegovom životu već i njegovih drugova u navezu. U ovakvom slučajevima ne pomaže ni najbolja alpinistička oprema, jer nastaje borba za goli život penjača i njegovih drugova u navezu.

I. L.

VOJNI HELIKOPTERI U SLUŽBI GSS-a

Vojska SR Njemačke saopštila je GSS-u te zemlje da će vršiti spasavanje helikopterima u planinama bez ikakve naplate uz uvjet, da se akcije spasavanja imaju smatrati kao vježbe za vojne letače i spasavaoce. U prvič četiri mjeseca 1968. g. pokazalo se da je i kod nas spasavanje u planinama na taj način omogućeno.

I. L.

ARARAT I EVROPSKI ALPINISTI

Ararat (6.156 m) je za evropske planinare veoma privlačna planina ne samo s historijskog već i geološkog gledišta. S vrha Velikog Ararata pruža se pogled na tri države: SSSR, Iran i Tursku kojoj teritorijalno pripada. To je najbliži šeststisučnjak Evropi. Vanredan pogled pruža se naročito na cijeli Kavkaz. Vječni snijeg počinje na južnoj strani na 3.700 metara. Za uspon potrebna je dozvola Ministarstva unutrašnjih poslova Turske.

I. L.

JUGOSLAVENSKI BROJ REVIE »ALPINISMUS«

Aprilski broj revije »Alpinismus«, koji izlazi u Münchenu, posvećen je jugoslavenskim Alpama i planinama. Opisi naših Alpa i gor-

ja od Velebita do Durmitora iz pera naših planinarskih pisaca, ukrašeni su ponajboljim fotosima naših snimatelja. Ova revija ima široki krug čitalaca na svim kontinentima, koji će imati priliku da po prvi put pobliže upoznaju i naše planine. Revija »Alpinismus« ima 35.000 pretplatnika i najrašireniji je list te vrsti u svijetu.

I. L.

UMJETNE STIJENE ZA ALPINISTE

Zelja da se što prije svlada alpinistička tehnika i dokuče vrhunski rezultati, doveo je alpiniste do pomicanja da se stvore umjetne stijene za treninge unutar urbanih cjelina. Tako je poznato da u Parizu postoji umjetna stijena iz drva, dok je u Japanu neka trgovina sportskim rekvizitimima načinila betonsko pročelje za potrebe alpinističkog vježbanja. U posljednje se vrijeme o jednoj sličnoj ideji raspravlja i u Sloveniji. Na tu pomisao ponukala je slovenske alpiniste nova »stijena« u Münchenu. Naime, sportska kuća Otto Scheck u sjevernom dijelu grada postavila je željezno-betonsku »zgradu« visoku 9,25 metara i široku 13,5 metara pogodnu za alpinističko vježbanje sa svim komponentama prave stijene, pa objekt omogućuje solidne »uspone«. Težina objekta iznosi 6 tona. Nacrte za njegovu izgradnju načinio je Hans Feldhusen. Posjetioc mogu svako poslije podne izuzev subote i nedjelje vježbat pod vodstvom posebnog instruktora.

B. Spoljarić

SLOVENSKI ALPINISTI U PAKLENICI

Na akciju »Paklenica 1968« odazvali su se u većem broju slovenski alpinisti Ljubljane i Celja. Akcija koja se svake godine organizira tokom prvomajskih praznika donijela je, kako je poznato, drugo ponavljanje »Klinova«, nakon penjača Štupnika i Ščetinina, koji su ga ispenjali prošle godine. Ove godine to su bili Andrej Kalar i Vlado Schlamberger. Oni su u utorak 30. travnja kasno uvečer krenuli iz Ljubljane, da slijedeći dan ujutru uđu u smjer. Nakon bivaka i izlaska iz stijene, zbog kratkoga vremena koje im je bilo na raspolaganju, iste su večeri krenuli natrag u Ljubljano. Prvi pokušaj ponavljanja »Velebitaškog smjera« imao je navez Ščetinina, ali je zbog lošeg vremena morao u sredini smjera odustati. Penjači Glažar i Jošt imali su ove godine drugi pokušaj ponavljanja, ali nisu postigli uspjeh. Naime, nakon pada prvega penjača u navezu jer se izvukao klin, penjači su od svoga nauma morali odustati. Nažalost o prvenstvenim usponima i njihovom opisu, a u čijem su realiziranju sudjelovali slovenski penjači, za sada nisu primjenjeni nikakvi podaci. Bila bi zaista šteta da se o tim usponima ne dobiju informacije.

B. Spoljarić

Prijenosnoi ispodni

SJEVEROISTOČNA STIJENA OSOBCA

Pristup. Od lovačke kuće na Crnom polju putom do pod SI stijenu Osobca (1 sat hoda). Opis smjera. U centralnom dijelu stijene vidi se istaknuti »nos«. Ulaz u smjer je iz pećine ispod nosa prečenjem poludesno (klinovi) do točila. Odavde pravo na vrh nosa (klinovi). Preko nosa grebenom do pod prevjese. Dalje razvedenim dijelom stijene na vrh (slika desno).

Silaz. Sa vrha grebenom na jug do markiranog planinarskog puta i njime do kuće (1 sat).

Prvi penjali Faruk Zahirović, Nedat Muftić i Ethem Džedžibegović 30. VII 1966. godine.

Ocjena smjera. Težina III, IV; dužina 250 m; vrijeme penjanja 3 sata.

PREČENJE PODOTISA

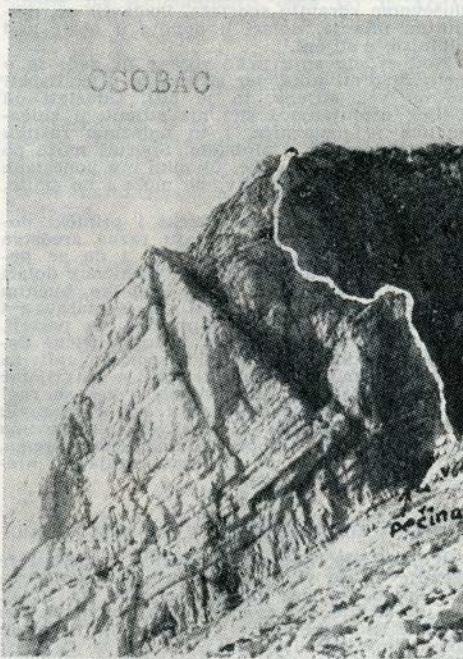
Pristup. Od planinarske kuće na Jezercu markiranim putem pod Otiš.

Opis smjera. Ulaz s krajnje istočne strane. Prečenje je izvršeno u smjeru od istoka prema zapadu preko izrazite police, ljeti obrasle travom.

Prvi penjali Borislav Radošević, Sonja Silić, Faruk Zahirović i Pero Hilčićin 4. V 1968. godine.

Ocjena smjera. Težina III; dužina 200 m; trajanje penjanja sat i po.

B. Radošević

SJEVEROZAPADNA STIJENA ZELENE GLAVE

Pristup. Markiranim putom od planinarske kuće na Jezercu do pod Zelenu glavu.

Opis smjera. Ulaz u markantni žlijeb u sredini SZ stijene. Žlijebom dalje kroz dva okna. Od drugog okna u desno pa u žlijeb i ravno gore (led) do trećeg okna. Kroz okno, pa lijevo na prevoj i ravno zaledenim grebenom na vrh.

Prvi penjali Borislav Radošević i Sonja Silić 4. V 1968.

Ocjena smjera. Težina III; dužina 350 m; trajanje penjanja 3 i po sata.

B. Radošević

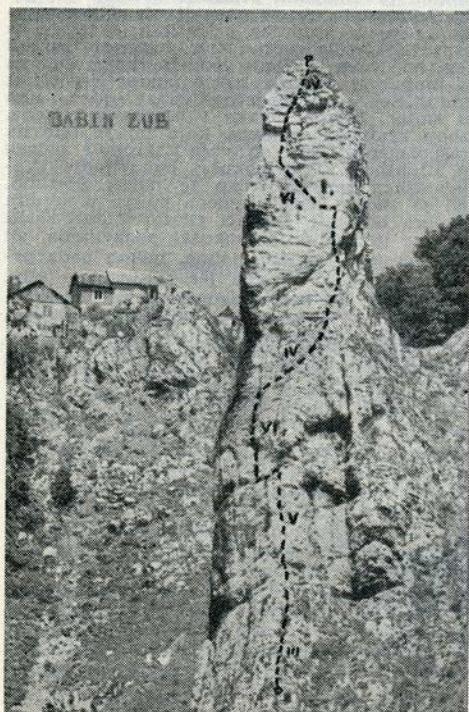
JUŽNA STIJENA BABINA ZUBA KOD SARAJEVA

Pristup. Iz Sarajeva asfaltnim putom prema Darivu. Cim se prode tunel, vidi se s lijeve strane Babin zub (15 minuta hoda od Baščaršije).

Opis smjera. Smjer počinje grebenom lijevo od crnog kamina. Treba ići grebenom 20 metara do crne pege, te prijeći u lijevo do neizrazite pećinice. Dalje pravo gore preko prevjesa do kršljive pukotine, a odatle poludesno do u donji desni ugao ploče. Dijagonalno kroz ploču izlazi se na sam vrh. Silaz: sa vrha treba absajlati na prevoj sa sjeverne strane zuba (slika lijevo).

Prvi penjali Faruk Zahirović i Paša Grbo 6. i 7. VI 1968. godine.

Ocjena smjera. Težina VI; dužina 80 metra; trajanje penjanja 13 sati.

NOVOST IZ VETERNICE

U Veternici, poznatoj spilji nadomak Zagreba, pronađen je nov kanal u dužini od 500 metara. Istraživačka ekipa Speleološkog odjeljka PDS »Velebit« u sastavu Marijan Čepelak, Ivan Kruhak, Branko Jajžić i Mladen Garašić uspjela se 1. rujna 1968. probiti po slapi u tzv. »Tamnoj dvorani« do ulaza u kanal. Uspon po slapi izveden je alpinističkom tehnikom pa je zbog toga kanal dobio ime »Alpinistički kanal«. Već je od prije bilo poznato da iznad slapa koji pada u »Tamnu dvoranu« postoji neistražen dio spilje, ali je sada taj kanal ispitivan. On se nalazi u dubini od 1300 m i u svojoj dužini od 500 metara vrlo je bogat raznim spiljskim ukrasima. Međutim, u kanalu, kroz koji protječe potok, račvaju se još dva kraka. Treba spomenuti da se u kanalu osjeća strujanje zraka, pa će biti potrebno daljnje istraživanje, koje će članovi »Velebita« nastaviti. Svladavanje slapa izvršeno je u toku prošle zime, ali istraživači nisu tada ušli u kanal.

B. Špoljarić

BILTEN KOPDŽJ

Zahvaljujući svojoj aktivnosti, Planinarsko društvo »Željezničar« je postalo sjedište Koordinacionog odbora planinarskih društava željezničara Jugoslavije (KOPDŽJ). Zbog što bolje suradnje između društava i članstva na inicijativu zagrebačkog »Željezničara« započelo je izdavanje informativnog lista »Bilten KOPDŽJ«. List izlazi već drugu godinu, a urednik mu je poznata zagrebačka planinarka Zorka Safar. Vrlo informativan bilten donosi mnogo materijala iz rada planinarskog društva u Zagrebu, u akcijama željezničarskih društava, kao što su VIII slet planinara željezničara Jugoslavije, koji je ove godine održan na Pohorju, zatim međudruštvena proslava Dana željezničara, osvrt na »Memorijal Janka Mišića«, Slet planinara Like na Visočici, vijesti za ljetno razdoblje itd. U listu ima i literarnih pokušaja od kojih treba spomenuti »Recitativ strojovode« Branka Gavezu i plastični opis »Naši sastanci jedne seniorke«. Bilten u svojem posljednjem broju prati i dogadjaje izvan okvira željezničarskih organizacija. Tako se medu vijestima može naći prikaz Dana grafičara na Medvednici.

Bilten je štampan na šapirografu i ima 25 stranica. Jesenski broj donijet će materijal sa ljetnih akcija. Uredniku Zorki Safar, kao i svim suradnicima ovog zaista potrebnog informatora, treba zaželjeti pun uspjeh u dalnjem radu.

B. Špoljarić

MADARSKI PLANINARI NA MEDVEDNICI

U Zagreb su iz Budimpešte 21. lipnja doputovali članovi planinarskog željezničarskog društva, koji su bili gosti PD »Željezničar« iz Zagreba. Grupa od 14 planinara tom je prijekom posjetila Medvednicu, Tomislavov dom i televizijski toranj. Zagrebački su planinari svoje goste zatim smjestili u kamp PDŽ u Zadru. Kružnim putovanjem planinari iz Bu-

dimpešte posjetili su slapove Krke, Sibenik i Split. Po povratku kroz Zagreb oni su izrazili želju da im se omogući stalni posjet Medvednici u okviru nedjeljnih vikenda, budući da su saobraćajne veze na relaciji Zagreb — Budimpešta vrlo povoljne.

B. Špoljarić

JUBILARNA PROSLAVA »VISOČICE«

Sedamdeset godina postojanja jednog planinarskog društva jubilej je o kojem svakako valja pisati. Taj jubilej slavilo je PD »Visočica« u Gospicu. Prije 70 godina postavio je temelje tom društvu lički književnik Bude Budisavljević. Iako je Gospic malo mjesto, a ni broj članova planinarskog društva nije velik, uvijek je u Gospicu bilo oduševljenih planinara, ljudi koji su svoju ljubav za planine, a naročito za obližnji Velebit, prenosili s generacije na generaciju.

Proslava je održana 9. lipnja 1968. pred društvenim domom pod Visočicom. Već dva, tri dana prije domaćini su užurbano uređivali malo logorište i dočekivali pojedine delegate i veće skupine. Desetak članova PD »Sljeme« iz Zagreba obišlo je mnoge vrhove u tom dijelu Velebita.

Kad su subotu poslije podne počeli stizati delegati iz »Grafičara«, »Rade Končara«, »Željezničara« iz Zagreba i Planinarskog odbora grada Zagreb, već se osjećalo pravo planinarsko raspoloženje. Pod okriljem zvjezda kretale su skupine uz obronke Visočice. Svetišta Gospicu i okolnih selu i tajanstvena tama obriša naše div-planine sve je osvojila. Oni koji nisu otprije poznавali Velebit, šutjeli su pred veličinom planinarske prirode — ne zadugo — kraj doma već se je iskrila logorska vatra i orila vesela pjesma. I lička, i zagorska, i dalmatinska, pa i slavonska.

U rane jutarnje sate odjednom se u nižim padinama s gustom šumom čuo žagor, dohvikanje, pjesma. Sedamdesetak daka gospičkih škola sa svojim nastavnicima dolazio je na proslavu. Bili su to uglavnom stariji osnovci. Kad su stigli i delegati iz PD »Klek« Ogulin, PD »Jaska« Jastrebarsko, PD »Zagreb — Matica« Zagreb, i Planinarskog saveza Hrvatske, počela je proslava. S one strane Velebita došao je delegat PD »Paklenica« Zadar. Uz delegate okupilo se oko dvjesto planinara. Najzapaženija bila je grupa od 30 seniora iz PD »Dubovac« Karlovac koja je počela pristizavati u času proslave.

Predsjednik PD »Visočica« upoznao je prisutne s radom društva od osnutka sve do današnjeg dana. Društvo osim doma na Visočici održava još jedan objekt, a spremna se da preuzme još jedan. Omladina u Gospicu ima nekoliko nastavnika koji su planinari, pa zato postoji mogućnost da se planinarstvo još više razvije kao izvanškolska slobodna aktivnost.

Na proslavi su govorili delegati prisutnih društava, te Planinarskog saveza Hrvatske. Doneseni su i skromni planinarski pokloni za sjećanje u povodu te proslave. Na kraju je otkrivena spomen ploča osnivaču društva književniku Budi Budisavljeviću.

Za ovu proslavu uspjelo se zainteresirati i općinski skupštini, pod čijim pokroviteljstvom je i održana. Sumarija Gospic je iznajmila kamione za prijevoz planinara i time uštedjela oko dvadesetak kilometara pješačenja od Gospica.

Zorka Safar

POVEĆANA KUĆA NA RATITOVCU

Omiljeno izletište Ljubljana Ratitovec (1.666 metara) dobio je nov prihvatni kapacitet proširenjem kuće za 30 ležajeva i 45 mesta u restoranskom dijelu. U okolini kuće načinjena je betonska ploča koja će služiti za terasu. Pristup do ovog izvanredno lijepog objekta moguć je redovnim autobusima do mjesta Češnica, dok osobni automobili mogu doći do Pertovča, odakle do kuće ima jedan sat hoda.

B. Špoljarić

VIII SLET PLANINARA ŽELJEZNIČARA

Na terenu kod Ribničke koče na Pohorju sastalo se između 4. i 6. VII o.g. 344 članova planinarskih društava željezničara Beograda, Indije, Ljubljane, Maribora, Niša, Novog Sada, Sarajeva, Skoplja, Vršca i Zagreba. Organizator bilo je PDŽ Maribor.

Organizacija sleta je vrlo dobro uspjela, te- ren je bio dobro izabran i svaki dan sastanka bili su ispunjeni organiziranim programom: orientaciono takmičenje, posjet spomeniku poginulim pohorskim partizanima, sadnja spomen—drveta, društvene sportsko—planinarske igre, nastup glazbenih grupa pojedinih društava i obilaženje Pohorskog transverzalom.

Sletu su prisustvovali i predstavnici planinarskih društava iz zemlje, Planinarskog saveza Slovenije, Stajerskog međudruštvenog odbora iz Maribora te raznih željezničkih kolektiva. Održan je i službeni sastanak predstavnika svih društava i tu se osim o uspjemu sjeća još više govorilo o poteškoćama u radu. Izneseno je kako još uvek u pojedinim željezničkim forumima ne postoji dovoljno razumijevanja za planinarstvo, dok razne grane sportsko—društvenih aktivnosti dobivaju znatno veću pomoć i ukazuju im se veća pažnja. Naročito je primjećeno da su neka društva izvela na izlet velik broj omladine (Novi Sad, Sarajevo i Skopje). Dogovoren je da slijedeći slet organizira PDŽ Beograd u 1969. godini.

Planinarska društva željezničara u nekim središtima su najjača planinarska društva, tako da njihov rad i nastojanja služe drugima za primjer. Zajedničke akcije i izlete koordinirat će i nadalje Koordinacioni odbor PDŽ. Zasada sa sjedištem u Zagrebu gdje se povremeno izdaje i Bilet s člancima i informacijama o radu PDŽ i radu u planinarskoj organizaciji cijele zemlje. Lijepo vrijeme pogodovalo je održavanju sleta, a kuhinja je izvrsno funkcionalna. Tu su bili aktivni i predstavnici Armije. Mnogo propagandnog materijala (karata, razglednica, vodiča i ostalo) nabavili su mnogi, a značke društava i razni drugi amblemi stalno su se mijenjali. Nekim članovima je uspjealo da obidu i cijeli masiv Pohorja i osvoje sve žigove tog dijela Slovenske transverzale. Na samom Sletu podijeljene su nagrade i diplome pojedincima i društvinama. Nagradeni su i najstariji učenik (75 godina) i najmladi (2 godine).

Zorka Safar

70 GODINA PD »IVANČICA«

U programu sleta mladih planinara Hrvatskog zagorja dato je obilježje još jednoj pravili. Naime, organizator sleta na Ivančici Planinarsko društvo »Ivančica« proslavilo je tom prilikom vrijedan jubilej, sedamdeset—godinu osnivanja ovog društva, najstarijeg i prvega u Hrvatskom zagorju.

Na svečanom otvorenju sleta predsjednik društva Dragutin Karažinec predao je prigodne spomen—diplome najstarijim i najaktivnijim članovima ovoga društva. Tom prilikom je i predstavnik Planinarskog saveza Hrvatske predao društvu »Ivančica« zlatni znak PSH

kojim je savez odao priznanje dugogodišnjem aktivnom radu društva.

Kao svoj prilog proslavlju 70—godišnjice planinarstva u Ivančici, dr Adalbert Georgijević, istaknuti dugogodišnji aktivni planinarski radnik, napisao je prigodnu brošuru o tom jubileju. Covjek, koji je preko 50 godina aktivno radio za planinarstvo upravo u Ivančici, sjeća se u toj brošuri mnogih detalja i spomina niz vrijednih ljudi koji su veliki dio svog života posvetili tome društvu i planinarskom radu.

Godina 1898 spominje se kao godina osnivanja društva, dok jedan zapisnik iz 1899 godine već govori o potrebi popravka piramide na Ivančici. To daje naslutiti da je možda planinarstvo vezano za planinu Ivančicu još starijeg datuma.

Rad društva imao je zastoj u godinama prve svjetskog rata, da bi već u prvim poslijeratnim godinama ponovo oživio pod vodstvom dra Georgijevića. Od tada društvo je stalno djelovalo i bilo sve jače. Nakon oslobođenja rad društva je živnuo još jače. Danas je to jedno od najaktivnijih društava u Hrvatskom zagorju. Neprestano pomladivanje članova uvjetuje i neprekidnu aktivnost. Članovi društva sudjeluju u gotovo svim republičkim akcijama, upravljaju domom na Ivančici. Osim toga aktivno sudjeluju na radu međudruštvenog savjeta Zagorskog planinarskog puta, održavaju svoju dionicu toga puta, a predsjednik društva D. Karažinec je i predsjednik međudruštvenog savjeta ZPP-a.

No ovakova tradicija i priznanja koje je društvo dobitio povodom jubileja obavezuje ovo društvo da i dalje pokaže punu aktivnost. Tradicija i bogato iskustvo pomoći će im da u tome uspiju i da jednoga dana, kada će slaviti nešto veći jubilej, ponovo pokazuju svoju snagu i aktivnost.

Z. Hlebec

ZBOR PLANINCEV PTT SLOVENIJE

Po uzoru na sastanke planinara PTT HRVatske koji se već niz godina održavaju na Dan republike, održan je u nedjelju 16. maja 1968. I. zbor planincev PTT Slovenije. Ovaj prvi zbor organiziralo je Planinsko društvo »PTT Ljubljana« u okolini svojeg Poštanskog doma na Vršiču. Organizator je ovom zboru dao dva jubilarna obilježja.

Zbor je organiziran u okviru opće proslave 75-godišnjice planinarstva u Sloveniji, a društvo je time ujedno obilježilo 15-godišnjicu svoga rada i 15-godišnjicu upravljanja Poštanskom kočom na Vršiču.

Iako je vrijeme bilo nestabilno, na Vršič je stiglo nekoliko stotina planinara PTT iz Kranja, Maribora, Ljubljane i ostalih mjeseta, kao i delegati iz Beograda i Zagreba. Zbor su pozdravili delegati Planinarske zvezde Slovenije i delegat Planinarskog saveza Jugoslavije.

Nakon veoma lijepog i bogatog programa veselje se nastavilo na livadama oko doma, a mali improvizirani kiosci s raznim artiklima radili su punom parom. »Veseli Kranjci« sa svojim još veselijim polkama dali su svemu tome još veseliju pravi planinarski »štimung«. Ovi zborovi planinara PTT Slovenije odsada će se održavati svake godine.

Z. Hlebec

OTVORENJE KUĆE NA BIJELIM STIJENAMA

U srcu Bijelih stijena nedaleko starog Hirčevog skloništa otvorena je 4. srpnja veoma lijepa i ugodna planinarska kuća. Kuća nosi naziv »Rade Končar«. Podigla ju je vrijedna skupina planinara PD »Rade Končar« nakon višegodišnjeg upornog i naporognog rada. Skoro svakog vikenda, praznika, a mnogi od njih i čitav svoj godišnji odmor radili su i centimetar po centimetar podizali ovu lijepu kuću.

Prigodom otvorenja Planinarski odbor Zagreba organizirao je jednodnevni autobusni izlet na Bijele stijene. Oko 150 planinara stiglo je autobusima u podnožje Bijelih stijena, a za sat i po stigli su i osamdeset-godišnjaci do nove kuće. Bili su tu seniori PD »Zagreb«, grupa Goranin, »Sljemenski«, »Risnjakovci«, »Zanatlije«, »Jaskinci« i ostali iz svih zagrebačkih društava.

I prilikom dočeka »Končarevcia« su se pokazali kao vršni domaćini i time dali nastutiti da će i ubudice tako dočekati svoje goste na Bijelim stijenama.

Svečani dio otvorenja je drug Hanžek, i ukratko upoznao prisutne o toku radova na izgradnji kuće. Nakon što su predstavnici društva pozdravili prisutne i čestitali domaćinu, zamoljen je delegat PSH Stanko Hudoletnjak da službeno otvori kuću. Tu je bilo priredeno iznenadenje. Umjesto stereotipnog presjecanja vrpcu drug Hudoletnjak je morao pilom prepiljeti granu koja je bila postavljena pred ulazom. Na opće veselje pristunih on je to učinio iako se vidjelo da nije naučen na ovakav instrument.

Zagrebački planinari su predveđe krenuli nazad preko Vrbovske poljane da bi se tu zaustavili na jedan sat. Razlog tome bio je planinarski posjet kući na Jančarici, još jednom objektu Planinarskog saveza Hrvatske. Ključ od kuće na Jančarici nalaziće se u Tuku.

Citavim ovim izletom planinari Zagrebački su oduševljeni i izrazili su želju da sečeće organiziraju slični izleti.

I na kraju još nešto. Članovi PD »Rade Končar« ovime obavještavaju sve posjetioce svoje kuće, da će kuća biti otvorena u vremenu od 15. VI—15. X svake subote i nedjelje kada će se tamo nalaziti njihov dežurni. Ovo je ujedno i ispravak članku »Gorski kotar« — južni dio iz broja 5-6/68 gdje je pisalo da će ključ biti pohranjen u Tuku i Jasenkiju.

Z. Hlebec

IZVANREDNA SKUPŠTINA POS-a

Izvanredna skupština Planinarskog odbora Slavonije održana je 7. srpnja 1968. u planinarskom domu na Petrovom vrhu u okviru sleta planinara Slavonije.

Razlog sazivanja ove skupštine bilo je prihvatanje izmjenjene pravilnika POS-a. Iz planinarske regije Slavonije skupštini nisu prisustvovala samo tri društva, dok su kao gosti skupštini prisustvovali delegati iz zagonarske i zagrebačke planinarske regije kao i delegati tih regionalnih odbora. Skupštini je prisustvovao i delegat PSH.

Na prijedlog pravila POS-a primjedbe su dali jedino delegati PD »Jankovac« iz Osijeka. Neke njihove primjedbe su prihvateće. Nakon kraće diskusije pravilnik je prihvatan.

Razgovor se zatim vodio o dosadašnjem i budućem planinarskom radu u Slavoniji. Kako su sjednici prisustvovali delegati i iz ostalih regija, delegat iz zagorske regije predložio je užu saradnju među re-

gijama. Predloženo je također da Planinarski odbor Slavonije, Planinarski odbor Zagreba i Centrala zagorskog planinarskog puta odsada tjesnije saraduju i da više izmjenjuju iskustva, a da se na važnije sastanke tih regija pozovu i delegati iz ostalih.

Z. Hlebec

LJETNO SKIJANJE

Najubičajenije ljetno skijanje kod nas je pri Ceškoj koči iznad Jezerskog, nešto rjeđe na ledenaku pod Prisojnikom, a najrjeđe na Kredarici. No do svih tih terena treba puno pješačiti sa skijama na ramenu i sa kompletom opremom u naprtači. Po vrućini, to je prilično naporno, i veliki broj skijaša baš zbog toga odustaje od ljetnog skijanja. Lani sam pokušao »prekočiti« bar to hodanje. Otišao sam s prijateljem na Grossglockner. No bilo je to skijanje bez žičare. Opet prenaporno. Odlučio sam da pronadom neko »mehanizirano« skijalište. Cuo sam za Ortler u Italiji. Da pokušamo! Pronašao sam skijaša uvijek spremnog za pokret. Krenuli smo u društvo jedne naše planinarke. Put nas je vodio preko Kranjske gore. Putujući prema Tarvisiu, na nekim 12 km od jugoslavensko-talijanske granice nalazi se ploča »Ski — S.Anton«. Skrenuli smo s našeg pravca i došli do lijepog doma pokraj kojeg se nalazi vučnica i plastično skijalište. To mi je bilo prvo skijanje na umjetnom snijegu. Neobično. Kad gledate tu plastičnu mrežu rasprostrtu po padini, jedva možete vjerovati da će se po njoj spuštati kao po snijegu. Probali smo i to. Poslije podne smo krenuli dalje.

O samom Ortleru smo malo znali. Čuli smo da od cestovnog prevoja do doma stvari prevaža neka teretna žičara. Od Sluderna počinje uspon cca 12 posto, dužine 35 km. I evo nas na prevoju Passo di Stelvio. Nadmorska visina 2758 m. To je po visini drugi prevoj u Evropi. Ogromno parkiralište i na njemu oko 400 automobila i autobusa. Tri velika hotela ne mogu primiti sve turiste i skijaše. Odlazimo žičarom do skijališta. Stigli smo do gornje stanice te prve žičare. Nadmorska visina 3100 m. Tu se nalaze 2 velika hotela, i 3 vučnice dužine oko 700 metara. Pokraj nas prolazi gondola koja odavde vozi tridesetak turista i skijaše do najviših hotela na 3400 m nadmorske visine. U blizini tih najviših hotela nalaze se još 3 vučnice. Na gornjoj stanici najviše vučnice buldožer razgrće novi snijeg da bi se vučnica mogla staviti u pogon (visina snijega je 6 m). Skijaše će sigurno interesirati kvaliteta snijega. Na otvorenim padinama je firn, a na strmijim pršic. Upravo nevjerojatno za ovo doba godine. Temperatura u 16 sati je -20°C. Zaboravio sam reći da se na svakoj vučnici čeka bar 10 minuta, jer toga dana je bilo skijaše kao u našoj Kranjskoj Gori u siječnju. Usput smo gledali trening francuske »B« reprezentacije.

B. Jakopović

PRVI NACIONALNI PARK U NJEMAČKOJ

SR Njemačka ima 33 narodna parka i oko 6.500 zaštićenih područja, ali nijedan nacionalni park. Sada je međutim u osnivanju prvi nacionalni park u Bavarskoj i to u unutarnjoj Bavarskoj šumi, koja jedina pruža sve potrebne uvjete za takav park. Površina parka obuhvaća 9.000 ha s najvišom kotom od 1.453 m, a graniči sa čehoslovačkom Sumavom.

FOTOIZLOŽBA SARAJEVSKEGO PLANINARA U. BEŠIROVIĆA U ZAGREBU

Planinarski odbor Zagreba i Komisija za propagandu PS Hrvatske priredila je od 26. rujna do 3. listopada 1968. u dvorani pošte Zagreb I u Jurčićevoj ulici izložbu planinarskih fotografija autora Uzeira Beširovića iz Sarajeva. Beširović je poznati planinarski pisac i fotograf, čiji je opus naročito bogat snimcima sa planina Bosne i Hercegovine.

I. L.

SENIORI PD »DUBOVAC« PROSLAVILI 10-GODISNJICU RADA

Unutar PD »Dubovac u Karlovcu već punih 10 godina radi u svom krugu skupina starijih planinara — seniora. Njihov skroman ali društveno značajan i koristan rad s mnogo inicijativa u rješavanju društvenih i općih planinarskih pitanja i problema otkupljenja planinarstva u Karlovcu, dobio je nakon 10 godina i vidan izraz.

U vezi proslave održano je predavanje prof. Kelerer o planinarskim ljepotama karlovačke okolice, zatim svečana sjednica seniora, a u nedjelju 22. rujna zborovanje delegata planinarskih društava sa članovima jubilara na planinarskom izletištu Kalvarija, kojim upravljaju članovi seniori »Dubovca«.

I. L.

SVEČANOST U VELIKOM DOLU KOD SAMOBORA

U nedjelju 15. rujna o.g. svečano je otvoreno novi planinarski dom u Samoborskom gorju. Ovoj značajnoj i nažalost rijetkoj svečanosti u današnje vrijeme prisustvovalo je oko 400 planinara i delegata iz gotovo svih naših republika.

Članovi PD »Japetić« iz Samobora radili su žilavo i uporno punih 6 godina na osvrtavanju svojih planova, a 12.000 dobrovoljnih radnih sati članova na podizanju doma samo je po sebi pokretalo i one malo- duše.

Novi dom može ukonačiti četrdeset planinara u sedam spavaonica, a u dvije bialgovaonice može se u slučaju lošeg vremena ili zimi smjestiti stotinjak planinara, odnosno skijaša.

Delegati planinarskih društava iz Hrvatske i ostalih republika obdarile svečara mnogim spomen-darovima koji će u samom domu stalno podsjećati prisutne na dan otvorenja doma, kojemu je i lijepo vrijeme pridonjelo svoj obol.

I. L.

NAJDUŽI LEDENJAK U ALPAMA

Aletsch ledenjak u Bernskim Alpama najduži je u evropskom gorju. Počinje pod Jungfraujochom (3.475 m) i spušta se do nadmorske visine od 1500 m. Visinska razlika mu iznosi 1975 m, a dugačak je 22,3 km. Površina mu iznosi 137 km², a provlači se podno najljepših četiritisućnjaka (Mönch, Jungfrau i Aletschhorn). U vremenu od 1961. do 1963. godine skratio se u donjem dijelu za 40 metara, a visina leda na tom mjestu iznosi je 180 metara. Debljina leda najveća je na Concordiji — oko 500 metara. Ledenjak se kreće brzinom od 200 metara u godini dana ili svaki dan 55 centimetara.

I. L.

SKUPINA SLIJEPIH PLANINARA U SLOVENIJI

U Sloveniji postoji skupina od pet slijepih planinara, izučenih telefonista. Kažu da su im refleksi, potrebni u njihovu svakidašnjem

zvanju, dobro došli i u planinarenju. Četiri planinara služe im kao vodiči, a peti od slijepih, koji ipak nešto vidi, slijedi ostale sam.

Godine 1962. popeli su se na Triglav, a 1964. došli su do Češke koče pa preko Mlinarskog i Kokrškog sedla na sam Grintovec u Kamničkim Alpama. Slijedeće godine počeli su svladavati put velike slovenske transverzale i u dvije godine, u dva navrata, prevelili su put od Pohorja do Češke koče.

Prije svakog uspona vodiči im opisuju put i prirodu u pojedinostima, a slijepi planinari dočaravaju si prirodu prispodobama kojima se služe vodići.

Najlakše se kreću gdje je razapeto čelično uže, a najteže po sipinama. Užitak im je penjanje po stijenama, gdje su oprimci česti, dok po ravnim stazama prolaze držeći se. Kako svi nose tamne naočale, to ostali planinari na vrhovima nisu ni primijetili da su slijepi.

I. L.

IZLOŽBA »ČOVJEK I PLANINA«

Planinarski odbor Zagreba organizirao je i ove godine izložbu planinarske fotografije. Ova izložba koja se održava već treću godinu postaje sve više tradicionalna. Da bi i u samom nazivu dobila što jači pečat svoje svrhe, ove godine se pojavila pod nazivom »Čovjek i planina«. Taj naziv jasno ukazuje na njezinu temu i kako je u šali rekao jedan planinar, zbrojimo li planinu s čovjekom, dobijemo planinarsko.

Kao i prethodne dvije izložbe i ovu je postavilo u auli pošte Zagreb I, veoma lijepo uređivši izložbeni prostor — PD »Sljeme«.

Na natječaj se javilo 25 autora s preko 180 radova. Stručni žiri je za izložbu izabrao 78 radova od 22 autora. Najviše uspjeha postigao je Zagrepčanin Ladislav Benko koji je za svoju sliku »U carstvu snijega« dobio prvu nagradu, a za sliku »Planjar« drugu nagradu. Još jedna nagrada podijeljena je Janezu Korošinu. Tri treće nagrade žiri je podijelio: ponovo Janezu Korošinu i osim njega Janku Kmelju i Marijanu Ogrizeku. Osim toga diplome su dobile dvije fotografije Ladislava Benka, dvije fotografije Josipa Smerka i jedna Mitje Vidmara.

No nažalost i ovoga puta kvalitetna radova je bila ispod potrebnog nivoa, kako u kvaliteti izrade tako i u kompozicijama fotografija. Prevladavale su fotografije zimskih motiva, pa je to razlog da je i veći broj nagradenih upravo zimskih motiva. Nedostajali su ljetni motivi, nedostajali su ljudi u planinama, a što je najinteresantnije, nedostajali su snimci s naših najljepših planina Velebita i Gorske kotare. Znači li to da se smanjio broj nekada veoma dobrih planinara-fotoamatera ili oni manje posjećuju planine?

Iako je ova izložba bila ipak bolja od prošlogodišnjih ne možemo biti zadovoljni niti smetnuti s umu da su izložbe prije deset i više godina bile bolje, iako je tehnika bila skromnija nego danas.

Možda bi bolja propaganda ovakvih izložbi pridonijela sudjelovanju većeg broja autora, a time i većoj mogućnosti izbora dobrih fotografija. Ovogodišnja izložba imala je i jednu malu novinu. Bio je to skroman. ali ukusan katalog, koji je također dao svoj doprinos uspjehu izložbe.

Z. Hlebec

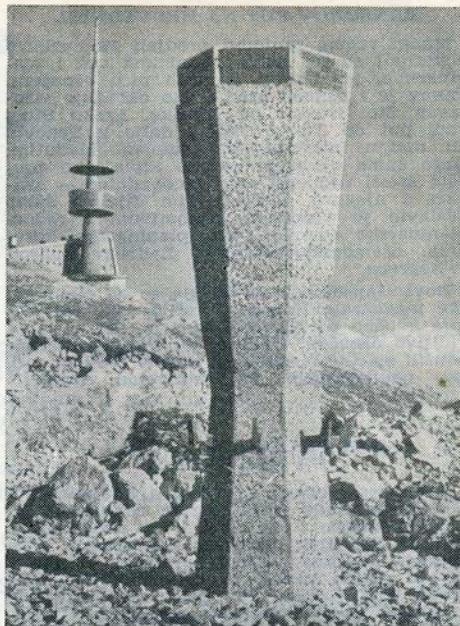
TUŽNI SPOMENIK POD VRHOM BJELAŠNICE

Dana 2. decembra 1968. godine navršava se šest godina od teške tragedije na samom vrhu planine Bjelašnice (2067 m) nedaleko od Sarajeva. Tom prilikom, prije šest godina, u kobnoj olujnoj noći, pri velikoj hladnoći i strahovitoj mečavi, po čemu je Bjelašnica oduvijek poznata, prestala su da kucaju srca sedmorce omladinaca-planinara, inače učenika, od kojih je najstariji imao tek 19 godina. Neumitna smrt za svega nekoliko časova bezobzirno je pokosila tek započete živote Zorana Ivanišina, Slobodana Vuinca, braće Zorana i Siniše Tvorica, Andelka Sabo-Pešić, Nikole Kožuha i Aleksandra Krnješevića.

U znak sjećanja na ovu nezapamćenu tragediju na Bjelašnici, sarajevsko planinarsko društvo »Bjelašnica« podiglo je na mjestu tragedije skroman spomenik — sedmougaonu piramidu — sa sedam metalnih ploča, na kojima se nalaze imena suviše rano izginulih planinara.

Planinari i ostali izletnici iz Sarajeva posjećuju ovu surovu ali ipak privlačnu planinu, ne propuste priliku a da ne provedu izvjesno vrijeme pored ovog tužnog spomenika, visoko gore, pored samih oblača i gdje uvijek caruju vjetrovi. Tu, u jednom momentu, podijele tugu i žalost sa neutješnim roditeljima čiji se sinovi nikada ne vratise sa jednom običnog izleta, na koji su pošli uz najveću radost i veselje.

M. Vasiljević-Lilo, Sarajevo

XV SLET MLADIH PLANINARA HRVATSKOG ZAGORJA

Slet je održan u okolini planinarskog doma na Ivančici u subotu i nedjelju 8. i 9. lipnja 1968. Organizator sleta bilo je PD »Ivančica« iz Ivanca. Iako marljivo prepremljen, slet je uspio samo polovično. Razlog zato bilo je veliko nevrijeme koje se srušilo na Ivančicu već u subotu poslije podne. Kiša, koja je na mahove padala svom žestinom nije prestajala niti cijelu nedjelju. Zbog toga je propao veliki broj planinarskih akcija, razna takmičenja i velik dio programa sleta.

Prema pripremama u koje su planinari iz Ivanca uložili mnogo truda, slet je trebao biti veličanstven. Mnoge grupe planinara i školske omladine navajavile su unaprijed svoj dolazak, pa se predviđao posjet od preko tisuću učesnika. No zbog nevremena to je izostalo.

Međutim i usprkos kiši na sletištu su stigle grupe planinara iz Ivanca, Varaždina, Križevaca, Budinčine, Zagreba, Klanca i ostalih mesta, neke već u subotu navečer.

Mali dom na Ivančici ni izdaleka nije mogao zadovoljiti svima onima koji su stigli. Otvorene su bile i spaonica i tamu su organizatori nastojali smjestiti barem djeci koje je bio veliki broj, a svu redom promrzli i pokisli. Možda treba primijetiti organizatorima da se uz sve detaljne i dalekosežne pripreme, koje su predhodile sletu, uz svu veliku propagandu, ipak nije mislilo i na mogućnost nevremena i nije se poduzelo ništa preventivnoga u tom pogledu.

Možda bi ovo trebalo biti pouka i primjer organizatorima sličnih akcija u okolini malih domova da se po mogućnosti osigura-

ju šatori ili improviziraju nadstrešnice za slučaj kiše. Pred domom na Ivančici bilo je na mahove neopisivih gužvi. Novoprdošli mokri i ozebli htjeli su se barem skloniti, ali u dom se više nije moglo.

Ipak u predahu između dva pljuska održana je mala svečanost koju je otvorio pokrovitelj sleta Milan Šipek, predsjednik skupštine općine Ivanec. Predstavnik PSH predao je tom prilikom organizatoru zlatni znak, odlikovanje Planinarskog saveza Hrvatske. Delegati društava također su pozdravili slet i prisutne i organizatoru predali prigodne poklonke.

Delegat PD »Kune gore« iz Pregrade predao je predsjedniku PD »Ivančica« spomen-diplome svoga društva i podsjetio prisutne da se ove godine navršilo deset godina kako je otvoren Zagorski planinarski put u čijem održavanju radi većina planinarskih društava iz Hrvatskog zagorja.

Po završetku svečanosti grupe su polako napuštale sletište praćene bujicama koje su se slijevale niz Ivančicu.

Planinarima iz Ivanca treba čestitati na trudu i zaista opsežnim pripremama oko organizacije sleta, i ubuduće im poželjeti više sreće.

Z. Hlebec

ŽIČARA NA LEDENJAK ÖTZTAL

Sa gornje stanice žičare na ledenjak Ötztal u sjevernom Tirolu pruža se jedinstven pogled na 260 tritisučnjaka i na 120 ledenjaka. Žičara ima dva dijela, između kojih je izgrađen hotel sa 200 kreveta. Za svega 13 časaka planinar dolazi do ovog svestranog i najbogatijeg razgleda u Alpama na visini od 3.000 metara. Žičara je prvenstveno namijenjena turizmu, ali pruža i vanredne usluge alpinistima kao polazna tačka za razne uspone.

I. L.

JANSONOV PUT NA MEDVEDNICI

Mnogi veoma zanimivi predjeli Medvednice nepoznati su ne samo izletnicima već i planinarama, jer putovi do njih nisu označeni. Takav je i šumski predjel što okružuje visoravan Stol istočno od Hunjke. Preko Stola vodi put do Tisove Peći i dalje u Trnovu, ali manje interesantnom šumom. Međutim, stara šuma okružuje padine Stola, i u njoj ćete sresti najljepši ured Medvednice — srdača i njegovo društvo. Tim dijelom šume postavio je vlastitom inicijativom i radom planinarske oznake stara planinarska korenika, osamdesetogodišnjak, Ladislav Janson iz Zagreba.

Novi »Jansonov put« odvaja se od planinarske magistrale Hunjka-Gorščica, oko 800 metara istočno od Hunjke, gdje je ulaz u šumu vidljivo označen. Držimo, da smo se donekle odužili starini Jansonu za njegov predani rad, ako novoznačeni put nazovemo njegovim imenom.

I. L.

DAN PLANINARA ZAGREBA NA MEDVEDNICI

Planinarski odbor Zagreba, a u okviru jubilarne proslave 20-godišnjice osnivanja PD »Zagreb-Matica« priredio je u nedjelju 19. svibnja 1968. Dan planinara Zagreba na Medvednici. Usprkos hladnom vremenu i snježu što je obilno padao za vrijeme cijele proslave, kod planinarskog doma na Puntijarki prisustvovalo je nekoliko stotina planinara. Proslavu je otvorio predsjednik POZ-a Stanko Hudoletnjak pozdravivši prisutne, a naročito prvog gradanina Zagreba i planinara, predsjednika Skupštine grada Zagreba, druga Josipa Kolara, te delegaciju PS Jugoslavije, koja je pod vodstvom predsjednika dra M. Breclje, prilikom skupštine PSJ u Tomislavovu domu, došla na Puntijarku da uveća proslavu jubilare PD »Zagreb-Matica«.

O biti i značaju 20-godišnjeg jubileja PD »Zagreb-Matica« govorio je sveučilišni profesor dr Vlado Blašković. Nakon pozdrava predsjednika Skupštine grada Zagreba Josipa Kolara i predsjednika PS Jugoslavije dra M. Breclje, proglašeni su rezultati Noćnog orijentacionog natjecanja.

I. L.

NOVA TRANSVERZALA »BRATSKI PLANINARSKI PUT«

U nedjelju 21. srpnja 1968. u 9 sati otvorena je nova transverzala pod imenom »Bratski planinarski put«, koja prolazi planinama Hrvatskog zagorja i susjedne Slovenije. Zasnovala su ga i organizirala planinarska društva u Rogaškoj Slatini, Krapini i Pregradama.

Početak nove transverzale je u zaseoku Knežec nedaleko Rogaške Slatine kod kuće u kojoj se rodio pok. Boris Kidrič, pa nastavlja mimo Slatke gore na Boč i Donačku goru gdje prelazi na hrvatski teritorij. Na hrvatskoj strani transverzala prolazi preko Macelja, Strahinjčice, Kuna i Vina-gore do starog Tabor-grada, gdje se spušta na Sutlu i ponovo prelazi u Sloveniju na Podčetrtek,

Olimje, Rudnicu i Tinjsko te svršava u Knežecu, početnoj tački.

Da se prode ovom i veoma interesantnom transverzalom, na kojoj ima 12 kontrolnih tačaka sa žigovima, potrebno je 40 sati pješačenja. Put je označen velikim slovom »B« pored redovite planinarske oznake. Iskažnice i spomen-značke dobivaju se kod organizatora.

Zaselak Knežec udaljen je od željezničke stanice Rogaška Slatina svega 15 časaka, a put do njega označen planinarskim oznakama.

I. L.

PLANINARSKA ŠTAFETA NA FILMU I U ALBUMU

Mjesec dana poslije održavanja Planinarske štafete u Slavoniji — već su Osječani mogli vidjeti film o njoj. Prenošenje štafete preko Papuka snimio je pročelnik foto-sekcije PD »Jankovac« iz Osijeka i mjesec dana iza nje na prolasku Slavonijom prikazao taj film na uobičajenoj priredbi u prostorijama društva. Osim filma s prenošenja štafete u čast 25.-godišnjice II zasedanja Avnoja, tog je dana puna dvorana PD »Jankovac« mogla vidjeti i filme s drugih akcija osječkih planinara: dva partizanska marša slavonskim gorjem i proljetni izlet u bosanske planine (sve u koloru).

Osječki fotoamateri kao i fotoamateri drugih slavonskih društava snimali su prolazak štafete cijelim njenim putem od Londžice do Strmca, pa će Slavonski planinarski odbori kompletirati album o prolasku Planinarske štafete kroz Slavoniju.

I. S.

PLANINARSTVO U RUMUNJSKOJ

Planinarska organizacija u Rumunjskoj ima 178 kuća u Karpatima. Neke od tih kuća su tako uređene da mogu zadovoljiti i najizbijljivije strance. U rumunjskim Karpatima u planinarskim objektima i hotelima ima svega oko 11.000 kreveta.

I. L.

PLANINARSTVO U BUGARSKOJ

Na bugarskim planinama ima ukupno 160 planinarskih kuća od kojih neke predstavljaju prave planinske hotele. Planinari su u Bugarskoj organizirani u Turističkom savezu koji broji oko 800 hiljada članova. I speleološka društva učlanjena su u turističkom savezu.

I. L.

GORJE NA ANTARKTIKU

Najviši vrh gorja na Antarktiku je Mt. Vinson (5.138 m), a osvojen je tek prošle godine. Navez je imao međunarodni karakter jer je od jedanaest alpinista svaki pripadao drugoj naciji. Ekspediciju su činili po jedan Rus, Novozelandanin, Australac, Norvežanin, Afrikanac, Argentinac, Japanac, Cileanac, Belgijanac, Amerikanac i Francuz.

I. L.

... na jugozapadnu stranu na kojoj je u povijesnoj dobi bilo mnoštvo ljudi, a u posljednjih deset godina uključujući i danas, nema ni jednog. To je bio jedan od najboljih putova za dovođenje vojnika u Srbiju, a u posljednjih deset godina uključujući i danas, nema ni jednog.

Kazalo za XX godište

I. ČLANCI

Alebić Tanja: Alpinističko ljetovanje	125
Beširović Uzeir: Bosanski Kolorado	209
" ": Kozja čuprija	210
" ": U Prokletijama	159
" ": Muzej u planini	101
" ": Put preko Vranice	50
" ": Život u planini	9
" ": Suze neba	244
Blašković prof. dr Vladimir: Jubilej ing. Zlatka Satlera	173
" ": Većeslav Holjevac	179
" ": Romantika i realizam u planinarstvu	3
Božinović ing. Miodrag: Kolate na Bjeliću u Prokletijama	257
Brestovac Josip: Ah, ta orijentacija!	121
Crnilović Zora: Po Slavonskoj transverzali	111
Cvetković Radovan: Susreti u bugarskim planinama	163
Čaušević H.: Covjek i stijena	145
" ": Razočaranja koja to možda i nisu	241
Dilber Ilija: U stijenama Zapadnog Prenja	161
Donadini Frano: Kamešnica, snijeg i Splićani	207
" ": Na Biokovu	253
Dulčić Visko: Petar Novak	179
" ": Novakova pećina	180
Entraut Drago: Kruna Nikolinih stijena	31
Filipčić Antun: Češka drama u stijeni Matterhorna	131
Gacić Ekrem: Uspon na Leliju	39
Gilić Stanko: U planinama Brade	107
" ": Alpinistički termini za morfologiju stijene	134
" ": Dragutinu Brahm'u	175
Hebar Vladimir: Zagrebački alpinist na Grenlandu	273
Henč Milan, nekrolog	267
Hlebec Željko: Gorski kotar — južni dio	136
" ": Preko Konjuh-planine	22
Hofer Valent: Sitne stvari	275
" ": Vrsta koja izumire	158
" ": Strah od medvjeda	28
Jajatović Zijah: Nekoliko riječi o Visočici	162
Jurčić Pavao: Nedjelja	151
Korjenić Ešref: Za planinarsko obilježavanje Sutjeske	97
" ": U pohode bugarskim planinama	17
" ": Hvala vam, mladići iz GSS-a	57
Korjenić Ešref i Škaljić Nazim: Na dubini od 207 metara	203
Kotlajić Branko: Doprinos toponomastike za upoznavanje planina	127
Kovačević prof. dr ing. Josip: Planinski biljni pojas	249
Kovačević Radivoj: Lutajući azimutom	167
Krivokapić S. Dušan: Spomenik Neznanom junaku na Avali	227
Kukec Leander: Uže u gorskoj službi spasavanja	129
Lipovščak dr Ivo: Slovačke Visoke Tatre	23
" ": Katarina Dean — Šumska	176
Majnarić Vlado: Što planinar vidi kad ide u planinu sam	8
Matišić Drago: Čudnovata galerija	128
Mičunović Vlado: Covjek kao planina	268
Mikulić Borislav: Minuta šutnje	55
Modrić Božo: Vrh Budima i njegova pećina	199
Oštrić Vlado: Planinarske marginalije	13, 75, 119, 221 i 263
Ott Ivo: Badgasteinske šetnje	253

Petković Antun: Stazama Psunja	193
Pleško ing. Miroslav: Sjećanje	155
Poljak dr Željko: Zaštita prirode i planinarstvo	269
" ": Dva nova skloništa na Velebitu,iza str.	240
" ": Snowdon — »najviši vrh Engleske i Walesa«	217
" ": »Velebitski planinarski put« pred dovršenjem	177
Pražić prof. dr Mihajlo: Kriza u našem planinarstvu	261
" ": Dušan Kričokapić	225
Radetić Ernest: Belopečka jezera pod Mangrtom	149
Regner Boris: Jedan doživljaj na Stolovima	157
Seniroka iz PD »Željezničar«: Mi, seniori	215
Simović Živomir: Prirodne lepote i retkosti Kosmeta	171
Slaviček Ivo: Po svakom vremenu	5
Smerke ing. Zlatko: Strah i hrabrost u stijeni	231
Svoboda dr Ljubica: Medvednica u prošlosti i sadašnjosti	115
Šehić Mehmed: Na dolomitskoj transverzali	169
Škaljić prof. Nazim: Ljekovito bilje u našim planinama	117
Šparica ing. Marko: Zapisi s Pelješca	73
Spoljarić Branimir: Dragi naši planinari	65
" ": Čopov stebr osvojen zimi	79
" ": »Lepe ti je Zagorje zelene...«	123
" ": Humor u planini	211
Truhelka Agata: O Plivi i Vrbasu	33
Vidrić dr Kuno: Od planine Tare do legendarne Kadinjače	104
Žalica Slobodan: Jutro u planini	61
	266

II. IZ PERA MLADIH

Batinic Hrvoje: Radujmo se proljeću	178
Pavlinić Vjekoslav: Izlet na Risnjak	178
Šćedrov Andrej: Pohod brdu Kraljevića Marka	276

III. IZ LITERATURE

Zbornik »Trofej Platak 1967« (dr Ž. Poljak)	35
Planinarska karta Mosor, Kozjak, Biokovo (dr Ž. Poljak)	35
Planinarska literatura u izdanjima »Mladinske knjige« (V. Oštrić)	36
Jedan opsežni priručnik o planinama Srbije (V. Oštrić)	36
»Tajne i čudesna podzemnog svijeta« N. Castereta (A. Truhelka)	37
Planinarske teme u »Karlovačkom zborniku« (V. Oštrić)	81
»Kjer tišina šepeta« F. Avčina, II izdanje (V. Oštrić)	82
Saračevićev opus ekspedicije na Makalu (V. Oštrić)	83
»Travnjačka flora i njezina vrijednost«	84
Velebitske teme u »Senjskom zborniku« (V. Oštrić)	234
»PD Mosor u Splitu 1945—1967« (H. Macanović)	236

IV. REGISTRACIJA PRVENSTVENIH USPONA

Novi usponi u Velebitu (S. Gilić)	87
Novi usponi u Prenju	133 i 280
Direktni smjer u Obliku na Treskavici	185
Desna pukotina u stijeni Romanije	185
Varijanta »Željezničarskog smjera« u Pešti brdu na Čvrsnici	185
Južna stijena Babina zuba kod Sarajeva	280

V. RAZNO

VIII skupština Planinarskog saveza Hrvatske	40
Zaključci VIII skupštine Planinarskog saveza BiH	91
IX redovna skupština Planinarskog saveza Jugoslavije	187
Vijesti	45, 93, 139, 189, 237 i 281
Za alpiniste	41, 85, 131, 183 i 277
Speleologija	44, 89 i 179
Orijentacijski sport	43 i 186

U POVODU JUBILEJA:

Dvadesetogodišnjica »Naših planina«

Izlaskom ovog broja navršava se dvadeset godina izlaženja »Naših planina«. Bilo je to 1948. godine, odmah po osnutku Planinarskog saveza Hrvatske, kada je mala skupina planinarskih aktivista pokrenula pitanje izdavanja planinarskog časopisa. Naš najviši planinarski forum spremno je prihvatio ovu inicijativu i u siječnju 1949. pojavio se među nama prvi broj »Naših planina«. Otada do danas one su izlazile bez prekida.

Dvadeset godišta, dvadeset knjiga prepunih birane planinarske literature predstavlja pravu enciklopediju planinarstva. Preko stotinu svezaka, nebrojeni članci, prilozi i fotografije objavljeni u proteklom razdoblju rezultat su ne samo golemog truda i znanja, oni su protkani plemenitim afinitetom prirodi i njezinim čarima.

Tko bi mogao nabrojati sve one stotine imena, čitavu plejadu pisaca koji su prodefilirali u ova dva decenija na stranicama našeg časopisa i dali nam toliko poticaja i nadahnuća! Ipak ćemo odati posebno priznanje naporima, koje su posve amaterski, ali s mnogo stručnosti uložili za napredak časopisa članovi uredničkih odbora počevši od 1949. do danas. Evo, njihovih imena: ing. Lota Arch, prof. Srećko Božičević, Slavo Brezovečki, Stjepan Brlečić, Petar Lučić-Roki, Josip Mesarić, prof. dr Mihajlo Pražić, dr Miljenko Rendulić, prof. Ljerka Verić, dr Boris Vrtar, a naročito prof. dr Vladimir Blašković, koji je jedini ostao uz časopis neprekidno od njegova početka, kao inicijator, pa do danas, unatoč stalnoj vremenskoj oskudici zbog profesionalne opterećenosti.

Sjetimo se ovom prilikom i suradnika, pisaca, kojih nema više među nama, a ima ih nažalost ne maleni broj. Nestali su zauvijek Vlado Horvat, dr Borislav Mikulić, Vatroslav Mužina, Ivan Pačkovski, Branimir Pipinić, prof. dr Ivo Rubić, Janko Senderdi, a sjetimo se posebno onih mlađih, u početku stvaralačke dobi, koji su u naponu snage ostavili svoje živote u voljenim stijenama naših planina: Ivo Babić Gjalski, Branko Lukšić, Nikola Mihoković, Zvonko Pašer, ing Maks Plotnikov i Dragutin Šafran.

Svi su oni nestali, ali je njihovo djelo ostalo sačuvano u »Našim planinama« kao trajni dokument njihova doprinosa jednoj plemenitoj i kulturnoj djelatnosti sa gotovo stogodišnjom tradicijom.

Hvala svima njima koji su nesebično pridonosili i svima koji još i danas pridonose da naš časopis postoji, i ne samo postoji, nego napreduje i raste povezujući čvrstom vezom hiljade i hiljade naših planinara na raznim stranama svijeta.

Ulezimo u treće desetljeće puni optimizma i poleta vjerujući da će naše djelovanje i ubuduće korisno služiti napretku planinarstva u čitavoj našoj zemlji.

UREDNIK

ČITAOCIMA I PRETPLATNICIMA

Molimo da iskoristite čekovnu uplatnicu priloženu ovom broju i da pošaljete preplatu za 1969. godinu.

Pretplata za iduću godinu je nepromijenjena i iznosi 15 novih dinara.

Kako ćete pomognuti »Našim planinama« i ujedno obradovati Vama dragu osobu? Preplatite je na »Naše planine«, što možete izvršiti istim čekom uz naznaku na poleđini. Uredništvo će na Vašu želju novog preplatnika pismeno i na pogodan način obavijestiti o Vašoj gesti.

Sretnu Novu godinu

želi svim planinarima i čitaocima »Naših planina«

PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE
i
UREDNIŠTVO »NAŠIH PLANINA«